

4 ΕΣΔΡΑΣ ἢ ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΕΣΔΡΑ

(Εἰσαγωγικά — Ἀπόδοσις τοῦ Κειμένου — Σχόλια)

ΥΠΟ
ΣΑΒΒΑ ΧΡ. ΑΓΟΥΡΙΔΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Α'. — Εἰσαγωγικά

1. Τίτλος καὶ Περιεχόμενο. Μεταφράσεις. Ἀρχικὴ Γλῶσσα. Χαρακτήρας.

(α) Ὁ Τίτλος τοῦ ἔργου σχετίζεται μὲ τὴ σειρά πού μᾶς παρεδόθη τὸ κείμενο αὐτὸ εἰς τὸν κύκλο τῶν ὑπὸ τοῦ ὄνομα τοῦ Ἔσδρα καταλειφθέντων ἀπὸ τὴν ἀρχαία λατινικὴ χειρογραφικὴ παράδοσι. Εἰς τὰ πλείστα ἀπὸ τὰ χειρόγραφα αὐτά, τὰ ἀρχικά κεφάλαια (1-2) καὶ τὰ τελικά (15-16) τοῦ δικοῦ μας κειμένου ἀριθμοῦνται ἰδιαιτέρως καὶ θεωροῦνται ὡς ξεχωριστὰ βιβλία, τὰ δὲ ἐνδιάμεσα κεφάλαια (3-14) ὀνομάζονται Ἀποκάλυψις Ἔσδρα. Ἡ συνήθης ταξινόμησι τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἔσδρα φερομένων ἔργων ἔχει ὡς ἑξῆς:

- 1 Ἔσδρας = τὰ κανονικά βιβλία Ἔσδρας-Νεεμίας.
- 2 Ἔσδρας = τὸ κεφ. 1-2 τοῦ κειμένου μας. Πρόκειται γιὰ χριστιανικὴ Ἀποκάλυψι.
- 3 Ἔσδρας = ὁ κατὰ τοὺς Ο' Ἔσδρας Β', ἢ 3 Ἔσδρας εἰς τὴ Βουλγάτα.
- 4 Ἔσδρας = τὰ κεφ. 3-14 τοῦ δικοῦ μας κειμένου.
- 5 Ἔσδρας = τὸ κεφ. 15-6 τοῦ δικοῦ μας κειμένου. Περιέχουν προφητικὰ λόγια καὶ προϋποθέτουν ἑλληνικὸ πρωτότυπο (βλ. H. Duensing, στὸ ἔργο τοῦ C. Hennecke, Neutestamentliche Apocryphen, 3te Aufl. ἀπὸ τὸν W. Schneemelcher, σελ. 689-90).

Αἱ ἀναλυτικαὶ μεταφράσεις τοῦ ἔργου χρησιμοποιοῦν διαφόρους τίτλους: Εἰς τὴν ἀρμενικὴ καὶ αἰθιοπικὴ τὸ κεφ. 3-14 ὀνομάζονται: Τὸ Πρῶτον Βιβλίον τοῦ Ἔσδρα. Ἄλλοῦ, δὲν ὑπάρχει ἀριθμὸς εἰς τὸν τίτλον. Ὁ G. H. Box (ἐν Charles, Apoc. and Pseud., σελ. 543) προτείνει διὰ τὴν ἀπολεσθεῖσα ἑλληνικὴ μετάφρασι τὸν τίτλο: «Ἔσδρας ὁ Προφήτης» (βλ. Κλημ. Ἀλεξ. Στρωματεῖς III, 16), ἐνῶ οἱ Westcott καὶ Hort προτείνουν

τὴν δυνατὴ μορφή «Ἀποκάλυψις "Εσδρα». Βλ. πλείονα παρὰ P. Metzger, «The Second Book of Esdras», The Apocrypha of the Old Testament: Revised Standard Version, ed. ὑπὸ B. M. Metzger, New York: OUP, 1965, σελ. 23-62.

Κατὰ τὸ Περιεχόμενον ὁ 4 "Εσδρας εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ λαμπρότερα καὶ πλέον πρωτότυπα παλαιοδιαθηκικά ἀπόκρυφα κείμενα. Εἰς τὰ δύο ἀρχικά κεφ. περιγράφεται ἡ πιστότης τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀποστασία τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἀκολουθοῦν σχετικαὶ προτροπαὶ καὶ παραινέσεις. Εἰς τὰ κεφ. 3-14, ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ, ὁ Σαλαθιήλ-"Εσδρας περιέρχεται εἰς ἔκστασι στὴν Βαβυλῶνα κατὰ τὸ τριακοστὸ ἔτος μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀπευθύνει πρὸς τὸ Θεὸ ἐρωτήματα καὶ δέχεται διὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Οὐριήλ τὰς θείας ἀπαντήσεις ὑπὸ μορφή ἀποκαλύψεων. Εἰς τὸν Διάλογο αὐτὸ τὰ πρῶτα ἐρωτήματα ἀφοροῦν εἰς τὴν προέλευσι τοῦ κακοῦ καὶ τῆς κακοδαιμονίας μέσα εἰς τὸν κόσμον. Ὁ προφήτης ἐρωτᾷ εἰδικώτερα πῶς συμβιβάζονται πρὸς τὴν δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ τὰ παθήματα καὶ αἱ συμφοραὶ τοῦ Ἰσραήλ (κεφ. 2-3). Ἡ θεία ἀπάντησι εἶναι ὅτι αἱ ὁδοὶ τοῦ Ὑψίστου εἶναι ἀνεξερευνήτοι, τὸ δὲ ἀνθρώπινο πνεῦμα δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐνοήσῃ τὰ πράγματα παρὰ μόνον ἀμυδρῶς καὶ μερικῶς. Εἰς τὸν ἀντίλογο ὅτι θὰ ἦτο προτιμότερο νὰ μὴ εἶχε δημιουργηθῆ ὁ ἄνθρωπος, ἔρχεται ἡ ἀπάντησι, ὅτι εἶναι ἀνόητο καὶ μωρὸ νὰ ζητῆ κανεὶς κάτι ποῦ εἶναι ἐναντίον τῆς φύσεως. Εἰς τὸ ἐρώτημα, διατί ὁ Ἰσραήλ, ἐνῶ εἶναι πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς ἀνώτερος τῶν Ἐθνῶν καὶ εἶναι ἐπὶ πλέον ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς τῆς ἐπαγγελίας, καταπατεῖται καὶ καταπιέζεται ἀπὸ τὰ Ἐθνη, ἡ ἀπάντησις εἶναι νὰ ὑπομείνῃ ὁ προφήτης ἐπ' ὀλίγο. Εἰς τὸ ἐρώτημα: ἐπὶ πόσο, ὁ Θεὸς ἀπαντᾷ διὰ τοῦ ἀρχαγγέλου του: 'μέχρις ὅτου συμπληρωθῆ ὁ ἀριθμὸς τῶν δικαίων'. Πάντως, τὸ τέλος εἶναι ἐγγύς, εἰς δὲ τὸν προφήτη δίδονται λεπτομερῶς τὰ σημεῖα ποῦ θὰ προηγηθοῦν τοῦ τέλους, καὶ ἡ πρώτη αὐτῆ "Ορασις κλείνει μὲ τὴν ἐξαγγελία τῆς ἐπομένης (4,1-5,19).

Καὶ εἰς τὴ δευτέρα "Ορασι τὸ κύριο καὶ ἀρχικὸ ἐρώτημα εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς θεοδικίας, ὅπως παρουσιάζεται εἰς τὰ παθήματα τοῦ Ἰσραήλ. Ἡ θεία ἀπάντησι εἶναι ὅτι ὁ προφήτης δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀντιληφθῆ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λαόν του. Ἀκολουθοῦν ἐρωτήματα σχετικὰ μὲ τὸ ἂν ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἐπεκτείνεται εἰς ὅλους, ἂν ἡ κτίσι ἔχει γηράσει καὶ κλίνει πρὸς τὸ τέλος τῆς. Ἡ θεία ἀπάντησι εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς θὰ φέροι τὸ τέλος, ὅτι ὁ παρὼν αἰὼν εἶναι κάτι τελειῶς διάφορο τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Τοῦ ἐρχομοῦ του θὰ προηγηθοῦν σαφῆ σημεῖα καὶ ὠδῖνες, θὰ εἶναι ὅμως μεγάλη ἡ μακαριότης ὄσων ἐπιβιώσουν τὴ δοκιμασία. Ἔτσι τελειώνει καὶ ἡ δευτέρα "Ορασις (5, 20-6,34).

Εἰς τὴν τρίτην "Ορασι ἐπαναλαμβάνονται τὰ αὐτὰ μὲ ἄλλας λέξεις, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ χάνουν τὸ ἐνδιαφέρον τους: "Ἄν ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη

χάριν τοῦ Ἰσραὴλ, διατί ὁ λαὸς αὐτὸς στερεῖται τῆς κληρονομίας του; Καὶ ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθός, διατί ἔκαμε τόσον στενὸν καὶ δύσκολο τὸ δρόμο πρὸς τὴν μακαριότητα; Ἀκολουθοῦν δραματικαὶ ὑποσχέσεις περὶ μεσσιανικῆς μεσοβασιλείας 400 ἐτῶν, τέλους τοῦ παρόντος αἰῶνος, γενικῆς ἀναστάσεως καὶ τελικῆς κρίσεως, διὰ νὰ συνεχισθῇ ἡ διακοπεῖσα συζήτησι περὶ τοῦ θέματος τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ προβλήματος τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Θεοῦ. Ἀφοῦ πάρα πολὺ λίγοι τελικῶς θὰ σωθοῦν, ἡ ἀνθρωπίνη κατάστασι εἶναι ἀξία θρήνου· ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται εἰς χειροτέρα μοῖρα ἀπὸ τὰ ζῶα. Εἰς τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς τύχης, τῶν προαπελθόντων μέχρι τῆς τελικῆς κρίσεως, ἡ θεία ἀπάντησι περιέχει ἓνα εἶδος διδασκαλίας περὶ μέσης καταστάσεως τῶν ψυχῶν, δηλώνει δὲ ὅτι θὰ εἶναι ἀδύνατος ἡ μεσιτεία ὑπὲρ οἰουδήποτε κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως. Εἰς τὸν θρήνον τοῦ Ἔσδρα διὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς πτώσεως τοῦ Ἀδάμ, ὁ Θεὸς ἀπαντᾷ ὅτι ἡ χαρὰ διὰ τὴν σωτηρία θὰ εἶναι εἰς τὸ τέλος πολὺ μεγαλυτέρα τῆς θλίψεως διὰ τὴν ἀπώλειαν. Ἐν συνεχείᾳ διατυποῦνται ἀμφιβολαὶ ὡς πρὸς τὸ ἂν ἡ ἀπώλεια τόσοσων ἀνθρώπων δικαιολογεῖται ἐξ ὅσων γνωρίζομε περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ χαρακτῆρος του. Ἡ θεία ἀπάντησι εἶναι ὅτι ὁ παρὼν αἰὼν ἐδημιουργήθη διὰ τοὺς πολλοὺς, ὁ μέλλον αἰὼν εἶναι διὰ τοὺς ὀλίγους. Ὁ δραματιστὴς ἐπανερχεται εἰς τὸ ἂν ὁ μὲ τόσην σοφίαν δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸν καὶ πρέπει νὰ ἀπολεσθῇ τελικῶς, κλείων τὰς σκέψεις του μὲ θερμὴ προσευχὴ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του. Ἡ θεία ἀπάντησι εἶναι πάλι ὅτι ἡ θεία μέριμνα δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ ἀπώλεια τῶν ἁμαρτωλῶν ἀλλὰ εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ εἰς τὴν χαρὰ τῆς σωτηρίας τῶν δικαίων, ὁ δὲ Ἔσδρας δέχεται διαβεβαιώσεις περὶ τοῦ δικοῦ του κλήρου μεταξὺ τῶν δικαίων, καὶ ἐντολὴ νὰ στρέψῃ τὰς σκέψεις του πρὸς τὴν μακαριότητα τῶν δικαίων ἀντὶ νὰ διανοεῖται συνεχῶς περὶ τῆς κακῆς μοίρας τῶν ἁμαρτωλῶν.

Ἡ τρίτη Ὅρασι τοῦ Ἔσδρα κλείνει μὲ ἓκ νέου μνεῖα τῶν σημείων τοῦ Τέλους, καθὼς καὶ τὴν τελικὴν, γνωστὴν ἤδη, διατύπωσιν τῆς θείας ἀποφάσεως περὶ πλήρους δικαιώσεως τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν σωτηρία τῶν ὀλίγων (6,35-9,25).

Ἡ τετάρτη Ὅρασι συζητεῖ τὰ θέματα Νόμος-Ἰσραὴλ, ἡ Ἐρημος Γυναικίκα, καὶ ἡ Οὐρανία Ἱερουσαλήμ μὲ ἐπισύναψιν τῆς ἐρμηνείας τῶν ὁραμάτων (9,26-10,59).

Ἡ πέμπτη Ὅρασι περιλαμβάνει τὸ δράμα τοῦ Ἀετοῦ καὶ τὴν ἐξήγησίν του (10,60-12,35).

Ἡ ἕκτη Ὅρασι μᾶς παρουσιάζει τὸν Ἄνθρωπον ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὰς περὶ αὐτοῦ σκέψεις τοῦ δραματιστοῦ καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῆς εἰκόνης (κεφ. 13).

Τέλος, ὁ Ἔσδρας καλεῖται νὰ ἀνέλθῃ εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Προσεύχεται

νά τοῦ δοθῆ ἢ θεία ἔμπνευσι διὰ τὴν ἀπὸ στήθους καταγραφὴ τῶν ἁγίων Γραφῶν, πού κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐθνικῶν συμφορῶν χάθησαν. Ὁ Θεὸς συγκατατίθεται, καὶ ἀκολουθεῖ ἢ ἀνάληψις τοῦ Ἑσδρα (κεφ. 14).

Ἄπὸ τῆ σύντομη αὐτῆ ἔκθεσι τῶν περιεχομένων τοῦ 4 Ἑσδρα ἀντιλαμβάνεται ὁ ἀναγνώστης τὴ μεγάλη σπουδαιότητα τοῦ ἔργου. Ὅπως σημειώνει ὁ C. C. Torrey (The Apocryphal Literature, New Haven, Yale Univ. Press, 1945, σελ. 117): «Ἡ συζήτησι (τοῦ θέματος) εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον σημαντικὰ προϊόντα τῆς ἰουδαϊκῆς σκέψεως κατὰ τοὺς ἀρχικοὺς χρόνους τῆς χρονολογίας μας» καὶ εἴτε τὸ ἰδοῦμε ἀπὸ θεολογικῆς εἴτε ἀπὸ φιλολογικῆς σκοπιᾶς, εἶναι ἔργο «ἀσυνήθους πρωτοτυπίας». Διὰ τοῦτο καὶ οἱ χριστιανοὶ εἶχαν τὸ ἔργο τοῦτο ἐξ ἀρχῆς εἰς μεγάλην ἐκτίμησι.

Τὴ σπουδαιότητα πού ἀπέκτησε τὸ ἔργο διὰ τὴ χριστιανοσύνη δείχνουν αἱ πολλαπλαῖ Μεταφράσεις εἰς πλείστας γλώσσας. Αἱ Λατινικαὶ μεταφράσεις περιλαμβάνονται εἰς πολυάριθμα βιβλικὰ χειρόγραφα, ἀκόμη καὶ ὡς παράρτημα τῆς ἐπισήμου Βίβλου τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, τῆς Βουλγάτας. Εἰς ἔκδοσι τοῦ ἔργου προέβησαν ἀρχικῶς οἱ Fabricius, van den Vlis, Vollkmar, Hilgenfeld, Fritzsche. Ὁ Hilgenfeld μάλιστα, πεπεισμένος ὅτι τὸ ἔργο ἐγράφη ἀρχικῶς ἑλληνικά, ἐπεχείρησε τὴν ἐκ τοῦ λατινικοῦ ἐπαναφορὰ τοῦ κειμένου στὸ κατὰ προσέγγιση ἀρχικὸ ἑλληνικὸ κείμενο. Τὴν ἀπόδοσι αὐτῆ τοῦ Hilgenfeld (Messias Judaeorum, Lipsiae, 1869) ἐπροτιμήσαμε κι' ἐμεῖς ὡς βάσι τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου πού παραθέτομε ἐν συνεχείᾳ, ἔχομε ὅμως ἐπιφέρει πολλὰς διορθώσεις καὶ μεταβολὰς διασαφητικὰς τῆς ἐννοίας τοῦ κειμένου. Τὰς ἀρχικὰς λατινικὰς ἐκδόσεις ἠκολούθησαν νεώτεροι μὲ κατάληξι αὐτὴν πού μᾶς ἔδωκε ὁ M. R. James εἰς τὴν σειρὰ Texts and Studies III, 2 (1895). Εἰς τὴν ἔκδοσι αὐτῆ στηρίζονται ὅσαι ἄλλαι ἔγιναν μέχρι τώρα, καθὼς καὶ αἱ μεταφράσεις εἰς τὰς νεωτέρας γλώσσας.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν μεταφράσεων ἀξίζει νὰ μνημονευθῆ πρώτη ἡ Συριακὴ, διότι εἶναι πιστοτέρα καὶ ὀλιγώτερο παραφραστικὴ ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας. Μετάφρασί της εἰς τὴν γερμανικὴ ἔχομε μετὰ κριτικῶν σημειώσεων ἐν B. Violet, τόμ. I. Ἐχομε, ἐπίσης, Αἰθιοπικὴ μετάφρασι τοῦ ἔργου, δύο Ἀραβικὰς μεταφράσεις, καθὼς καὶ δύο ἀποσπάσματα εἰς τὴν αὐτὴ γλῶσσα, ἀρμενικὴ μετάφρασι (πολὺ ἐλευθέρη καὶ διὰ τοῦτο μικρᾶς ἀξίας) καθὼς καὶ ἀποσπάσματα, μικρότερα ἢ μεγαλύτερα, εἰς τὴν σαχιδικὴ, τὴν γεωργιανὴ καὶ τὴν ἑλληνικὴ. Εἰς γερμανικὴ μετάφρασι εὐρίσκει κανεὶς καὶ τὰ κείμενα αὐτὰ ἐν B. Violet (Die Esra-Apocalypse — 4 Esra: Erster Teil: Die Ueberlieferung. Leipzig, 1910).

Ὅλαι αἱ ἀνωτέρω μεταφράσεις στηρίζονται κατὰ τὴ γενικῶς κρατοῦσα ἄποψι ἐπὶ τῆς ἀπολεσθείσης ἑλληνικῆς μεταφράσεως τοῦ βιβλίου. Ἐσφαλμένως ἐπιστεύθη ὑπὸ τινων ἐρευνητῶν ὅτι τὸ ἔργο ἐγράφη πρωτοτύπως εἰς τὴν

έλληνική (Lücke, Volkmar, Hilgenfeld). Ὁ 4 Ἔσδρας μεταφράσθη ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν, ἀλλὰ ὅπως τὸ ἑβραϊκὸ πρωτότυπο, ἔτσι καὶ ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασι ἀπωλέσθη. Ὁ Box (Ἔνθ' Ἀνωτ., σελ. 546-7) προσάγει ἱκανὰ ἐπιχειρήματα πού ἀποδεικνύουν τὴν ὑπαρξί μίᾳς τοιαύτης μεταφράσεως. Ἐπὶ πλέον ἀναφέρει καὶ κείμενα ἢ χαρακτηριστικὰ τοῦ 4 Ἔσδρα ἐκφράσεις, πού ἠμποροῦμε νὰ ἀνιχνεύσωμε εἰς τὴν ἀρχικὴ ἐκκλησιαστικὴ φιλολογία. Ὁ στιχ. V 35, εὐρίσκεται εἰς τοὺς Στρωματεῖς III 16· ὁ στιχ. VIII 23 εἰς τὰς Ἀποστολικὰς Διατάξεις VIII 7. Ἐπίσης, ἡ ἔκφρασι τοῦ στιχ. VII 103 «πατέρες ὑπὲρ υἱῶν, υἱοὶ ὑπὲρ γονέων, ἀδελφοὶ ὑπὲρ ἀδελφῶν, συγγενεῖς ὑπὲρ τῶν ὁμαιμῶν, φίλοι ὑπὲρ τῶν ἀγαπητῶν αὐτῶν» ἐνθυμίζει Ἀποστ. Διατ. II 14 «Εἰ δὲ πατέρες ὑπὲρ τέκνα οὐ τιμωροῦνται, οὔτε υἱοὶ ὑπὲρ πατέρων, δῆλον ὡς οὔτε γυναῖκες ὑπὲρ ἀνδρῶν, οὔτε οἰκέται ὑπὲρ δεσποτῶν, οὔτε συγγενεῖς ὑπὲρ συγγενῶν, οὔτε φίλοι ὑπὲρ φίλων, οὔτε δίκαιοι ὑπὲρ ἀδίκων. Ἄλλ' ἕκαστος ὑπὲρ τοῦ οἰκείου ἔργου τὸν λόγον ἀπαιτηθήσεται». Ἡ σχέσις τῶν δύο χωρίων εἶναι προφανής. Ὑποδεικνύονται καὶ ἄλλα παράλληλα κείμενα. Ἐξ ἄλλου, δεῖγμα τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως τῶν προσθέτων κεφ., πού δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν Ἔσδρα, δηλ. τὸ 4 Ἔσδρα XV 57-59, ἀνεκαλύφθη μεταξὺ τῶν παπύρων τῆς Ὁξυρύγχου (1909) καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν συλλογὴ τῶν Grenfell καὶ Hunt. Ἀνεπετρώθησαν αἱ ἐλπίδες ὅτι θὰ εὑρεθοῦν ἀποσπάσματα ἔστω τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τῆς Ἀποκαλύψεως· εἶναι πράγματι περίεργο ὅτι αὐτὸ δὲν ἔγινε μέχρι σήμερα. Πλήρη κατάλογο τῶν περιπτώσεων, δηλωτικῶν τῆς ὑπάρξεως ἑλληνικῆς μεταφράσεως βλ. στὸν A. M. Denis, Introduction aux Pseudepigraphes Grecs de l' A. T., Leiden, 1970, σελ. 195-197.

Ἡ ἀποψι τοῦ J. Bloch, ὅτι δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἑλληνικὴ μετάφρασι, καὶ ὅτι ἡ πρώτη ἀπόδοσι τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου ἦτο εἰς τὴν συριακὴ γλῶσσα (Was there a Greek Version of the Apocalypse of Esras? Jewish Quarterly Review, N.S. 46, 1956, 309-320) δὲν ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές. Βλ. σχετικῶς τὴ μελέτη τοῦ M. Stone, Some Remarks on the textual criticism of IV Ezra (The Harvard Theological Review, 60, 1967, σελ. 107 ἔξ.), ὅπου τονίζεται ἡ ἀνάγκη ἐνδελεχεστέρως μελέτης τοῦ κειμένου τοῦ Ἔσδρα, στηρίζεται ὁμως ἔτι μᾶλλον ἢ θέσις ὅτι αἱ ὑπάρχουσαι μεταφράσεις κατὰγονται ἐξ ἑλληνικῆς μεταφράσεως τοῦ ἔργου.

Τὸ ἔργο πρωτοτύπως ἐγράφη μᾶλλον εἰς τὴν ἑβραϊκὴν, ὄχι εἰς τὴν ἀραμαϊκὴν. Τοῦτο ὑποστηρίζεται ἀπὸ συγγραφεῖς ὅπως οἱ Wellhausen, Charles, Box, Gunkel, Violet, Plögel, Oesterly κ.λ. Τοῦτο δέχεται καὶ ὁ συνάδελφος κ. Ἡλ. Οἰκονόμου, ἐν Θ.Η.Ε., 5, κολ. 904). Ὑπάρχει πλούσιο ὑλικὸ πού μᾶς ὀδηγεῖ ὀπίσω εἰς τὸ σημιτικὸ πρωτότυπο. Τὰ ἐπιχειρήματά των εἶναι πολὺ ἰσχυρά: ἔχομε σύνταξι κατὰ παράταξι, καὶ ὄχι καθ' ὑπόταξι, ἔτσι ὥστε νὰ

εἶναι δύσκολο εἰς ὑποθετικὰς προτάσεις νὰ πῆ κανεὶς ποῦ τελειώνει ἡ ὑπόθεσι καὶ ποῦ ἀρχίζει ἡ ἀπόδοσι. Ὑπάρχουν καὶ οἱ ὑποστηρίζοντες ὅτι τὸ πρωτότυπο εἶχε γραφῆ εἰς τὴν ἀραμαϊκὴν (Βλ. C. C. Torrey, "Ἐνθ' Ἀνωτ., σελ. 122· A-M. Denis· J. Bloch). "Ὅτι τοῦτο ἦτο γραμμένο εἰς τὴν ἑβραϊκὴν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναμένῃ κανεὶς, σημειώνει ὁ Oesterly (II Esdras - The Ezra Apocalypse - With Introduction and Notes, London, 1933, σελ. xlvi), ἀφοῦ, πολὺ πρὶν γραφῆ ἡ Ἀποκάλυψις αὐτῆ, ἡ ἀραμαϊκὴ ἦτο ἡ εἰς κοινὴ χρῆσι γλῶσσα τῶν παλαιστίνων Ἰουδαίων, ἐνῶ ἡ ἑβραϊκὴ παρέμεινε ἡ φιλολογικὴ γλῶσσα. Οὔτε ἔχνος δὲν ἔχει διασωθῆ ἀπὸ τὸ ἑβραϊκὸν πρωτότυπο.

Ὡς πρὸς τὸν Χ α ρ α κ τ ῆ ρ α τοῦ ἔργου, πρόκειται ἀναμφισβήτητα περὶ ἀποκαλύψεως). Ἐχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ εἴδους. "Ὅταν ὁμως συγκρίνομε τὸν 4 Ἔσδρα πρὸς τὸν Δανιὴλ φέρ' εἰπεῖν ἢ τὴν Ἀποκάλυψι τοῦ Ἰωάννου ἢ ἀκόμη καὶ τὸν I Ἐνώχ, διακρίνομεν ἀμέσως τὴν συγγένεια πρὸς τὰ ἔργα αὐτά, ἀλλὰ καὶ τὸ κάτι ἄλλο, ποῦ εἶναι τόσο ἔντονο καὶ ἐμφανές. Πρῶτα πρῶτα, εἶναι κάτι ποῦ σημειώνει στὸν Πρόλόγόν του καὶ ὁ Oesterly: «Ἡ σημασία αὐτοῦ τοῦ βιβλίου δὲν ἔγκειται τόσο εἰς τὴν ἀποκαλυπτικὴν ὅσο εἰς τὴν διδακτικὴν του προοπτικὴν διότι ἀντιπροσωπεύει τὴν πίστι τῶν ἀρίστων Ἰουδαϊκῶν στοιχείων ἐπὶ θεμάτων ὅπως ἡ διδασκαλία περὶ Θεοῦ, περὶ τῆς γενέσεως καὶ προελεύσεως τῆς ἁμαρτίας, περὶ ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ περὶ τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς, κατὰ τὴν περίοδον τῆς γενέσεως τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης». Ἐχουν γραφεῖ εἰδικαὶ μελέται ποῦ ἐξαίρουν τὸν θεολογικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔργου (Βλ. π.χ. F. W. Schiefer, Die Religiösen und Ethischen Anschauungen des IV Esrabuches, im Zusammenhang Dargestellt. Ein Beitrag zur jüdischen Religionsgeschichte, Leipzig, 1901). Εἰδικώτερα, ὡς πρὸς τὸ ἐσχατολογικὸν πρόβλημα ποῦ παρουσιάζει τὸ βιβλίον (ἔθνος-ἄτομον) ἔχουν γραφῆ πλεῖστα ὄσα (Βλ. Léon Vaganey, Le Problème Eschatologique dans le IV Livre d' Esdras, Paris, 1906). Ἐχει, λοιπόν, τὸ βιβλίον ἔντονον θεολογικὸν χαρακτῆρα. Μία ἄλλη παρατήρησι εἶναι ἡ ἐξῆς: Ἐνῶ στόχος τοῦ συγγραφέως ἢ τοῦ βιβλίου, τέλος πάντων, εἶναι νὰ δώσῃ ὠρισμένης ἀπαντήσεως, ἀπαιτουμένης ἀπὸ ἀντίστοιχα ἐρωτήματα καὶ ἀντιστοιχοῦς ἀνάγκας τῶν ἀναγνωστῶν, ἐνῶ δηλ. πρωταρχικῶς ἐνδιαφέρουν αἱ ἀπαντήσεως, ὁ 4 Ἔσδρας εἶναι πολὺ ἀναλυτικὸς, εἰλικρινὴς καὶ δραματικὸς εἰς τὴν θέσιν τῶν ἐρωτημάτων. Κάτι παρόμοιον παρουσιάζει ὁ Συριακὸς Βαρούχ, ἢ Ἀποκάλυψι Σεδράχ, καὶ ἄλλα ἀποκαλυπτικὰ ἔργα τοῦ β' αἰ. μ.Χ. Εἰς τὴν παρατήρησιν αὐτὴν πρέπει νὰ προσθέσῃ κανεὶς κάτι ἰδιαίτερον εἰς τὴν ἐπαναληπτικότητά, ποῦ χαρακτηρίζει ὅλους τοὺς ἀποκαλυπτικοὺς συγγραφεῖς, εἰς τὸν 4 Ἔσδρα ὁμως ἔχει κάποια ἰδιομορφία. Εἰς τὸ κεφ. VI π.χ. δίδεται ἡ ἐντύπωση πῶς ὁ Ἔσδρας ἐπέισθη καὶ τελικῶς ἐφθασέ νὰ συμβιβασθῆ μὲ τὴν προσφερθεῖσα ἐσχατολογικὴ λύσιν. Ζητεῖ, μάλιστα, νὰ

τοῦ ὑποδειχθῶν καὶ τὰ σημεῖα τοῦ Τέλους. Ἄλλ' εἰς τὸ κεφ. VII φαίνεται ὅτι ἀρχίζει νὰ ἐρευνᾷ ἐξ ἀρχῆς καὶ πάλι τὰ ἴδια. Βεβαίως, τὸ πρόβλημα συνδέεται καὶ πρὸς τὸ θέμα τῶν πηγῶν τοῦ ἔργου. Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔχη τὸ θέμα, εἴτε δηλ. αἱ ἐπαναλήψεις εἶναι σκόπιμες ἀπὸ τὸν συγγραφέα τοῦ βιβλίου, εἴτε ὁ ἐκδότης, ποῦ ἀντλεῖ ἀπὸ διάφορες πηγές, τὰς διατηρεῖ παρὰ ταῦτα, γεννᾶται ἐν συναρτήσει καὶ πρὸς τὴν προηγουμένη παρατήρησι, θεολογικὸ θέμα. Μὲ ἄλλα λόγια: ἂν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἄρνησι οὔτε τοῦ Θεοῦ οὔτε κάποιας λύσεως εἰς τὸ ἐθνικὸ καὶ ἠθικὸ αἵτημα τῶν Ἰουδαίων περὶ ἐκπληρώσεως τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Θεοῦ καὶ περὶ δικαιοσύνης των, μὴ τυχὸν ἡ ὑπομονὴ ἔχει πλέον ἐξαντληθῆ, αἱ ἀμφιβολαὶ εἶναι πλέον ἔντονοι ἢ ἡ ἐλπίς τῆς δικαιοσύνης; Καθὼς ἡ ἀποκαλυπτικὴ φιλολογία προχωρεῖ πρὸς τὸ τέρμα καὶ ἡ ραββινικὴ ἐξήγησι τοῦ Νόμου ἀρχίζει νὰ μονοπωλεῖ τὴ σκέψιν τοῦ Ἰουδαίου, παρατηρεῖται αὐτὸ τὸ φαινόμενον, τῶν ἀναλυτικῶν καὶ πολλῶν εἰλικρινῶν καὶ ἐντόνων ἐρωτημάτων τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ εἶδους πρὸς τὸν Θεόν. Βεβαίως, κάποιος θὰ πῇ ὅτι αὐτὴ ἡ ἔντασι καὶ ἔκτασι εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἐρωτημάτων ἐκφράζει τὴν ἀγωνίαν τοῦ συγγραφέως καὶ τῶν ἀναγνωστῶν του διὰ τὴν κατάστασιν ποῦ ἐδημιουργήθη μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ἱερουσαλῆμ (70 μ.Χ.) καὶ τὴ συντριβὴν τοῦ ἔθνους, ἀπὸ τῆ Ρώμης. Δὲν εἶναι ἀπίθανον, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Clemens Thoma (Jüdische Apokalyptik am Ende des Ersten Nachchristliches Jahrhunderts-Religionsgeschichte Bemerkungen zur syrischen Baruchapokalypse und zum vierten Esrabuch), ἐνῶ ὁ Ἰώσηπος ἔγραφε τὸν Ἰουδαϊκὸν Πόλεμον κυρίως διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ καὶ προβάλλῃ τὸν ἑαυτοῦ, οἱ ἀποκαλυπτικοὶ συγγραφεῖς τοῦ Συριακοῦ Βαρούχ καὶ τοῦ 4 Ἔσδρα ἔγραψαν διὰ νὰ ἐκφράσῃ ἔντονα τὸ δικὸν τους καὶ τοῦ λαοῦ τὸ πένθος διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Σιών καὶ τοῦ ἔθνους, καὶ μὲ τρόπο ἀπολογητικὸν-ποιμαντικὸν ἀναζητοῦν διέξοδον διὰ τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτοῦ των καὶ διὰ τὸν λαόν. Αὐτὴ τὴν διέξοδον εὐρίσκουν εἰς τὴν σύνδεσιν μετὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἱεροῦ καὶ τῆς κλονισθείσης ἀποκαλυπτικῆς ἐσχατολογικῆς ἐλπίδος, εἴτε θεωροῦντες τὴν καταστροφὴν ἐκείνην ὡς σημεῖον τοῦ Τέλους, εἴτε ὡς σύμφωνον πρὸς τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ νὰ ἐκκαθάρῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὸ πολὺ καὶ περιττὸν καὶ νὰ περιορίσῃ τὸν κόσμον εἰς ὅ,τι πολὺτιμον περιέχει, δηλ. τοὺς δικαίους. Τὸ τέλος θὰ ἔλθῃ, ὅταν συμπληρωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν δικαίων, ποῦ θὰ ἀποτελέσουν τὸ νέον κόσμον. Ὁ C. Thoma τελειώνει τὴν ἀνάλυσίν του μὲ τὴ σωστὴν παρατήρησιν, ποῦ κι' ἐμεῖς ὑπαινίχθημεν προηγουμένως: «Ἡ ἀνεπάρκεια καὶ τῶν δύο συγγραφέων κατὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς τραγικῆς καταστάσεως ἐγκείται εἰς τὸ ὅτι καὶ οἱ δύο δὲν εἶχαν νὰ ποῦν παρὰ μόνον κάτι παρακαμπτήριον ἔναντι τῶν συγκεκριμένων ἐξωτερικῶν ἀναγκῶν, τηροῦντες ἀπόστασιν ἀπὸ τὰ γεγονότα καὶ θεωροῦντες αὐτὰ θεολογικῶς. Ἐπίσης, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ Ραββινισμὸν δὲν ἄφισαν καμμία θρησκευτικὴ ὁδὸν ἐλπίδος ἀνοικτὴν ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνην τῆς προσδοκίας τοῦ ἐγγὺς εὐρισκομένου Τέλους» (σελ. 144).

2. Γένεσις, τόπος καὶ χρόνος συγγραφῆς τοῦ 4 Ἑσδρα.

Αἱ γινώμαι περὶ τῆς γενέσεως τοῦ 4 Ἑσδρα διχάζονται. Διαπρεπεῖς ἔρευνηται ὅπως οἱ Kabisch, Box, Oesterly καὶ πολλοὶ ἄλλοι δέχονται ὅτι τὸ ἔργο ἀποτελεῖ σύνθεσι ἐπὶ μέρους κειμένων, διαφόρου προελεύσεως, τῆς ἐνοποιήσεώς του καὶ ἐμφανίσεως ὡς ἔχει σήμερον ὀφειλομένης εἰς κάποιον ἐκδότη (R). Ἡ ὑπόθεσι αὐτὴ κατεπολεμήθη ὑπὸ ἐρευνητῶν ὡς οἱ Clemen καὶ Gunkel (βλ. ἐν Kautzsch, Apokryphen und Pseudepigraphen des A.T., 2, 1900, σελ. 331 ἐξ.), καὶ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ J. Keulers (Die Eschatologische Lehre des Vierten Esrabuches, 1922). Αὐτοὶ ὑποστηρίζουν τὴ δομικὴ ἐνότητα τοῦ ἔργου, ἀναφερόμενοι εἰς τὴν διαίρεσι τοῦ βιβλίου εἰς ἑπτὰ ὀράσεις, εἰς τὰς ὁποίας παρεμβάλλεται προσευχὴ καὶ νηστεία τοῦ προφήτου, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐμφάνισι τῆς ἰδίας τεχνικῆς ὀρολογίας εἰς ὀλόκληρο τὸ ἔργο, καὶ εἰς τὸν ἀβέβαιον χαρακτῆρα πολλῶν ἐκ τῶν καλουμένων «ἀσυνεπειῶν» ἢ «ἀντιφάσεων» μεταξὺ τῶν πηγῶν. Δὲν ἀρνοῦνται ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐχρησιμοποίησε ὑπαρχούσας γραπτὰς ἢ προφορικὰς πηγὰς, ὑποστηρίζουν ὁμως τὴ βασικὴ ἐνότητα τοῦ ἔργου.

Τὸ ὅλο θέμα εἶναι δύσκολον, καὶ τοῦτο ἀναγνωρίζεται ἀπὸ ὅλους. Ἄν μάλιστα λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψι ὅτι, καὶ οἱ δεχόμενοι τὸ σύνθετον χαρακτῆρα τοῦ βιβλίου, δὲν συμφωνοῦν μεταξὺ των ἐπὶ δύο βασικῶν σημείων: (α) Πόσαι καὶ ποῖαι εἶναι αἱ πηγαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὁ ἐκδότης (R) συνέθεσε τὸ ἔργον ὅπως ἔχει τώρα. (β) Συγγραφεῖς ἀρχαῖοι τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ τύπου τοῦ 4 Ἑσδρα μέχρι ποίου σημείου ἐπιτρέπουν εἰς τὸν ἑαυτὸ τους «ἀσυνεπείας» καὶ «ἀντιφάσεις». Πάντως, διὰ τὸν κατατοπισμὸν τοῦ ἀναγνώστου θὰ ἀναφερθοῦν ἐν συνεχείᾳ αἱ κυριώτεραι ἀπὸ ἐκείνας τὰς ἀναλύσεις τοῦ βιβλίου, ποὺ τὸ θεωροῦν ὡς σύνθεσι προηγουμένων γραπτῶν πηγῶν: τοῦ Box καὶ τοῦ Oesterly.

Ὁ Box θεωρεῖ τὸν 4 Ἑσδρα ὡς συντεταγμένον κατὰ τὸν τρόπον ποὺ συνετέθη καὶ ὁ I Ἐνώχ. Τὸ συμπῆλημα ἀντλήθηκε ἀπὸ διάφορα κείμενα: (1) Ἡ Ἀποκάλυψις Σαλαθιηλ (S): 3,1-31· 4,1-51· 5,12β-6,10· 6,30-7,25· 7,48-8, 62 καὶ 9,13-10,57. (2) Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἑσδρα (E): 4,52-5,13α καὶ 6,13-29. Ἡ θέσι τους εἰς τὸ σημερινὸν κείμενον ὀφείλεται εἰς τὸν ἐκδότην (R), ὁ ὁποῖος ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν αὐτὴν πηγὴν καὶ εἰς τὸ 7,26-44 καὶ 8,63-9,12 (3) Ἡ Ὅρασις τοῦ Ἀετοῦ (A) εἰς τὰ κεφ. 11-12, ἀναθεωρημένη καὶ αὐτὴ φυσικὰ ἀπὸ τὸν R. Κατὰ τὸν Box, ἡ Ὅρασις αὐτὴ ἐκφράζει ἔντονα μιὰ διαρκητικὴ καὶ ὑπερβατικὴ θέσι. (4) Ἡ Ὅρασις τοῦ Ἰϋοῦ τοῦ Ἀνθρώπου (M) εἰς τὸ κεφ. 13, μὲ παρεμβολὰς καὶ νέας διατυπώσεις ἀπὸ τὸν R. (5) Ἐνα τεμάχιον ἄλλου Ἑσδρα (E²) ἔχει περιληφθῆ εἰς τὰ 14,1-17α· 19-27· 36-47. Αἱ περικοπαὶ 12,40-48 καὶ 14,26-35 προέρχονται ἀπὸ τὸν S, ἀλλὰ ἔχουν παραπέσει ἐκεῖ ποὺ εὐρίσκονται τώρα. Ὑπεύθυνος διὰ τὴν σύνθεσι τοῦ βιβλίου ὡς συνόλου εἶναι ὁ ἐκδότης (R). Πρέπει ἴσως νὰ σημειωθῆ, ὅτι παρομοίᾳ ἦτο καὶ ἡ ἀνά-

λυσί τοῦ βιβλίου ἀπὸ τὸν R. Kabisch (Das Vierte Buch Ezra, auf seine Quellen untersucht, Göttingen, 1889). Ἡ διαφοροποίησι τοῦ Βοχ συνίστατο κυρίως εἰς τὸ ἂν τὰ 7,26-44 καὶ 8,63-9,12 πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τὸν Ἔσδρα ἢ εἰς τὸν R.

Ἡ χρονολόγησι τῶν πηγῶν ἔχει, κατὰ τὸν Βοχ, ὡς ἐξῆς: Ἡ Ἀποκ. Σαλαθιήλ (S) πρέπει νὰ ἐγράφη 30 χρόνια μετὰ τὸ 70 μ.Χ., δηλ. περὶ τὸ 100. Ὁ E πρέπει νὰ ἔλαβε φιλολογικὴ μορφή πρὸ τοῦ 70 μ.Χ. Ἀπὸ τὴν ἴδια περίοδο, ἴσως κάπως βραδύτερον, προέρχεται καὶ ἡ Ὅρασι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου, ἐνῶ ἡ Ὅρασι τοῦ Ἄετοῦ προέρχεται ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Βεσπασιανοῦ. Ὁ E² πρέπει νὰ ἐγράφη μετὰ τὸ 70 μ.Χ., περὶ τὸ 100, καὶ ὁ R. νὰ συνθέσῃ τὸ ὅλο ἔργο περὶ τὸ 120 μ.Χ., ἢ καὶ λίγο ἀργότερα.

Εἰς τὰ αὐτὰ περίπου πλαίσια κινεῖται καὶ ἡ ἀνάλυσι τοῦ ἔργου τοῦ D. Riessler (Altjüdisches Schriftum Ausserhalb der Bibel, Heidelberg, 1927, σελ. 1282) καθὼς καὶ ἡ χρονολόγησι τῶν ἐπὶ μέρους πηγῶν.

Ὁ Oesterly δέχεται ὅτι ὁ R. ἐχρησιμοποίησε τέσσαρες ἀνεξάρτητες πηγές, πού μὲ μεγάλη ἐπιδεξιότητα ἔνωσε εἰς ἓνα ἐνιαῖο ἔργο: (α) Τὰ κεφ. 3-11, πού πρέπει νὰ ἐγράφησαν ἀρχικῶς κατὰ τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ α' αἰ. (β) Ἡ Ὅρασι τοῦ Ἄετοῦ εἰς τὰ κεφ. 11-12, γραμμὴν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δομιτιανοῦ (γ) Ἡ Ὅρασι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου, γραμμὴν πρὸ τοῦ 70 μ.Χ., (δ) Τὸ κεφ. 14 πρέπει νὰ ἐγράφη, ὅταν τὸ θέμα τοῦ ἀγιογραφικοῦ Κανόνος εἶχε λυθῆ διὰ τὸν Ἰουδαϊσμό, δηλ. περὶ τὸ 120. Εἶναι φανερό ὅτι ὁ Oesterly δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν Βοχ οὐσιωδῶς εἰς ἄλλα σημεῖα παρὰ μόνον εἰς τὸ ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ ὑποθέσωμε τὴν ὑπαρξὴ ἰδιαίτερας Ἀποκαλύψεως Σαλαθιήλ εἰς τὸ κείμενό μας καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τὸν ρόλο καὶ τὸ χαρακτῆρα τοῦ ἀναθεωρητοῦ καὶ ἐκδότου (R). Ὁ τελευταῖος αὐτός, κατὰ τὸν Βοχ, εἶναι ἓνας Ἀποκαλυπτικὸς πού δὲν πιστεύει ὅμως εἰς τὴν ἀνάστασι, καὶ δὲν ἐνδιαφέρεται ἰδιαζόντως διὰ τὰ «σημεῖα τοῦ Τέλους», ὥστε νὰ ἀναφερθῆ εἰς αὐτά, ἂν καὶ τὸ βλέμμα του εἶναι σταθερῶς προσηλωμένο εἰς τὸν ἐρχόμενο αἰῶνα.

Δικαιολογημένα παρατηρεῖ ὁ Oesterly, ὅτι δὲν ἤμπορεῖ νὰ φαντασθῆ ἓνα τέτοιο εἶδος Ἀποκαλυπτικοῦ κατὰ τὸν α' αἰ. μ.Χ. Εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Oesterly θὰ ἤθελα ἐπιπροσθέτως νὰ σημειώσω γενικῶς ὅτι τῆ διαπίστωσι πηγῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διακρίσεως μεταξὺ μιᾶς διαρχικῆς ἐσχατολογίας καὶ τῆς παραδομένης ἐσχατολογίας τοῦ ἔθνους ἀντιμετωπιζόμε μὲ πολλὴ δυσπιστία. Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη παρουσίαζε δυνατότητας συνθέσεων, πού ἴσως σήμερα δὲν ἤμποροῦμε νὰ ἐννοήσωμε. Πῶς π.χ. ὁ ἐκδότης (R) ἤμποροῦσε νὰ βλέπη τὸ ἔργο αὐτὸ ὡς ἐνιαῖο σύνολο;

Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τελειώσω τὴν παράγραφο αὐτὴ χωρὶς νὰ ἀναφερθῶ εἰς τὴν θαυμασιὰ ἀνάλυσι τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ ὕφους τοῦ 4 Ἔσδρα ἀπὸ τὸν Gunkel (Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 335 ἐξ.), πού καταλήγει στὸ συμπέρασμα: «Τὸ

ὄλο ἔργο εἶναι καθ' ἕλη τῆ γραμμῆ πλούσιο ἀπὸ ποικίλο ὕλικό, καὶ θὰ ἤμπο-
ροῦσε νὰ τὸ ὀνομάση κανεὶς Ἑγχειρίδιο ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς ἐσχατολογικῆς
σκέψεως. Ἡ προϊστορία τοῦ ὕλικου ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφεὺς δὲν δι-
καιολογεῖ κατὰ τὴ γνώμη μου τὸ ὅτι τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀφάνεια. Τὸ βιβλίον
εἶναι τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἀγαπητὸ μεταξὺ τῶν Ἀποκαλύψεων. Τὸ ὠμό,
ὑπερφανταστικόν, μυθολογικὸ στοιχεῖο, ποὺ κυριαρχεῖ εἰς τὰς πλείστας Ἀπο-
καλύψεις, ἐδῶ ὑποχωρεῖ. Μᾶλλον εἶναι συμπαθὴς καὶ ὁ οἰκουμενισμὸς τοῦ βιβλίου.
Ἄν καὶ εἶναι φυσικὸ ὁ συγγραφεὺς ὡς ἀληθὴς Ἰσραηλῆτης νὰ ἔχη εἰς τὰς σκέ-
ψεις του τὸ λαὸν του ὡς τὸ Α καὶ τὸ Ω, διευρύνονται συχνὰ αἱ θεωρήσεις του
ἀφ' ἑαυτῶν καὶ προχωροῦν εἰς σκέψεις περὶ τῆς τύχης τοῦ συνόλου τῆς ἀνθρω-
πότητος: δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἢ ζωὴ εἶναι ἀμαρτία καὶ ἀθλιότης· ὅλοι
ἔχουν τὴν κακὴν σπορὰ μέσα τους· δι' ὅλους ἰσχύουν αἱ ἐντολαὶ καὶ ὑποσχέσεις
τοῦ Θεοῦ, παρ' ὅτι δυστυχῶς μόνον ἐλάχιστοι σφύζονται. Φυσικὰ, περιμένει μὲ
λαχτάρα τὴν πτώση τῆς Ρώμης· ἔτσι θὰ ἔλθῃ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Δὲν
ἔχομεν ὅμως ἐδῶ τὴν ὀρμὴν πρὸς ἐκδίκησιν, ὅπως εἰς ἄλλας Ἀποκαλύψεις
(π.χ. Βαρούχ 11). Εἰς τὴν ἰδικὴν του ψυχὴν ἀναπηδᾷ συνεχῶς ἐντονώτερος ὁ
βαθὺς θρήνος διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἀγαπημένης του πατρίδος. Ἐπειτα,
παρατηρεῖ κανεὶς πὼς τὸ κύριον θέμα διὰ τὸν συγγραφέα δὲν εἶναι τὸ ἐσχατολο-
γικὸ ὕλικόν ἀλλὰ οἱ εὐσεβεῖς λογισμοί, ποὺ τὴν πολιορκοῦν — κάτι ποὺ κι' αὐτὸ
τὸν διακρίνει ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἀποκαλυπτικούς... Τὸ ὕφος τοῦ βιβλίου ἀνέρ-
χεται συχνὰ εἰς ποιητικὰ ὕψη. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἀντηχοῦν μορφὰ
τῆς ἀρχαίας ἐβραϊκῆς ποιήσεως...»

Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ βιβλίου ὡς ἐχειριδίου (Kompendienartige
Charakter) δὲν ἐπιτρέπει καὶ κατὰ τὸν O. Plöger (ἐν R. G. G³ 697-699)
τὴ διάκρισιν μεταξὺ ἀρχικοῦ καὶ μὴ ἀρχικοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸ ὄλο ἔργο χωρί-
ζεται σὲ δύο τμήματα: Ἐνα διαλογικόν, μὲ θέμα τὴν πτώσιν τῆς Ἱερουσαλήμ·
κι' ἓνα ὀραματικόν, μὲ τὴ στενὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου (9,26-13,58). Αἱ ἀπαντήσεις
ποὺ δίδονται εἰς τὰ καυτὰ ἐρωτήματα τοῦ συγγραφέως καὶ τῶν ἀναγνωστῶν
του εἶναι τὸ ἀκατάληπτον τῶν ὁδῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ παρουσίασις τῆς παρουσίας
τραγικῆς καταστάσεως, καθὼς πορευόμεθα πρὸς τὸν νέο αἰῶνα, ὡς ἀναγκαστικῶς
διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δικαίων, οἱ ὅποιοι καὶ θὰ ἀπαρτίσουν τὸ
νέον κόσμον. Ἀλλὰ τὴν πιὸ ἐντυπωστικὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου ὡς ἐνιαίου φιλολο-
γικοῦ προϊόντος ἔκανε ὁ Καναδὸς Earl Breach (These Fragments I have
shored against my ruins: The Form and Function of 4 Ezra, ἐν Journal
of Biblical Literature, 92, 1973, σελ. 267-274). Πρόκειται περὶ ἔργου παρη-
γορίας. Ἐντὸς ἐνὸς τριπτύχου (3,1-9,25) ὁ σ. παρουσιάζει τὸ πρόβλημά του,
ποὺ εἶναι καὶ πρόβλημα τῆς κοινότητος ποὺ ἐκπροσωπεῖ. Εἰς τὰ κεφ. αὐτά,
ὁ σ., κατὰ τὸν τύπον τῶν θνητῶν Ψαλμῶν (12· 60· 85), παρουσιάζει τὸ πρό-
βλημά του, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸ πρόβλημα τῆς κοινότητος ποὺ ἀντιπροσω-
πεύει: « Ἡ μορφή τοῦ 4 Ἑσδρα ἤμπορεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι ἀντιπροσωπεύει μιὰ

ἐπίκλησι, ἀναφορά, καὶ ἔκφρασι ἀναμονῆς — ὄχι ἐντὸς λειτουργικοῦ πλαισίου, μὲ κίνησι ὅμως παρὰ ταῦτα δυναμικῆ. Ὁ σ. παρουσιάζει τὸν Ἔσδρα εἰς τὸ ρόλο τοῦ προφήτου ποῦ ἐκφράζει τὰ θρησκευτικὰ προβλήματα τῆς κοινότητος καὶ ἀποθέτει εἰς τὸ Θεὸ τῆς κοινότητος τὸ δίλημμά της. Ὁ Ὑψιστος ἀνταποκρίνεται μὲ τὴν παροχὴ εἰς τὸν προφήτη ὁράσεων, ποῦ ἐπιβεβαιώνουν ὅτι ὁ Ὑψιστος εἶναι πράγματι ἡ πηγὴ ζωῆς ἢ θανάτου διὰ τὴν κοινότητα, ὑπεραμύνεται τῆς δυνάμεώς του καὶ διαλύει τὴν σύγχυσι τοῦ προφήτου» (Ἐνθ' Ἀνωτ., σελ. 272). Ἀπὸ τὸ 9,25 ἐξ. ἀρχίζει, κατὰ τὸν Beech, ἡ παρηγορία τοῦ προφήτου καὶ τῆς κοινότητος, ἡ ὁποία προχωρεῖ κατὰ στάδια. Εἰς τὸ κεφ. 10, μὲ τὰ περὶ θλίψεως τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Ἱερουσαλήμ, μὲ τὴν ὑπόσχεσι μιᾶς νέας καταστάσεως καὶ μὲ ὅσα λέγονται περὶ ἐσχάτων ἔχομεν τὴν κλειῖδα τοῦ βλου ἔργου. Αὕτη «ἡ κεντρικὴ περικοπὴ παρέχει τὸ αἰτιολογικὸ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Ὑψίστου εἰς τὸ δίλημμα τῆς κοινότητος». Ἔτσι καὶ αἱ δύο Ὁράσεις, τοῦ Ἄετοῦ καὶ τοῦ Ἀνθρώπου ἀπὸ τῆ θάλασσα, εἶναι κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο στερεὰ ἐρριζωμέναι εἰς τὸ πλαίσιο τῆς παρηγορίας. Συμφώνως, λοιπόν, πρὸς τὴν ἄποψι τοῦ Beech, «ὁ σ. πιεζόμενος κατὰ τὴ συνείδησι τῆς νέας καταστροφῆς ποῦ ὑπέστη ἐκ νέου ἡ Ἱερουσαλήμ, ἐπῆρε τὰ ἀποσπάσματα τῶν παραδόσεων τῆς κοινότητος, καί, ἀφοῦ εἰργάσθη ἐπὶ ἀρχαίων προτύπων παρηγορίας, ἐδημιούργησε ἓνα φιλολογικὸ ἔργο σὲ τέτοια μορφή, ποῦ θὰ ἠδύνατο νὰ λυτρώσῃ τὴν κοινότητα ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ της σύγχυσι».

Ἡ προσπάθεια τοῦ Beech εἶναι ἀναμφιβόλως ἐνδιαφέρουσα. Τὸ ζήτημα εἶναι ἂν ἡ εἰς δύο μέρη διαίρεσι τοῦ βιβλίου ποῦ ἐπιχειρεῖ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ πράγματα. Ὑπάρχει, πράγματι, ἓνα ἀποκορύφωμα τῆς παρηγορίας ὅσο πλησιάζομε πρὸς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου — πρᾶγμα πολὺ φυσικό. Δικαιώνει ὅμως κάτι τόσο φυσικὸ τὴν διαίρεσι τοῦ βιβλίου εἰς δύο μέρη; Νομίζομε, ὄχι.

Πρέπει, ἔστω καὶ μὲ δύο λόγια, νὰ μνημονεύσω ἐδῶ ἀπὸ τὰ Πρακτικὰ τῆς «Ὁμάδος διὰ τὴν μελέτη τῶν Ψευδεπιγράφων», τί περίπου συζητήθηκε πέρυσι στὸ San Francisco περὶ τοῦ 4 Ἔσδρα. Περίληψι τῶν συζητήσεων ἐπὶ τοῦ θέματος δημοσιεύεται τὸ «SBL (Society of Biblical Literature) Pseudepigrapha Newsletter», May 1982, ποῦ ἤλθε εἰς τὰ χέρια μου μετὰ τὸ γράψιμο τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῆς. Τὰ μέλη τῆς Ὁμάδος συνεζήτησαν τὰ προβλήματα ποῦ ἤδη διαπραγματευτήκαμε, ἀφιέρωσαν ὅμως ἱκανὸ χρόνον εἰς τὸν ρόλο τοῦ κεφ. 10. Μερικοί, μάλιστα, ὑπεστήριξαν ὅτι ὁ σ. ἐργάζεται, ὅπως καὶ ἄλλαι Ἀποκαλύψεις, ἐπὶ μιᾶς ἑπταμελοῦς δομῆς (3-1-3). Διευτυώθησαν ὅμως αἱ πλέον διάφοροι ἀπόψεις περὶ τοῦ καιρίας σημασίας κεφ. τούτου. Ἀρκετά, ἐπίσης, συνεζήτηθη ἡ ὑπὸ τοῦ 4 Ἔσδρα χρησιμοποίησι παραδοσιακοῦ ὕλικου, ἰδίως τοῦ Δανιήλ, καθὼς καὶ ἡ σχέσι τῆς παραδομένης σωτηριολογικῆς προοπτικῆς πρὸς τὴν ἱστορικὴ ἀπαισιοδοξία τοῦ Ἔσδρα. Τελικά,

υπεστηρίχθη ὅτι, παρὰ τὴν ἀπαισιοδοξία του, ὁ σ. ὄραματίζεται μιὰ λύσι πού ἔρχεται ἀπὸ τὸ Θεό.

Ἡ Ὁμάδα ἐξήτασε μὲ προσοχὴ καὶ τὰ θέματα ἀν ὁ 4 "Εσδρας προέρχεται ἀπὸ κάποιαν ἰδιαίτην θρησκευτικὴν ὁμάδα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ (Sect), χωρὶς, φυσικά, νὰ καταλήξῃ καὶ ἐδῶ σὲ κάτι γενικώτερον ἀποδεκτό. Ἐπίσης διερεύνησε τὸ θέμα τῆς χρήσεως καὶ λειτουργίας τοῦ εἰδικοῦ τύπου σοφίας πού περιέχει τὸ βιβλίον. Πολλὰ μέλη τῆς Ὁμάδος ὑπεστήριξαν τὴν ἄποψιν ὅτι τὸ βιβλίον δὲν ἐνδιαφέρεται περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀτόμου. Ἡ σοφία τοῦ 4 "Εσδρα συνίσταται στὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος πῶς ὁ Θεός, παρὰ τὶς δυσάρεστες παρούσας συνθήκας, θὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις Του εἰς τὸ τέλος εἰς παγκόσμιον κλίμακα. Εἰς τὴν ἄποψιν του αὐτὴ τὸ βιβλίον δὲν παρουσιάζει μιὰ νέα λύσι· ἀπλῶς, προσφέρει μιὰ νέα ἐρμηνεῖα τῆς παλαιᾶς. Δίδει ὁδηγίαν εἰς τὸν ἀναγνώστη του πῶς νὰ καταλάβῃ σωστά τὴν παράδοσιν καὶ πῶς νὰ ἀντιμετώπισῃ τὰς καταστροφὰς πού συσσωρεύτηκαν. "Ο,τι τελικῶς ἐπιδιώκει εἶναι νὰ βοηθήσῃ τὸν πιστὸν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸν δρόμον τῆς πίστεως.

Ἀπὸ τὴν ἐργασία τῆς εἰδικῆς Ὁμάδος τοῦ SBL περὶ τοῦ 4 "Εσδρα ἐτονίσθησαν ὀρισμέναι ἀπόψεις περισσότερον ἀπὸ ἄλλοτε, δὲν παρουσιάσθηκε ὅμως τίποτε τὸ ἐπαναστατικὸν καὶ νέον εἰς τὴν λύσιν τῶν δυσχερεστάτων προβλημάτων τοῦ βιβλίου.

3. Θεολογικαὶ ἰδέαι.

Ἐκτεταμένῃ ἔκθεσιν περὶ τῶν θεολογικῶν προβλημάτων καὶ τάσεων τοῦ 4 "Εσδρα ἔχομε εἰς ἐργασίας ὅπως τοῦ Box (βλ. ἐκδ. Charles), τοῦ Gunkel (βλ. ἐκδ. Kautzsch) καὶ μάλιστα τοῦ Oesterly, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ καὶ ἡ κατωτέρω συνοπτικὴ ἔκθεσις. Ἐμεῖς, φυσικά, θὰ παρουσιάσωμε ἐδῶ τὰ πιδὲ χαρακτηριστικὰ θεολογικὰ στοιχεῖα.

Σχετικῶς πρὸς τὴν περὶ Θεοῦ διδασκαλίαν εἶναι ὅπωςδὴποτε αὐτόνοητο, ὅτι ὁ σ. τονίζει τὴν αἰωνιότητα καὶ δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν παρουσιάζει ὡς ἐγγυητὴ τῆς ἐλευθερίας καὶ αἰώνιας δόξας τῶν πιστῶν του. Ἐκφράζει σχετικὰ τὴν πίστιν του εἰς τὴν ἐμπλοκὴν τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἀνθρώπινον ἱστορικὴν περιπέτειαν, καθὼς καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην του εἰς Αὐτὸν παρὰ τὸ γεγονὸς τῆς παραδόσεως τοῦ λαοῦ του εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν του. Σωστά ὁ Oesterly παρατηρεῖ ὅτι μὲ τὴν κατάστασιν πού ἐπικρατοῦσε τότε στὴν Παλαιστίνην περὶ τὸ 100 μ.Χ. (μετὰ ἀπὸ τὴν ῥύθμισιν τοῦ Βεσπασιανοῦ περὶ μεταβιβάσεως τοῦ φόρου τοῦ Ναοῦ εἰς τὸ Ἱερὸν τοῦ Jupiter Capitolinus, καὶ μετὰ τὸν fiscus judaicus, πού ὁ Δομιτιανὸς ἐπεξέτεινε ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς προσηλύτους τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ) τὸ θέμα πού κατ' ἐξοχὴν ἀπασχολεῖ τὸν σ. εἶναι τὸ πῶς ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ μπορεῖ καὶ ἐπιτρέπει ὅλα αὐτά. Ἡ στάσις του ἐμπρὸς εἰς τὸ φοβερὸ αὐτὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραήλ, μιὰ στάσις

ἐμπιστοσύνης, εἶναι ἀξία ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως, ἂν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψι ὅτι οἱ μὲν γνησιώτεροι πιστοὶ τοῦ Γιαχβὲ εἰς τὸ ἔθνικὸν κόμμα εἶχον περιέλθει εἰς πλήρη ἀπόγνωσιν, οἱ δὲ Φαρισαῖοι εἶχαν πολὺ συρρικνωθῆ, ἀφοῦ ἔλαβαν καὶ αὐτοὶ μέρος εἰς τὸν ἔθνικὸν ἀγῶνα, ἂν καὶ ἐθεώρουν τοὺς ἑαυτοὺς των ὡς τὸν ἀληθῆ πυρῆνα τοῦ ἔθνους καὶ εἶχον στραφῆ, ἀδίκως βέβαια, ἐναντίον τῶν Ἀποκαλυπτικῶν ὡς τῶν ὑπευθύνων πνευματικῶν ὁδηγῶν τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν καταστροφή. "Ὀλη αὐτὴ ἡ κατάστασι δὲν ἐπηρεάζει τὴν ἐμπιστοσύνη του καὶ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὸ Θεό. Φυσικὰ, οὔτε λύσι ἡμπορεῖ νὰ προσφέρει εἰς τὸ ζήτημα τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ πού θέτει, παρηγορεῖται ὅμως κάπως μὲ τὴν ἐπιχειρηματολογία του καὶ πρὸ πάντων μὲ τὴν πεποιθήσι ὅτι τὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ κόσμου εἶναι ἐγγὺς καὶ ἐπίκειται ἢ χαραυγῆ ἐνὸς ἄλλου.

Σχετικὰ μὲ τὸν Νόμο, διὰ τὸν ἀποκαλυπτικὸν Ἔσδρα ὁ Νόμος ἀποτελεῖ κυρία ἔκφρασι τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς ὅλα τὰ δημιουργήματά του, Ἰουδαίους καὶ Ἐθνικούς, μόνον πού τὰ ἔθνη ἀπέρριψαν τὸν Νόμο μὲ ἐπακόλουθο τὴν καταστροφή των (IX 30· 31· 37), ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὸ σύνολόν των δὲν τὸν τηροῦν, ἐπισύροντες τὴν τιμωρία τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνο ὅμως πού συνιστᾷ περισσότερο τὴν ἀνορθοδοξία τῆς σκέψεως τοῦ σ. ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ τὸν διαφοροποιεῖ ἀπὸ τὴν ἄλλη Ἰουδαϊκὴ θεολογία τῆς ἐποχῆς του εἶναι ὅτι ὁ Νόμος δὲν δύναται νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπο (IX 36· πρβλ. III 22). Παρὰ τὸ σεβασμὸ του πρὸς τὸν Νόμο, ἡσθάνθη τὴν ἀνάγκη διὰ κάτι ἰσχυρότερο: «ἡμεῖς μὲν οἱ τὸν νόμον λαβόντες ἀμαρτάνοντες ἀπολλύμεθα καὶ ἡ καρδία ἡμῶν ἢ ὑποδεξαμένη αὐτόν». Αὐτὰ καὶ κάτι ἄλλα ὅμοια θυμίζουσι τὴ διαπίστωσι τοῦ Παύλου ὅτι «ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ, διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἀμαρτίας» (Ρωμ. 3,20).

Ἴσως ἡ χαρακτηριστικωτέρα διδασκαλία τοῦ βιβλίου εἶναι αὐτὴ περὶ τῆς ἀμαρτίας, τῆς προελεύσεώς της καὶ τῆς σχέσεώς της πρὸς τὴν ἐλευθέρα βούλησι τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὸν σ., ἐνῶ ὁ Θεὸς κυβερνᾷ τὸν κόσμον, παντοῦ ὑπάρχει ἡ ἀμαρτία. Καὶ ἡ ἀμαρτία δὲν συνίσταται ἀπλῶς εἰς τὰ ἀστοχήματα καὶ τὰς κακὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ εἰς κάποιαν ρίζαν τοῦ κακοῦ ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, εἰς κάποιαν κακὴν ροπὴν ἐντὸς τῆς καρδίας ἐξ ἀρχῆς. Ὁ σ. δὲν ἀναφέρεται πουθενὰ εἰς τὸν Σατανᾶ ὡς αἴτιον τοῦ κακοῦ. Αὐτὸ εἶναι τὸ περίεργον. Ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας ὁ πόνος, τὰ παθήματα καὶ ὁ θάνατος ἔγιναν ἢ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ κακὸ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ, μεταβιβάζεται ἀπὸ ἐκεῖνον εἰς ὅλους μας, καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἐντὸς ἐνὸς ἐκάστου ἐξ ἡμῶν: «πονηρὰν γὰρ καρδίαν φορέσας πρῶτος ὁ Ἀδὰμ παρέβη καὶ ἠττήθη, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες» III,21· «ἐπ' ἀληθείας γὰρ οὐδεὶς ἐκ τῶν γεννητῶν ἐστιν, ὃς οὐκ ἠσέβησε καὶ ἐκ τῶν ζώντων, ὃς οὐκ ἐπλημμέλησεν» (VIII 36). Ἐκτὸς τῆς ἀπουσίας τοῦ Σατανᾶ, ἐντὸς τοῦ γενικῶς ἀπαισιοδόξου πλαισίου τῆς σκέψεως τοῦ σ. ἐντυπωσιάζουσι δύο πράγματα: ἡ διδασκαλία περὶ ἀμαρτωλοῦ ροπῆς (Yetzer ha-ra) καὶ ἡ ἔξαρσις τῆς εὐθύνης τοῦ

'Αδάμ (ἢ 'Αδαμολογία τοῦ σ.): «ὦ 'Αδάμ, τί ἐποίησας; Εἰ γάρ καὶ ὑπῆρξες σὺ μόνος ὁ ἁμαρτήσας, ἢ πτώσις οὐκ ἦν μόνον σή, ἀλλὰ καὶ ἡμετέρα ἀπέβη, τῶν σῶν ἀπογόνων» (VII 118). Βέβαια, εἰς τὰ ἐρωτήματα ποῦ θέτει δὲν ἀπαντᾷ (ποία ἢ σχέσι τῆς δικῆς μας ἁμαρτίας πρὸς ἐκείνη τοῦ 'Αδάμ· πῶς εὐρέθη αὐτὴ ἢ ἁμαρτητικὴ ροπὴ ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου κτλ.), ἐκεῖνο ὅμως ποῦ τὸν ξεχωρίζει εἶναι ἢ συμπάθειά του πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἔτσι ὅπως εἶναι ὑποχείριοι τῶν ἀδυναμιῶν τους. Φυσικά, δὲν ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἐρώτημα ἂν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἡμπορεῖ νὰ πράξῃ καλὰ ἔργα ἀφοῦ ἀναγκάζεται νὰ κάμῃ τὸ κακὸ ὠθούμενος ἀπὸ τὴ Yetzer ha-ra. 'Ο Oesterly γράφει ὅτι ὁ σ. τελικῶς, μὲ τὴν ἔμφασι ποῦ θέτει εἰς τὴν ἁμαρτητικὴν τάσι ἐν τῇ πράξει, ἀρνεῖται τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως (Ο. Π. σελ. XXVIII).

'Η ἀναγνώρισι τῆς τραγικῆς μοίρας τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ σ. τὸν ὀδηγεῖ νὰ περικλείσῃ εἰς τὴν καρδιά του ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. 'Αντιθέτως πρὸς ὅ,τι συμβαίνει μὲ τοὺς ἄλλους ὁμοιοθεῖς του συγγραφεῖς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς τὴν Παλαιστίνην, αὐτὸς δὲν κάμνει διάκρισι μεταξὺ 'Ιουδαίου καὶ ἔθνικοῦ, λυπεῖται ἐξ ἴσου διὰ τὴν τύχην ἀμφοτέρων. 'Ακόμη καὶ ὅταν, εἰς κάποιαν περίπτωσι, ἐκδηλώνει τὴ φυσικὴ προτεραιότητα τῶν αἰσθημάτων του διὰ τὸν λαόν του, προσεύχεται μόνον δι' αὐτούς, δὲν λησμονεῖ ἐντελῶς τοὺς 'Εθνικούς ἀλλὰ ἐπαφίεται ὡς πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸν Θεό: «Καὶ νῦν λαλῶν λαλήσω· περὶ παντὸς ἀνθρώπου σὺ μᾶλλον οἶδας· περὶ δὲ τοῦ λαοῦ σου, δι' ὃν πονῶ...» Τοῦτο ὅμως, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Oesterly, ἀποτελεῖ ἐξάιρεσι· συνήθως, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι περιλαμβάνονται εἰς τὴν προοπτικὴν του, εἶναι δέκται τῆς χάριτος τοῦ Νόμου, καὶ ὅλοι πρόκειται νὰ μετάσχουν τῆς τελικῆς 'Αναστάσεως. Αὐτὰ ὅλα πράγματι ἀποτελοῦν τὴν ἰδιαιτερότητα τοῦ σ. ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἄλλους 'Αποκαλυπτικούς. "Ενα τέτοιο οἰκουμενισμὸς, ἀκόμη ἴσως πλατύτερο, (ἐδῶ γίνεται ἀπλῶς ὁ λόγος περὶ τοῦ ἀνθρώπου), παρουσιάζει ἢ 'Αποκάλυψι Σεδράχ, ποῦ εἶναι ἀσφαλῶς μεταγενεστέρα καὶ μαρτυρεῖ ἐξάρτησι ἀπὸ τὸν 4 "Εσδρα (Βλ. Σ. 'Αγουρίδου, Τὰ 'Απόκρυφα τῆς Π.Δ., τόμος Β', σελ. 91-93, ὑπὸ ἔκδοσι).

Εἰς τὴν διδασκαλίαν περὶ 'Εσχάτων, τὸ ἔργο παρουσιάζει ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικά. 'Εν σχέσει πρὸς τὰς προηγουμένας χρονολογικῶς 'Αποκαλύψεις ἔχει ἀσφαλῶς θεολογικὸν χαρακτῆρα πολὺ πῶς ἀνεπτυγμένον· εἰς ὅ,τι ὅμως ἀφορᾷ εἰς τὸ φανταστικὸν καὶ ἰδιόρρυθμον, εἰς τὸ μυθολογικὸν στοιχεῖον τοῦ εἴδους τῶν 'Αποκαλύψεων, αὐτὸ εὐρίσκεται χαρακτηριστικῶς συρρικνωμένο.

'Ο σ. περιμένει, ὅπως ὅλοι οἱ 'Αποκαλυπτικοί, τὸν ἐρχόμενον αἰῶνα, τὸν καινούργιον κόσμον τοῦ Θεοῦ. 'Ο ἐρχομὸς του προαγγέλλεται ἀπὸ θαυμαστά καὶ τρομερὰ σημεῖα μέσα εἰς τὸν φυσικόν, τὸν ἠθικόν καὶ τὸν πολιτικόν χῶρον. 'Ο νέος αἰὼν εἶναι πλήρης εὐλογιῶν διὰ τοὺς δικαίους, αὐτοὶ ὅμως ἀποτελοῦν ἓνα ἀπειροελάχιστον μέρος τῆς ἀνθρωπότητος. 'Ο σ. φαίνεται τελικῶς

πεπεισμένος, ἐκὼν ἄκων, ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ, κατὰ τὴ θεία τάξι καὶ ὑπόδειξι, τὸ σωστὸ καὶ τὸ δίκαιο: ὁ παρῶν αἰὼν εἶναι διὰ πολλοὺς, ὁ μέλλον αἰὼν διὰ πολὺ ὀλίγους: «...Ὀἶδα, κύριε, ὅτι νῦν κέκληται ὁ ὕψιστος οἰκτίρμων... καὶ ἐλεήμων... καὶ... καὶ δωρητικός, ὅτι ἐὰν μὴ δωρήσῃται ἀπὸ τῆς ἀγαθοσύνης αὐτοῦ, ἵνα ἀνακουφίζωνται οἱ ἀνομήσαντες ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν, οὐ δυνήσεται ἐπιζεῖν τὸ μυριοστὸν μέρος τῶν ἀνθρώπων, καὶ κριτῆς ἐὰν μὴ συγγνώσῃ τοῖς κτισθεῖσι τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ ἐξαλείψῃ τὸ πλῆθος τῶν ἀθετημάτων, οὐκ ἂν ἐγκαταλείποντο ἀπὸ ἀναριθμήτου πλήθους εἰ μὴ ὀλίγοι λίαν» (VII 132-140)... Ἐν τούτῳ γὰρ μηνυθῆσεται ἡ δικαιοσύνη σου καὶ ἡ ἀγαθοσύνη σου, κύριε, ἐὰν ἐλεήσῃς τοὺς μὴ ἔχοντας ὑπόστασιν ἔργων ἀγαθῶν... Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπε. Τὰ παρόντα τοῖς παροῦσι, καὶ τὰ μέλλοντα τοῖς μέλλουσι... Μὴ οὖν προσθῆς ἐκζητῶν περὶ τοῦ πλήθους τῶν ἀπολλυμένων. «Ὅτι καὶ αὐτοὶ λαβόντες ἐλευθερίαν ἐξουθένησαν τὸν ὕψιστον καὶ τὸν νόμον του κατεπάτησαν...» (VIII-14: 31-36: 52-54).

Περὶ τοῦ Μεσσίου δὲν ἔχει πολλὰ οὔτε σημαντικὰ νὰ πῆ. Κάνει λόγῳ περὶ ὀδυνῶν τοῦ Μεσσίου (IX 1-11), καὶ περὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Μεσσίου ἀπλῶς σημειώνει: «...Καὶ πᾶς ὁ ρυσθεὶς ἐκ τῶν προειρημένων κινδύνων, αὐτὸς ὄψεται τὰ θαυμάσιά μου. Ἀποκαλυφθήσεται γὰρ ὁ υἱός μου ὁ χριστὸς σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ καὶ εὐφρανεῖ τοὺς περιλειπομένους ἐπὶ ἔτη τετρακόσια. Καὶ ἔσται μετὰ τὰ ἔτη ταῦτα, καὶ ἀποθανεῖται ὁ υἱός μου ὁ χριστὸς καὶ πάντες οἱ ἔμπνοοι ἄνθρωποι. Καὶ ἐπιστραφήσεται ὁ αἰὼν εἰς τὴν ἀρχαίαν σιγὴν ἡμέρας ἐπτὰ, καὶ ἀνεγερθῆσεται ὁ μήπω γρηγορῶν αἰὼν, καὶ ἀποθανεῖται τὸ φθαρτόν. Καὶ ἡ γῆ ἀποδώσει τοὺς ἐν αὐτῇ καθεύδοντας... καὶ ἀποκαλυφθήσεται ὁ ὕψιστος ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς κρίσεως... καὶ φανήσεται ὁ λάκκος τῶν βασάνων, κατέναντι δὲ αὐτοῦ ὁ τόπος τῆς ἀναπαύσεως... ἰδοὺ ὧδε τρυφαὶ καὶ τέρψεις, ἀκαεῖ πῦρ καὶ βάσανος...» (VII 25 ἐξ.).

Εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ἰδιαιτέρως ὁ Μεσσίας, ἴσως διότι τὸν ἀπορροφᾷ τόσο πολὺ ὁ ἐρχόμενος αἰὼν, καὶ εἶναι τόση ἡ ἀπόγνωσί του ἀπὸ τὸν παρόντα, ὥστε νὰ μὴ τὸν ἔλκη ἡ παραδοσιακὴ μεσσιανικὴ ἀντίληψι περὶ βασιλείας τοῦ Μεσσίου ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἐχει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον διὰ τὸν χριστιανὸ θεολόγο ἢ πληροφορήσι ὅτι ὁ 4 Ἔσδρας ἔχει πλήρως ἀνεπτυγμένη διδασκαλία περὶ Μέσης Καταστάσεως τῶν ψυχῶν. Τόσο οἱ δίκαιοι ὅσο καὶ οἱ ἄδικοι προγεύονται μετὰ θάνατο ὅ,τι τοὺς περιμένει κατὰ τὸν ἐρχόμενο αἰῶνα (βλ. VII 79-87: καὶ 88-98: 100-101: ἐπίσης, IV 35: 41: 42). Ἡ τελικὴ Κρίσι περιγράφεται ἐν VII 33-35, τονίζεται ὅμως ἰδιαιτέρως ὅτι οἰαδήποτε μεσιτεία κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ εἶναι ἀπαράδεκτος (VII 115). Ἡ Κρίσις θὰ εἶναι ἀμείλικτη. Σχετικῶς πρὸς τὴν Ἀνάστασι πιστεύω καὶ ἐγώ, ὅπως ὁ Oesterly, ὅτι ὁ σ. ἔχει κατὰ νοῦ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐκφράζεται γενικῶς καὶ ἀορίστως, καὶ

ἔτι αἱ τελευταῖαι αὐταὶ ἐκφράσεις δὲν δικαιολογοῦν τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἀπὸ τὸν Βοχ μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Χωρὶα ὅπως τὸ V, 45 «...Πῶς ἔλεγες τῷ δούλῳ σου, ὅτι ζωοποιῶν ζωοποιήσεις τὴν ὑπὸ σοῦ κτισθεῖσα κτίσιν διὰ μιᾶς; Εἰ ἄρα οἱ ζῶντες ζήσονται διὰ μιᾶς, καὶ δυνήσεται βαστάζειν αὐτοὺς ἢ κτίσις, δυνήσεται καὶ νῦν φέρειν (αὐτοὺς) παρόντας συγχρόνως», τὸ VIII 52-54, ἐκφράσεις ὡς «ὁ θησαυρὸς τῆς ἀθανασίας» ἢ «ὁ καρπὸς τῆς ἀθανασίας», δὲν σημαίνουν ὅτι ὁ σ. ἀπορρίπτει τὴν ἀνάστασι τοῦ σώματος καὶ δέχεται τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Ἡ ὅλη ὑφή καὶ τὸ πλαίσιο τῶν ἐκφράσεων αὐτῶν δηλώνουν τὴ συμφωνία τοῦ σ. μὲ τὴ γενικῶς ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν παλαιστινὸ Ἰουδαϊσμοῦ διδασκαλία περὶ σωματικῆς ἀναστάσεως.

Τέλος, πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅχι ὡς ἀπολύτως βέβαιο, ἀλλ' ὡς πολὺ πιθανό, τὸ ὅτι ἡ Ἔσχατολογία τοῦ κεφ. 12, καθὼς καὶ τοῦ κεφ. 13, εἶναι διάφοροι τῆς παραπάνω ἔσχατολογίας. Πράγματι, ἡ συνδεομένη μὲ τὴν Ὅρασι τοῦ Ἄετοῦ ἔσχατολογία ἔχει καθαρῶς πολιτικὸ χαρακτῆρα. Ἡ Κρίσι ἀπὸ τὸ Μεσσία, ἐδῶ στρέφεται κατὰ τῆς ἐχθρᾶς Ρώμης· ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, μὴ θεοκρατικὴ κατὰστασι ἔρχεται καὶ ἐγκαθίσταται ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὁ Μεσσίας εἰκονίζεται ὡς λέων. Νὰ πῶς παρουσιάζει ὁ σ. τὸ λέοντα ποὺ ἐξεγείρεται, ὠρύεται, λαλεῖ καὶ ἐλέγχει τὸν ἀετὸ δι' ὅλας τὰς ἀνομίας του: «Οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός, ὃν ἐτήρησεν ὁ ὕψιστος εἰς τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν, ὃς ἀνατελεῖ ἐκ σπέρματος Δαυὶδ καὶ ἐλεύσεται καὶ λαλήσει πρὸς αὐτοὺς καὶ διὰ τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν ἐλέγξει αὐτούς... Καὶ ἔσται, ὅταν ἐλέγξῃ αὐτούς, τότε διαφθερεῖ αὐτούς. Τὸν δὲ λοιπὸν λαὸν ρύσεται ἐν ἐλέει, τοὺς διασωθέντας ἐντὸς τῶν ὁρίων μου, καὶ εὐφρανεῖ αὐτούς, ἕως ἂν ἔλθῃ τὸ τέλος, ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως, περὶ ἧς ἐλάλησά σοι ἀπ' ἀρχῆς».

Χαρακτηριστικὰ παραλλαγὰς παρουσιάζει εἰς τὴν ἔσχατολογία καὶ ἡ Ὅρασι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴ θάλασσα, εἰς τὸ κεφ. XIII. Ἐδῶ ὁ Μεσσίας συνδέεται μὲ τὴν παράδοσι τοῦ Δαν. 7,13 καὶ τοῦ Ἐνώχ κεφ. 37-70, διότι ἔρχεται «ὡς ὁμοίωμα ἀνθρώπου» «σὺν ταῖς νεφέλαις τοῦ οὐρανοῦ». Ἄλλοι ὀνομάζεται «ὁ υἱὸς μου», καὶ «ἀνεβαίνει ἀπὸ τῆς καρδίας τῆς θαλάσσης». Ἰδιαιτέρως κρίσιμος διὰ τὴν ὅλην περὶ Μεσσίου εἰκόνα εἶναι ὁ στιχ. 26: «Αὐτός ἐστιν, ὃν συντηρεῖ ὁ ὕψιστος πολλοῖς χρόνοις, δι' αὐτοῦ ρυόμενος τὴν κτίσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὀρίσει τοὺς περιλειπομένους». Ἡ συνήθης ἐρμηνεία τοῦ χωρίου εἶναι ἡ περὶ προϋπάρξεως τοῦ Μεσσίου. Αὐτὸς καταστρέφει τὰ ἔθνη, περισυλλέγει τοὺς ἰδικούς του, τὰς δέκα φυλάς καὶ ἐγκαθιδρύει τὸ βασιλεῖόν του ἐπὶ τῆς γῆς. Πράγματι, ἡ περὶ τοῦ Μεσσίου καὶ τῶν ἐσχάτων εἰκόνα εἰς τὰ κεφ. XII καὶ XIII φαίνεται νὰ παρουσιάζῃ χαρακτηριστικὰ καὶ ἰδιαιτέρας παραλλαγὰς ἐν σχέσει πρὸς ὅσα περὶ τῶν θεμάτων αὐτῶν ἀντλοῦμεν ἀπὸ τὸ κύριο σῶμα τοῦ ἔργου 4 Ἔσδρας.

4. Ἡ σπουδαιότης τοῦ 4 Ἔσδρα διὰ τὴν μελέτην τῆς Κ. Διαθήκης.

Κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνωτέρω πρέπει νὰ ἔγινε αἰσθητὴ, ἐπὶ ὠριμένων ἰδίως θεμάτων, ἡ συγγένεια προσεγγίσεως ἀπὸ τὸν 4 Ἔσδρα καὶ τὴν Κ.Δ., ἰδίως τὸν Ἀπ. Παῦλο. Εἰς τὴν παράγραφο αὕτη ἀπλῶς θὰ ἐπισημανθοῦν τὰ θέματα αὐτά:

(1) Ὁ Ἀδὰμ ἡμάρτησε πρῶτος καὶ, ὅποιαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ αἰτία τῆς ἁμαρτίας του, θεωρεῖται ὑπεύθυνος δι' ὅτι, ἐπραξε. Ὁ καρπὸς αὐτῆς τῆς ἁμαρτίας ἦτο ὁ θάνατος διὰ τὸν ἴδιον καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καθὼς ἡ ἁμαρτία ἐκεῖνη μεταβιβάστηκε στοὺς ἀπογόνους του, ποὺ εἶναι καὶ αὐτοὶ ὑπεύθυνοι διὰ τὰς ἁμαρτωλὰς πράξεις των. Εἶναι φανερὰ τὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζει μία τέτοια θέσι. Τὴν εὐρίσκομε ὅμως τὸ ἴδιον ἀνεπτυγμένη καὶ εἰς τὸν Ἀπ. Παῦλο (Ρωμ. 5,12 ἐξ. Ἀ' Κορ. 15,22). "Ὅ,τι ὡς ὄρο δὲν εὐρίσκομε εἰς τὸν Παῦλο εἶναι ἡ ἁμαρτητικὴ ροπή (Yetzer), ὑπάρχει ὅμως καὶ αὐτὸ ἐν τῇ πράξει, ἰδίως ἐν Ρωμ. 7,14-25. Μία τέτοια τάσι δὲν ἀντιμετωπίζεται μὲ τὸ Νόμο (Ρωμ. 8,3). "Ὅ,τι εἰς τὸ θέμα αὐτὸ χωρίζει καθαρὰ τοὺς δύο ἄνδρες εἶναι ὅτι ὁ 4 Ἔσδρας μὲ τρόπο ἀντιμετωπίζει τὴν ἐπερχομένη τρομερὴ κρίσιν τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ὁ ἄλλος «ταλαίπωρος ἄνθρωπος» ἤμπορεῖ νὰ κλείσει τὴν περιγραφὴν τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας μὲ ἓνα θριαμβευτικόν: «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου διὰ Ἰ.Χ., τοῦ Κυρίου ἡμῶν», μὲ τὴν ἔννοιαν πὼς εἶχε βρῆ τὸ δρόμον τῆς σωτηρίας.

(2) Παρὰ τὸν οἰκουμενισμὸν καὶ τὴν συμπάθειαν τοῦ 4 Ἔσδρα δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοὺς Ἐθνικοὺς (οἱ ὅποιοι καὶ αὐτοὶ ἔλαβαν τὴν δωρεὰν τοῦ Νόμου, ἀντιμετωπίζουν ὅμοια πρὸς τὸν Ἰσραὴλ προβλήματα ἐντὸς ἐνὸς αἰνιγματικοῦ καὶ φθίνοντος κόσμου, καὶ θὰ ἀναστηθοῦν καὶ αὐτοὶ ὅλοι κατὰ τὴν τελικὴν ἔκβασιν), ἐμμένει σταθερῶς στὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἰσραὴλ, καθὼς διδάσκειται στὴν Π.Δ. (βλ. π.χ. VI 55-59 κ.ά.). Τὴν διδασκαλίαν αὕτη τῆς Π.Δ. ὁ Παῦλος διευρύνει καὶ φωτίζει, ἔτσι ὥστε ἡ τελικὴ φάσις τῆς ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ πάνω στὸν κόσμον νὰ περιλάβῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Βέβαια ὁ Παῦλος δὲν βλέπει εἰς τὴν ἀπόρριψιν τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τὸν Ἰσραὴλ ὅτι «ἀπώσατο» ὁ Θεὸς τὸ λαὸν του· πιστεύει ὅτι, μετὰ τὴν εἴσοδον τῶν Ἐθνῶν, καὶ ὁ Ἰσραὴλ θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν (Ρωμ. 11,15). Ἀλλοῦ, εἰς τὴν Κ.Δ., τὸ πρᾶγμα παρουσιάζεται ὡμότερον μὲ τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ὁ Θεὸς «δύναται καὶ ἐκ τῶν λίθων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ» (Ματθ. 3,9 ἐξ.). Ὁ χριστιανισμὸς εἶναι ξένος πρὸς κάθε ἐθνικὴ προκατάληψιν.

(3) Ὡς πρὸς τὴν ἐσχατολογίαν, θὰ ἀπλητεῖτο πλατυτέρα ἀνάπτυξις τοῦ θέματος διὰ νὰ ἐπισημανθοῦν τὰ κοινὰ καὶ τὰ διάφορα ποὺ παρουσιάζονται μεταξὺ 4 Ἔσδρα καὶ Κ.Δ. Τὰ παράλληλα εἶναι πολλὰ. βλ. π.χ. μόνο ὡς πρὸς τὰ Συνοπτικὰ εὐαγγέλια: 4 Ἔσδρας IV 52-V13· VI 11-29· VII 26-44· VIII 63-IX 12, καὶ Ματθ. 24,6-31· Μαρκ. 13,3-27· Λουκ. 21,5-28. Ὑπάρ-

χουν πολλὰι παράλληλοι παραστάσεις, ἀντλούμεναι ἀπὸ τὸ κοινὸ ταμεῖο τῆς ἐσχατολογικῆς Ἰουδαϊκῆς παραδόσεως, πολλὰι ἐκ τῶν ὁποίων σημειοῦνται εἰς τὰ Σχόλια. Περιττὸ νὰ σημειωθῇ ὅ,τιδῆποτε περὶ τῶν διαφορῶν· εἶναι τόσο προφανεῖς: (α) "Ο,τι ξέρομε ἀπὸ τὴν προσωπικότητα, τὸ ἔργον, τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ θάνατον τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ (β) Ὁ τελικὸς σκοπὸς καὶ στὴν Κ.Δ. εἶναι ὁ ἐρχομὸς τοῦ καινούργιου κόσμου καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, διαφοροποιεῖται ὅμως ἡ ὅλη σωτηριολογία, πνευματολογία καὶ θεολογία, καθὼς μέσα εἰς τὴν Κ. Διαθήκην, δένεται μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ Ι.Χ. (γ) Γενικά, τὸ πνευματικὸ κλίμα καὶ ἡ οἰκουμενικὴ προοπτικὴ εἶναι διαφορετικὰ, ὁ τελικὸς ὅμως στόχος εἶναι καὶ στὴν Κ.Δ. καὶ στὸν 4 "Εσδρα ὁ ἴδιος, δηλ. ὁ νέος κόσμος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ βασιλεία του.

Βιβλιογραφία: Τὴν πιὸ πρόσφατην βιβλιογραφικὴν ἐνημέρωσιν γιὰ τὸν 4 "Εσδρα βλ. J. Charlesworth, *The Pseudepigrapha and Modern Research*, Scholars Press, Montana, 1976. Τὰ κυριώτερα βιβλία παρατίθενται εἰς τὸ κείμενον αὐτῆς ἐδῶ τῆς Εἰσαγωγῆς.

ΟΡΑΣΙΣ Α' (III 1 - VI 9)

Εἰσαγωγή (III 1-3)

¹ Ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς πόλεως ἡμῶν ἤμην ἐν Βαβυλῶνι, ἐγὼ Σαλαθιήλ, ὁ καὶ Ἔζρας, καὶ συνεταράχθην ἐπὶ τῆς κοίτης μου ἀνακείμενος, καὶ οἱ διαλογισμοί μου ἀνέβαινον ἐπὶ τὴν καρδίαν μου. ² Ὅτι εἶδον τὴν ἐρήμωσιν Σιών καὶ τὴν περισσειάν τοῦ πλοῦτου τῶν κατοικούντων ἐν Βαβυλῶνι. ³ Καὶ ἐταράχθη τὸ πνεῦμα μου λίαν, καὶ ἠρξάμην λαλεῖν πρὸς τὸν ὕψιστον λόγους μετὰ φόβου ⁴ καὶ εἶπον»·

Εἰς τὴν Α' Ὁρασις ὁ Ἔσδρας, συγκλονισμένος ἐκ τῆς πτώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ τὸ 70 μ.Χ. (III 1-3), διαλέγεται μετὰ τοῦ Θεοῦ θέτοντας σειρὰ ἐρωτημάτων (III 4-36) σχετικὰ πρὸς τὸ νόημα τῆς ἐπελθούσης καταστροφῆς. Πῶς εἶναι δυνατὸ κάτι τέτοιο νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὴ θεία δικαιοσύνη; Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐξηγηθῇ τὸ γεγονός αὐτὸ ὡς τιμωρία τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ μέρους τοῦ Θεοῦ. Βέβαια, οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ροπή πρὸς τὴν ἁμαρτία, μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀδάμ, ποὺ καὶ αὐτὸς ἠμάρτησε, διότι εἶχεν ἐντὸς τοῦ αὐτῆ τὴν ροπήν, ὅπως ἀκριβῶς ἠμάρτησαν καὶ οἱ Ἰσραηλῖται μετὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δωρεὰ τοῦ Νόμου, ὁ ὁποῖος ἀπεδείχθη ἀνίσχυρος, ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς ἰδίας κακῆς ροπῆς ἐντὸς τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν ὁ Θεὸς δὲν κωλύει τὸ κακὸν καὶ δὲν ἐκρίζωνει τὴν κακὴν ροπήν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, δὲν εἶναι δυνατὸν αἱ ἁμαρτίαι τοῦ Ἰσραὴλ νὰ δικαιολογήσουν τέτοια τιμωρία· πολὺ δὲ περισσότερον, ἀφοῦ τὰ ὄργανα τῆς τιμωρίας (Βαβυλώνιοι-Ρωμαῖοι) εἶναι ἔθνη ἀσυγκρίτως ἀσεβέστερα καὶ πλεόν ἁμαρτωλά ἀπὸ τὸν Ἰσραὴλ.

Τὰ ἐρωτήματα ἀπαντᾷ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἀγγέλου Οὐριήλ (IV 1-V 13). Εἰς τὴν ἀπόδοσιν εὐθύνης εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὴν κακὴν ροπήν ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ, ἐπομένως, τὴν ἀποτυχία του νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὸ θεῖο θέλημα, ἡ ἀπάντησις τονίζει τὴν ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀντιληφθῇ καὶ τὰ ἀπλούστερα τῶν πραγμάτων· ὅτι αἱ ὁδοὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνεξερεύνητοι, καὶ δὲν ἔχει νόημα νὰ ἐπιχειρῇ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐννοήσῃ ζητήματα, ποὺ ἀνήκουν εἰς τὴν σφαῖρα τοῦ θεοῦ· γεγονότα τῆς ἱστορικῆς περιοχῆς, ὅπως ἡ καταστροφὴ τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ ἀσεβῆ ἔθνη ἠμποροῦν νὰ εὐρύν τὴν ἐξήγησίν των εἰς τὴν ἡβελίαν ὅτι ὁ παρὼν αἰὼν παρερχεται καὶ ταχέως εἰσερχόμεθα εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα· δὲν ἠμπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς πόσον ταχέως, ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἀναμένει νὰ συμπληρωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν δικαίων, πρὶν φέρῃ τὸ τέλος· δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ προσδιορισθῇ ἐγγύτερα ὁ χρόνος τοῦ τέλους, οὔτε ἂν θὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τοῦ ὁραματιστοῦ· πάντως, τοῦ Τέλους θὰ προηγηθοῦν Σημεῖα, ὥστε ὅσοι εἶναι ἐνημερωμένοι νὰ ἀντιληφθοῦν τὸν ἐρχομὸν του.

Ἡ πρώτη Ὁρασις τελειώνει (V 14-19) μὲ σύντομον συζήτησιν μετὰξὺ Ἔσδρα καὶ Φαλιθίλ, ἡγεμόνος τοῦ λαοῦ Ἰσραὴλ. Ὁ διάλογος αὐτὸς ἐξαιρεῖ τὸ συγκλονιστικὸν τῶν ἀληθειῶν - ἀποκαλύψεων τοῦ διαλόγου μετὰ τοῦ Θεοῦ. — Στίχ. 1: «Ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει...» (III 1-3) πρέπει, καθὼς πιστεύουν ὠρισμένοι ἐρευνηταί, νὰ προηγεῖτο κάποια προετοιμασία τοῦ προσήτου μὲ νηστεία, ὅπως συμβαίνει καθ' ὅλην τὴν παροῦσα Ἀποκάλυψιν, καὶ εἰς ἄλλας Ἀποκαλύψεις. Μερικοὶ θεωροῦν ὅτι τὸ V 14-15 μετεκινήθη ὑπὸ τοῦ R (Ἄ-

Τὰ πρῶτα ἐρωτήματα περὶ προελεύσεως τοῦ κακοῦ μέσα εἰς τὸν κόσμον καὶ περὶ τῆς σχέσεως τῶν παθημάτων τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς τὴ θεία δικαιοσύνη. (III 4-36).

Δέσποτα κύριε, σὺ εἶπας ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε ἐφύτευσας τὴν γῆν, καὶ τοῦτο μόνος, καὶ προσέταξας τῇ κόνει ⁵καὶ ἔδωκας τοῦ Ἀδάμ σῶμα νεκρόν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ πλάσμα τῶν χειρῶν σου ἦν, καὶ ἐνεφύσησας εἰς αὐτὸν πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ζῶν ἐνώπιόν σου. ⁶Καὶ εἰσήγαγες αὐτὸν εἰς τὸν παράδεισον, ὃν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ σου πρὶν τὴν γῆν γενέσθαι. ⁷Καὶ τούτῳ ἐνετείλω ἀγαπᾶν τὴν ὁδόν σου, καὶ παρέβη αὐτήν. Καὶ εὐθὺς ὤρισας δι' αὐτὸν τὸν θάνατον καὶ εἰς τὰς γενεὰς αὐτοῦ. Καὶ ἐγεννήθησαν ἔθνη καὶ φυλαί, λαοὶ καὶ πατριαί, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς. ⁸Καὶ περιεπάτησεν ἕκαστον ἔθνος ἐν τῇ βουλῇ αὐτῶν καὶ ἐπονηρεύοντο ἐνώπιόν σου καὶ ἠθέτουσαν τὰς ἐντολάς σου, ἀλλ' οὐκ ἐκώλυσας αὐτούς. ⁹Ἐν τούτοις πάλιν ἐν καιρῷ εἰσήγαγες τὸν κατακλυσμὸν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας τὸν κόσμον καὶ ἀπώλεσας αὐτούς. ¹⁰Καὶ τὸ τέλος αὐτῶν ὑπῆρξε ἐν καὶ τὸ αὐτό· καθὼς τῷ Ἀδάμ ὁ θάνατος, οὕτω καὶ τούτοις ὁ κατακλυσμὸς. ¹¹Ἐγκατέλιπες δὲ ἕνα ἐξ αὐτῶν, τὸν Νῶε σὺν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, μεθ' ὅλων τῶν δικαίων ἀπογόνων. ¹²Καὶ ἐγένετο, ὅτε ἤρξαντο πληθύνεσθαι οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπλήθυναν υἱοὺς καὶ λαοὺς καὶ ἔθνη πολλὰ, ἤρξαντο πάλιν ἀσεβεῖν πλεῖον τῶν προτέρων. ¹³Καὶ ἐγένετο ὅτι ἠσέβησαν

ναθεωρητοῦ) ἐκ τῆς ἀφετηρίας τῆς ὁράσεως εἰς τὸ τέλος ὡς ἄνευ σημασίας. Ἡ ἐξήγησις τῆς μετακινήσεως δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὴ. Ὁ δραματιστὴς ἐδῶ ὀμιλεῖ εἰς α' πρός., ὅ,τι διαμίβεται μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ γίνεται αὐθόρμητα, ὡσάν ἕνα ξέσπασμα τοῦ προφήτου, ἀφοῦ ἐπὶ τριάντα ὀλόκληρα χρόνια ἀνέμενε τὴν ἀπόδοσις δικαιοσύνης. Εἰς τὴν ἐκλογή τῶν εἰσαγωγικῶν του ἐκφράσεων μιμεῖται τὸν Ἰεζ. 1,1. "Ἄς σημειωθῇ, ἐπίσης, ὅτι οἱ στιχ. V 14-15 δὲν θά ἦτο ὑπὸ ὅποιαδήποτε ἔννοια δυνατὸ νὰ ἀποτελέσουν εἰσαγωγή εἰς τὴν ὄρασι.

Ἐν τῷ τριακοστῷ...»: δὲν πρόκειται εἰς τὴν πραγματικότητα περὶ τοῦ 556 π.Χ., ἀλλὰ περὶ τοῦ 100 μ.Χ., 30 δηλ. χρόνια μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ 70 μ.Χ. — Ὁ Σαλαθιὴλ ἀναφέρεται εἴτε ὡς πατήρ τοῦ Ζοροβάβελ (Ἑσδρα 3,2· 5,2· Νεεμ. 12,1) εἴτε ὡς θεῖος του (Α' Παραλ. 3,17). Ἡ ταῦτισι τοῦ Σαλαθιὴλ μετὰ τὸν Ἑσδρα, ὁ ὁποῖος ἐξῆσε ἕνα αἰῶνα ἀργότερα, δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ ἀσυνήθη εἰς τοὺς Ἀποκαλυπτικούς. Ἐδῶ, συμφώνως πρὸς τὴ θεωρίαν ὅτι πρόκειται περὶ ἀποκαλύψεως Σαλαθιὴλ, εἰς τὴν περίπτωσι τοῦ ὁποῖου ἔχει νόημα καὶ «ἡ τριακονταετία» ἡ ἔκφρασις «ὁ καὶ Ἑζρας» πρέπει μᾶλλον νὰ θεωρηθῇ ὡς γλῶσσα, ποῦ ὁ R εἰσήγαγε διὰ τὴν ἐνοποίηση τοῦ ὅλου κειμένου τῆς Ἀποκαλύψεως.

Στίχ. 6: Ὁ παράδεισος παραδόξως φέρεται ὅτι ἐφυτεύθη «πρὶν τὴν γῆν γενέσθαι». Συμφώνως πρὸς μεταγενεστέρους ἰουδαϊκὰς παραδόσεις ἐπὶ τὰ πράγματα ἐδημιουργήσῃ ὁ Θεὸς πρὸ τοῦ κόσμου: τὸν Νόμο, τὴν Μετάνοια, τὸν Κῆπο τῆς Ἐδέμ, τὴ Γέεννα, τὸ Ὁρόνο τῆς Δόξης, τὸ Ἱερό καὶ τὸ Μεσσία (Pesah 54a· Nedar 39b· Ber. rab. XX).

Ἐν στίχ. 8 ἡ ὅλη ἔμφρασις τίθεται εἰς τὰς ἐκφράσεις «ἐν τῇ αἰρέσει αὐτῶν»... καὶ «οὐκ ἐκώλυσας αὐτούς». Οὔτε ἡ οἰκονομία τῆς δημιουργίας, οὔτε τοῦ Κατακλυσμοῦ, οὔτε τοῦ Ἀβραάμ οὔτε τοῦ Σινᾶ, οὔτε τοῦ οἰκοδόμου τῆς Σιών Δαυὶδ τοῦ βασιλέως ἔφεραν τὸ

ἐνώπιόν σου, ἐξελέξω σοι ἐκ τούτων ἓνα, ᾧ ὄνομα ἦν Ἀβραάμ. ¹⁴Καὶ ἠγάπησας αὐτὸν καὶ ἀπέδειξας αὐτῷ μόνῳ τὸν σκοπὸν σου ἐν κρυπτῷ κατὰ τὴν νύκτα. ¹⁵Καὶ διέθου αὐτῷ διαθήκην αἰώνιον καὶ ἐπηγγείλω αὐτῷ ὅτι οὐ μήποτε ἐγκαταλίπης τὸ σπέρμα αὐτοῦ. Καὶ ἔδωκας αὐτῷ τὸν Ἰσαάκ, καὶ τῷ Ἰσαάκ ἔδωκας τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν Ἡσαῦ. ¹⁶Καὶ ἀφώρισας σεαυτῷ τὸν Ἰακώβ, τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησας. Καὶ ἐγένετο ὁ Ἰακώβ εἰς πλῆθος πολὺ. ¹⁷Καὶ ἐγένετο, ὅτι ἐξήγαγες τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἐπήγαγες αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ὄρος Σινᾶ. ¹⁸Καὶ ἔκλινας τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἔσεισας τὴν γῆν καὶ συνεκλόνησας τὴν οἰκουμένην καὶ ἔσεισας τὰς ἀβύσσους καὶ ἐνέπνευσας τρόμον εἰς τὰς σφαίρας. ¹⁹Καὶ παρῆλθεν ἡ δόξα σου πύλας τέσσαρας πυρῶς καὶ συσσεισμοῦ καὶ πνεύματος καὶ πάγου, τοῦ δοῦναι τῷ σπέρματι Ἰακώβ νόμον, καὶ τῷ γένει Ἰσραὴλ ἐντάλματα. ²⁰Καὶ οὐκ ἀφείλω ἀπ' αὐτῶν τὴν πονηρὰν καρδίαν, τοῦ καρποφορῆσαι ἐν αὐτοῖς τὸν νόμον σου. ²¹Πονηρὰν γὰρ καρδίαν φορέσας πρῶτος ὁ Ἀδὰμ παρέβη καὶ ἠτήθη, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες. ²²Καὶ ἐρριζώθη ἐντὸς αὐτοῦ ἡ ἀσθένεια, καὶ ὁ νόμος ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ λαοῦ ἐμίγη μετὰ τῆς πονηρίας τῆς ῥίζης. Οὕτω ἀπεχώρησε πᾶν τὸ ἀγαθόν, καὶ ἔμεινε τὸ πονηρόν. ²³Καὶ παρῆλθον οἱ χρόνοι, καὶ ἐτελέσθησαν οἱ καιροί, καὶ τότε ἤγειράς σοι δοῦλον ὀνόματι Δαυίδ. ²⁴Καὶ ἐνετείλω αὐτῷ οἰκοδομεῖν πόλιν τοῦ ὀνόματός σου καὶ προσφέρειν σοι ἐν αὐτῇ τὰς προσφορὰς σου. ²⁵Καὶ ἀφοῦ ταῦτα

ἐπιδικωκόμενο ἀποτέλεσμα, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος, λόγῳ τῆς πονηρᾶς ροπῆς, δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὴν ἀγαθοποιὸν κίνησιν τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν.

Στίχ. 14: Ἡ περιγραφομένη ἐν Γεν. 15,9 ἐξ. ὅρασις τοῦ Ἀβραάμ ἐρμηνεύεται εἰς τὰ Targumim ὡς ἀποκάλυψις εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ λαοῦ Ἰσραὴλ, καὶ μάλιστα περὶ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ καταπίεσεως, καὶ τοῦ εὐτυχοῦς Τέλους. — Τὰ ἐν στίχ. 18 ἐξ. περιγράφουν τὴ θεοφάνεια (Πρβλ. καὶ Ψλ. 68,7 ἐξ.), ποῦ ἔχομε ἐν Ἐξοδ. 19,16 ἐξ.

Στίχ. 19: Τὰς 4 πύλας εἶναι δυνατὸν νὰ ἐννοήσῃ τις ὡς πύλας ἐπικοινωνίας μεταξὺ τεσσάρων ὑπὲρ ἡμᾶς καθ' ὕψος ὑπερκειμένων οὐρανῶν. Πιθανὸν ὅμως αἱ πύλαι τοῦ πυρῶς, τοῦ συσσεισμοῦ, τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ πάγου (κατὰ τὸν I Ἐνῶχ κεφ. 72-82) θέλου ἀπλῶς νὰ σημάνουν, ὅτι, ἐνῶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἡ δωρήτρια τοῦ Νόμου, διήλθε ἐκ τῶν οὐρανίων πυλῶν, διὰ τῶν ὀπιοῦν τὰ ἰσχυρότερα, τρομακτικώτερα καὶ πειστικώτερα διὰ τὸν ἄνθρωπον ἔρχονται, δὲν ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ τῆς, διότι ὁ Θεὸς «οὐκ ἀφείλω ἀπ' αὐτῶν τὴν πονηρὰν καρδίαν, τοῦ καρποφορῆσαι ἐν αὐτοῖς τὸν νόμον».

Τὸ θέμα τῆς «πονηρᾶς ροπῆς» ἢ «πονηρᾶς καρδίας» κυριαρχεῖ εἰς τὴν σκέψιν τοῦ συγγραφέως, διατρέχει δὲ ὅλη τὴν Ἀποκάλυψιν (βλ. π.χ. 4,30-31, καὶ ἰδίως τὰς αἰτιάσεις κατὰ τοῦ Ἀδὰμ ὡς ὑπευθύνου διὰ τὴν πονηρὰν καρδίαν καὶ τὴν πτώσιν ὄλων μας ἐν VII 118: «ὦ σὺ τί ἐποίησας, Ἀδὰμ; Σοῦ γὰρ ἁμαρτόντος, οὐκ ἐγένετο μόνου σου ἡ πτώσις, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τῶν ἐκ σοῦ γενομένων»). Ἡ ἔμφασις ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Ἀδὰμ καὶ τὴν συμμετοχὴν ἡμῶν εἰς τὴν πτώσιν τοῦ ἀσφαλῶς θυμίζει τὴν σχετικὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀπ. Παύλου (βλ. Ρωμ. 5,12 ἐξ.). Μόνου ποῦ ὁ Παῦλος παραλαμβάνει ἀπὸ ραββινικοῦς κύκλους τὴν ἀδαμικὴν αὐτῆ θεολογίαν, ὅχι διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὰ ἀπαισιδόξα συμπεράσματα τοῦ Ἐσδρα, ἀλλὰ διὰ νὰ προβάλλῃ ἀντιστοίχως τὸ αἰσιδόξο μήνυμα, τὸ εὐαγγέλιον τῆς νίκης ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ

ἐγένοντο ἐπὶ ἔτη πολλά, ἐπλημμέλησαν οἱ κατοικοῦντες τὴν πόλιν, ²⁶ἐν πᾶσι ποιοῦντες, καθὼς ἐποίησεν ὁ Ἀδὰμ καὶ πᾶσαι αἱ γενεαὶ αὐτοῦ· ἐνεθύθησαν γὰρ καὶ αὐτοὶ πονηρὰν καρδίαν. ²⁷Καὶ παρέδωσας τὴν πόλιν σου εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν σου. ²⁸Καὶ εἶπον ἐγὼ τότε ἐν τῇ καρδίᾳ μου· Μὴ κρείσσονα ποιοῦσιν οἱ κατοικοῦντες Βαβυλῶνα, Καὶ μὴ διὰ τοῦτο κατέλιπε τὴν Σιών; ²⁹Εγένετο δὲ ὅτε ἦλθον ἐκεῖ καὶ εἶδον ἀσεβείας, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, καὶ πλημμελοῦντας πολλοὺς εἶδεν ἡ ψυχὴ μου διὰ τούτων τῶν τριάκοντα ἐτῶν. Καὶ ἐξέστη ἡ καρδία μου, ³⁰ὅτι εἶδον, πῶς ἀνέχη αὐτῶν ἁμαρτανόντων καὶ ἐφείσω ἀσεβούντων καὶ ἀπώλεσας τὸν λαόν σου καὶ συνετήρησας τοὺς ἐχθροὺς σου καὶ οὐκ ἐσήμηνας ³¹οὐδὲν οὐδενί, πῶς ἡ ὁδός σου αὕτη ἐγκαταλειφθήσεται. Μὴ κρείσσονα ἐποίησε Βαβυλὼν ἢ Σιών; ³²Ἡ ἄλλο ἔθνος ἔγνω σε παρὰ τὸν Ἰσραήλ; Ἡ τίνες φυλαὶ ἐπίστευσαν ταῖς διαθήκαις του καθὼς Ἰακώβ, ³³ὧν ὁ μισθὸς οὐκ ἐφάνη οὐδὲ ὁ μόχθος ἐκαρποφόρησε! Διερχόμενος γὰρ διήλθον διὰ τῶν ἐθνῶν καὶ εἶδον περισσεύοντας αὐτοὺς καὶ οὐ μνημονεύοντας τῶν ἐντολῶν σου. ³⁴Νῦν δὴ στήσον ἐν σταθμῷ τὰς ἀδικίας ἡμῶν καὶ τῶν κατοικούντων ἐν τῷ αἰῶνι, καὶ εὐρεθήσεται ῥοπή ζυγοῦ ἐγκλινομένη. ³⁵Ἡ πότε οὐχ ἡμαρτον ἔμπροσθέν σου οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν; Ἡ τί ἔθνος οὕτως ἐτήρησε τὰς ἐντολάς σου; ³⁶Ἀνθρώπους μὲν εὐρήσεις διασήμους τηροῦντας τὰς ἐντολάς σου, ἔθνη δὲ οὐχ εὐρήσεις.

Χριστοῦ ἐπὶ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς συμμετοχῆς μας ἐν Πνεύματι διὰ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ Νόμου (βλ. ἰδίως κεφ. 8 τῆς πρὸς Ρωμαίους).

Στίχ. 26: Διαβλέπει κανεὶς ἐδῶ ἀνεπτυγμένη ἀδαμικὴ θεολογία — κάτι ἄγνωστο εἰς τὴν Π.Δ. Τὴν ἰδίαν ἀνάπτει, ἀλλὰ πρὸς ἄλλας κατευθύνσεις, διαπιστοῦμεν εἰς τὴν Γνωστικὴν θεολογία (βλ. Interpreter's Dict. of the Bible, Adam — Books of Adam. Ἐπίσης, E. S. Drowar, The Secret Adam, A Study of Nazoraean Gnosis, Oxford, 1980), αἱ ρίζαι τῆς ὁποίας δὲν εἶναι διόλου ἀπίθανο νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν ἀποκαλυπτικὴν θεολογία τοῦ τύπου Ἔσδρα. Μία γνησίᾳ ραββινικὴ θεολογία δὲν θὰ ἐδέχετο ποτὲ ὅ,τι λέγεται εἰς τὸν στίχ. 22: «καὶ ἀπεχώρησε τὸ ἀγαθόν, καὶ ἔμεινε τὸ πονηρὸν», ἀφοῦ ἡ ὅλη ραββινικὴ προσπάθεια ἐκφράζει τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ Νόμος ἔχει τὴν δύναμιν ἐλέγχου ἐπὶ τῆς κακῆς ροπῆς καὶ τῆς δυνατότητάς ὑπερνικησεῖς τῆς. Ὁ Βοχ παραθέτει τὸ ραββ. λόγιον: «Ὁ Νόμος φθείρει τὴν πονηρὰ ἐπιθυμία ὅπως τὸ νερὸ φθείρει τὴν πέτρα» (Suk. 52b).

Στίχ. 36: Ἀναγνωρίζεται ἡ ὑπαρξὶς μὴ Ἰσραηλιτῶν, εὐσεβῶν ὅμως ἀνθρώπων, τηρούντων τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, ὅπως π.χ. ὁ Ἰώβ. Πρβλ. τοῦ Παύλου «ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιοῦσιν» ἐν Ρωμ. 2,26 ἐξ. Φυσικὰ, ἀπὸ τὰς μεμονωμένας αὐτὰς περιπτώσεις δὲν ἐπηρεάζεται ἡ πορεία τῶν σκέψεων τοῦ Ἔσδρα, ὅταν τονίζει ἐδῶ, καθὼς καὶ εἰς πλείστας ὅσας περιπτώσεις ἐν συνεχείᾳ, ὅτι οἱ Ἰσραηλιταὶ εἶναι ἠθικῶς ἀσυγκρίτως ἀνώτεροι τῶν ἐθνικῶν· ἀντιθέτως, ὁ Παῦλος, ἐξ ἄλλων θεολογικῶν προϋποθέσεων ἐκινῶν, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Θεὸς «πάντας συνέκλεισεν εἰς ἀπώλειαν, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσῃ» (Ρωμ. 11,32).

Ἡ θεία Ἀπάντησι (IV 1 - V 13): Ἀνεξερεύνητοι αἱ ὁδοὶ τοῦ Κυρίου.

IV. ¹Καὶ ἀπεκρίθη μοι ὁ ἄγγελος πεμφθεὶς πρὸς με, ᾧ ὄνομα Οὐριήλ, ²καὶ εἶπέ μοι Ἐκστᾶσα ἐξέστη ἡ καρδία σου περὶ τοῦ αἰῶνος τούτου· καταλαμβάνει μεριμνᾶς τὴν ὁδὸν τοῦ ὑψίστου· ³Καὶ εἶπον Ναί, κύριέ μου. Καὶ ἀπεκρίθη μοι, καὶ εἶπε Τρεῖς ὁδοὺς ἐπέμφθην ἐπιδεικνύου σοι καὶ τρεῖς παραβολὰς προτιθέναι ἐνώπιόν σου. ⁴Εἰ δὲ μὴ δύνη ἐννοῆσαι μίαν ἐξ αὐτῶν, κἀγὼ σοι δεῖξω ἣν ἐπιποθεὶς ἰδεῖν ὁδὸν καὶ διδάξω σε, πόθεν ἡ πονηρὰ καρδία. ⁵Καὶ εἶπον Λάλησον, κύριέ μου. Καὶ εἶπέ μοι Ἐλθέ, στῆσόν μοι πυρὸς σταθμὸν ἢ μέτρησόν μοι ἀνέμου σάτον ἢ ἀνακάλεσόν μοι τὴν ἡμέραν τὴν παρελθούσαν. ⁶Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον Τίς ἐκ τῶν γεννητῶν δυνήσεται ταῦτα ποιεῖν, ἢ ἐμὲ ἐπερωτήσης περὶ τούτων; ⁷Καὶ ἔφη μοι Εἰ ἡμῖν ἐπερωτῶν σε λέγων Πόσαι κατοικήσεις εἰσὶν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς θαλάσσης; ἢ πόσαι κρηναὶ εἰσὶν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἄβυσσου; ἢ πόσαι ὁδοὶ εἰσὶν ἐπάνω τοῦ στερεώματος; ἢ τίνες αἱ ἔξοδοι τοῦ ἄδου; ἢ τίνες αἱ εἰσοδοὶ τοῦ παραδείσου; ⁸Ἐλεγεσ ἄν μοι Εἰς τὴν ἄβυσσον οὐ κατέβην, οὐδὲ εἰς τὸν ἄδην μέχρι τοῦδε κατέβην, οὐδὲ εἰς τὸν οὐρανὸν πώποτε ἀνέβην, οὐδὲ εἰσῆλθον εἰς τὸν παράδεισον. ⁹Νῦν δὲ οὐκ ἐπηρώτησά σε εἰ μὴ περὶ πυρὸς καὶ ἀνέμου καὶ ἡμέρας τῆς παρελθούσης, πραγμάτων ἀφ' ὧν χωρίζεσθαι οὐ δύνασαι· καὶ οὐκ ἀπεκρίθη μοι περὶ αὐτῶν. ¹⁰Καὶ εἶπε μοι ὁ, τι ἀνήκει εἰς Σὲ — τὰ πράγματα τὰ συμφυόμενα τῇ δυνάμει σου οὐ δύνασαι

Στίχ. IV 1: Περὶ τοῦ Οὐριήλ, βλ. ἡμέτ. σχόλιον εἰς I Ἐνώχ X,1 κ.ά. Περὶ τοῦ Οὐριήλ ὡς διαλεγόμενου, καθοδηγοῦντος καὶ ἀπαντῶντος, ὅπως ἐδῶ, βλ. καὶ I Ἐνώχ, XXI 5· 9· XXVII 2· XXXIII 3· 4. — Ἡ ἀπάντησι τοῦ Οὐριήλ στοχεύει, πράγματι, εἰς τὸ κεντρικὸν πρόβλημα τῆς «πονηρᾶς ροπῆς» ἢ «πονηρᾶς καρδίας».

Στίχ. 2 ἐξ.: Ὅπως σημειώνει καὶ ὁ Βοχ, ὁ γενικὸς χαρακτήρας τῆς ἀπαντήσεως θυμίζει τμήματα τοῦ Ἰὼβ (βλ. ἰδίως κεφ. 28). Περὶ τοῦ διαλόγου καθ' ἑαυτὸν βλ. Ζαχαρ. 1-6 καὶ Δαν. 10 ἐξ. — Τὸ αὐτὸ εἶδος τῆς ἐπιχειρηματολογίας (τονισμὸς τῆς ἀγνοίας καὶ ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου νὰ γνωρίσῃ τὰ φυσικὰ φαινόμενα ποῦ συμβαίνουν γύρω του) εὐρίσκειται καὶ εἰς ἄλλας Ἀποκαλύψεις (Βαρούχ, Σεδράχ κτλ.), εἶτε ὑπάρχει σχέσις ἐξαρτήσεως ἀπὸ τὸν Ἐσδρα, εἶτε πρόκειται περὶ τυποποιημένης ἐπιχειρηματολογίας. Ἡ Ἀποκάλυψις Ἐσδρα παρουσιάζει συνέπεια σκέψεως ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Δὲν εἶναι βέβαιο ἂν ὁ ἀριθμὸς 3 τῶν ὁδῶν καὶ τῶν παραβολῶν ἐκφράζῃ συμμετρίαν. Διὰ «κατοικίας ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς θαλάσσης» βλ. Ἰὼβ 28,16-17.

Στίχ. 8: Ἡ ἔκδοσις εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰσοδος εἰς τὸν παράδεισον δὲν σημαίνουν κάποια ὑπερβατικὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γῆν ἐσχατολογία· εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβαίνουν οἱ ἀγαπημένοι δίκαιοι τοῦ Θεοῦ (Ἡλίας, Μωϋσῆς, Ἡσαΐας, Ἐσδρας εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου), ὁ δὲ «παράδεισος», ὡς ἤδη ἐσημειώθη, εἶναι ἐκ τῶν 7 πραγμάτων ποῦ ἐδημιουργήθησαν πρὸ καταβολῆς κόσμου. — Στίχ. 9 «...καὶ ἀφ' ὧν χωρίζεσθαι οὐ δύνασαι» = δὲν μπορεῖς νὰ ζῆσθαι χωρὶς αὐτά. «Συμφυόμενα» ἢ ἀνήκοντα εἰς σὲ (στίχ. 10) εἶναι τὸ πῦρ καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ὑπὸ μία ἄλλη ἔννοια, δηλ. τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν μετὰ τῆς γῆς καὶ τοῦ ὕδατος, συνίσταται ὁ ἄνθρωπος ὡς μικρόκοσμος.

γινώσκειν. ¹⁴Καὶ πῶς δυνήσεται τὸ σκευὸς σου καταλαμβάνειν τὴν ὁδὸν τοῦ ὑψίστου; Ὅτι ἐν ἀκαταλήπτῳ μέτρῳ ἐκτίσθη ἡ ὁδὸς τοῦ ὑψίστου: Πῶς σὺ ὑπάρχων ἐν τῷ φθαρτῷ αἰῶνι δυνήσῃ συνιέναι τὴν ὁδὸν τοῦ ἀφθάρτου;

Πῶς ἠμπορεῖ ὁ γήϊνος ἄνθρωπος νὰ ἐννοήσῃ τὰς ὁδοὺς τοῦ οὐρανοῦ (11-21).

Καὶ ταῦτα ἀκούσας ἔπεσα εἰς τὸ πρόσωπόν μου ¹²καὶ εἶπον αὐτῷ Κρεῖσσον ἦν ἡμᾶς μὴ παραγενέσθαι εἰς τὸν κόσμον ἢ παραγενομένους ζῆν ἐν ἀσεβείαις καὶ πάσχειν, καὶ ἄνευ γνώσεως διὰ τί πάσχομεν. ¹³Καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπεν Ἐκπορευόμενα ἐξεπορεύθησαν αἱ ὕλαι τῶν δένδρων τοῦ πεδίου καὶ ἐλογίσαντο λογισμὸν ¹⁴καὶ εἶπον Ἐρχεσθε καὶ ἴωμεν καὶ πολεμήσωμεν τῇ θαλάσῃ, ἵνα ἀποχωρήσῃ ἐνώπιον ἡμῶν, καὶ ποιήσωμεν ἡμῖν πολλαπλασίας ὕλας. ¹⁵Καὶ ὁμοίως τὰ κύματα τῆς θαλάσσης καὶ αὐτὰ ἐλογίσαντο λογισμὸν καὶ εἶπον Ἐρχεσθε, ἀναβῶμεν καὶ καταπολεμήσωμεν τὰς ὕλας τοῦ πεδίου, ἵνα κἀκεῖ ἀπαρτίσωμεν ἡμῖν μείζονα χώραν. ¹⁶Καὶ ἐγένετο ὁ λογισμὸς τῆς ὕλης εἰς μάτην, ἦλθε γὰρ πῦρ καὶ ἀνήλωσεν αὐτήν, ¹⁷ὁμοίως καὶ ὁ λογισμὸς τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης· ἔστη γὰρ ἡ ἄμμος καὶ ἐκώλυσεν αὐτά. ¹⁸Εἰ δὴ ἦς κριτὴς τούτων, πότερον ἡμελλες δικαιοῦν, ἢ πότερον καταδικάζειν; ¹⁹Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον Ἀμφότερα μάταιον λογισμὸν ἐλογίσαντο· ἡ γὰρ γῆ ἐδόθη τῇ ὕλῃ, καὶ τῇ θαλάσῃ τόπος τοῦ γεννᾶν τὰ κύματα αὐτῆς. ²⁰Καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπε Καλῶς σὺ ἔκρινας· ἀλλὰ διὰ τί οὐκ ἔκρινας σεαυτὸν; ²¹Καθὼς γὰρ ἡ γῆ τῇ ὕλῃ ἐδόθη, καὶ ἡ θάλασσα τοῖς κύμασιν αὐτῆς, οὕτω καὶ οἱ ἐπὶ τῆς γῆς κατοικοῦντες τὰ ἐπίγεια συνιέναι μόνον δύνανται, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν οὐρανῶν τὰ ἐπουράνια.

Ἡ ὁδὸν τῆς ἀγνοίας ἐν τῷ παρόντι. Διαβεβαίωσι τοῦ ἀγγέλου περὶ γνώσεως εἰς τὸ μέλλον (22-32).

²²Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον Δέομαί σου κύριε, ἵνα τί ἐδόθη μοι ἡ διάνοια τοῦ συνιέναι; ²³Οὐ γὰρ ἠθέλον ἐπερωτᾶν περὶ τῶν ἄνω ὁδῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν συμβαινόντων καθ' ἡμέραν. Διὰ τί Ἰσραὴλ ἐδόθη εἰς ὄνειδος τοῖς ἔθνεσι; καὶ ὃν ἠγάπησας λαὸν ἐδόθη φυλαῖς ἀσεβέσι, καὶ ὁ νόμος τῶν πατέρων ἡμῶν εἰς ἀπώλειαν κατήχηθῃ, καὶ αἱ διαθῆκαι αἱ γεγραμμέναι οὐδαμοῦ εἰσι.

Στίχ. 13: Εἰς τὰς 3 ὁδοὺς (πυρός, ἀνέμου καὶ ἡμέρας) προστίθεται ἐδῶ, εἰς τὴν ἴδια συνάφεια, καὶ ἡ παραβολὴ τῆς γῆς μὲ τὰ δάση εἰς ἀνταγωνισμὸν πρὸς τὴν θάλασσα, ποὺ τὰ ὄρια τῆς χαράσσει ἡ ἄμμος (βλ. Ἰὼβ 7,12· 38,8 ἔξ.). Ἄν ὁ σ. εἶχε πράγματι κατὰ νοῦ τρεῖς ὁδοὺς καὶ τρεῖς παραβολάς, ἡ παραβολὴ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἐκτὸς τοῦ ἀριθμοῦ. — Εἰς τοὺς στίχ. 13-17 ὁ πόλεμος μεταξύ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως σταματᾷ διὰ τῆς παρεμβολῆς ὀρίων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

²⁴Καὶ ἐξαλειφόμεθα ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ὡς ἀκρίδες, καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ὡς ἀτμὶς, καὶ οὐδὲ ἄξιοι ἐσμεν ἐλέους τυχεῖν· ²⁵ἀλλὰ τί ποιήσει χάριν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ὃ ἐπεκλήθη ἐφ' ἡμᾶς; περὶ τούτων ἐπηρώτησα. ²⁶Καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπεν Εἰ μένης, ὄψει, καὶ ἐὰν ζήσης ἐπὶ πολὺ, θαυμάσεις. Ὅτι σπεύδων σπεύδει ὁ αἰὼν παρελθεῖν ²⁷καὶ οὐ χωρεῖ φέρειν τὰ ἐπηγγελλόμενα ἐν τοῖς αὐτῶν καιροῖς τοῖς δικαίοις ὅτι πλήρης λύπης ἐστὶν ὁ αἰὼν οὗτος καὶ ἀσθενείας. ²⁸Περὶ δὲ ὧν ἐπερωτᾷς ἐρῶ· ἐσπάρη γὰρ τὸ κακόν, ἀλλ' οὐπω ἦκει ὁ ἄμητος αὐτοῦ. ²⁹Ἐὰν οὖν μὴ ἀμνηθῇ τὸ ἐσπαρμένον, καὶ ἀποχωρήσῃ ὁ τόπος, ὅπου ἐσπάρη τὸ κακόν, οὐκ ἐλεύσεται ὁ ἀγρός, ὅπου ἐσπάρη τὸ ἀγαθόν. ³⁰Ὅτι κόκκος σπέρματος κακοῦ ἐσπάρη ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Ἀδάμ ἀπ' ἀρχῆς καὶ πόσον καρπὸν ἀσεβείας ἐγέννησεν ἕως τοῦ νῦν καὶ γεννήσει ἕως ὅταν ἔρχηται ὁ θερισμός. ³¹Ἀναλογίζου δὴ παρὰ σεαυτῶ, εἷς κόκκος κακοῦ σπέρματος πόσον καρπὸν ἀσεβείας ἐγέννησεν· ³²ὅταν σπαρῶσι στάχυες σπέρματος ἀγαθοῦ, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, πόσον θερισμὸν μέλλουσι ποιεῖν!

Στίχ. 24: Ἡ εἰκόνα τῶν «ἀκρίδων» δηλώνει ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐθεωροῦντο ὡς μᾶστιγες, ἡ δὲ ζωὴ τοῦ Ἰουδαίου ἦτο «ἀτμὶς» ἕνεκα ἐλλείψεως κάθε ἀσφαλείας καὶ σταθερότητος. Ἡ «ἐπίκλησι τοῦ ὀνόματος» εἰς τὸ στίχ. 25 σημαίνει ἰδιοκτησία. Ὁ δοῦλος ἐσφραγίζετο μὲ τὸ ὄνομα ποῦ ἤθελε ὁ κύριός του.

Στίχ. 28: Ἐδῶ ἀρχίζει σειρὰ 3 παραβολῶν (σπορὰ καὶ θερισμός - ἐγκυμοσύνη-γέννησι, φλεγόμενος κλίβανος-σταγόνες καὶ καπνός). Ὁ σ. εἶναι πολὺ ἀπαισιόδοξος διὰ τὸ παρόν: ὁ παρὼν αἰὼν εἶναι γεμάτος λύπη καὶ ἀδυναμία ἐξ αἰτίας τοῦ κακοῦ σπέρματος εἰς τὴν καρδίᾳ τοῦ Ἀδάμ· εἶναι ὅμως πολὺ αισιόδοξος διὰ τὸ μέλλον: πόσον καλύτερος θὰ εἶναι ὁ θερισμός ἀπὸ τὴν σπορὰ τοῦ ἀγαθοῦ σπέρματος ποῦ ἐσχατολογικὰ θὰ πραγματοποιήσῃ ὁ Θεός! Περὶ σπορᾶς καὶ θερισμοῦ βλ. παραβολὴ Σπορῆς (Ματθ. 13 καὶ παρὰλ.). — Τὰ ταμεία, τὰς κατοικίσεις ἢ μονὰς τῶν δικαίων, οἱ ὅποιοι ἀναμένουν ὑπομονητικῶς τὴν κρίσι τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς ἀδικίας, συναντῶμεν καὶ ἐν VII,32· πρβλ. IV,42· 2 Βαρ. XXI,3· XXX,2. Ἐπίσης ἐν I Ἐνώχ XXII,3 ἐξ., καὶ εἰς τὴν Ἀποκ. Ἰωάννου ὑπὸ τὸ οὐράνιο θυσιαστήριον (6,9 ἐξ.). — Ἐν στίχ. 36 ὁ Ἱερεμὴλ πρέπει νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Ρεμεὴλ τοῦ I Ἐνώχ XX, ὁ ἕβδομος κατὰ σειρὰν ἀρχάγγελος, ὁ «ἐπὶ τῶν ἀνισταμένων». Οἱ ἐξ προηγούμενοι εἶναι οἱ: Οὐριήλ, Ραφαήλ, Ραγουήλ, Μιχαήλ, Σαριήλ, Γαβριήλ. Ὅτι δὲ τὸ Τέλος θὰ ἔλθῃ, ὅταν συμπληρωθῇ ὁ ἀριθμὸς ὄλων τῶν δικαίων, ἐξαγγέλλει καὶ ἡ Ἀποκ. Ἰωάννου (6,11). Ὁ πλήρης ἀριθμὸς τῶν ἐκλεκτῶν εἶναι 144.000 (7,4). Κατὰ τὸν 2 Βαρ. XXI,10· VIII,46, ὁ ἀριθμὸς εἶναι γνωστὸς μόνο εἰς τὸν Θεόν. Ὅπως δὲ ὀρίζει τὸν ἀριθμὸ τῶν δικαίων ὁ Ἔσδρας, ἔτσι δὲν χωρίζεται ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἡ ἱστορία εἰς καθωρισμένας περιόδους κατὰ ἐπτάδας ἢ δεκάδας ἢ ἄλλως πως· ἀπλῶς σημειώ-νεται ὅτι τέτοιος αὐστηρὸς χωρισμὸς ὑπάρχει, καὶ τίποτε δὲν πρόκειται νὰ μετακινήθῃ ἢ νὰ διαταραχθῇ ἕως ὅτου τὸ καθωρισμένο μέτρο συμπληρωθῇ. — Τὰ ἐν ἄδῃ ταμεία τοῦ στίχ. 31 φιλοξενοῦν τὰς ψυχὰς τῶν δικαίων, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, καὶ ὄχι τὰς ψυχὰς τῶν μὴ εἰσέτι γεννηθέντων, καθὼς προτείνει ὁ Gunkel.

Πότε θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος καὶ ποῖα σημεῖα θὰ προηγηθοῦν (IV 33 - V 13).

³³Καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον Ἔως πότε καὶ πότε ταῦτα; ὅτι ὀλίγα καὶ πονηρὰ τὰ ἔτη ἡμῶν. ³⁴Καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπέ μοι Μὴ σπεύσῃς σὺ ὑπὲρ τὸν ὕψιστον· σὺ γὰρ σπεύδεις διὰ σεαυτὸν, ὁ δὲ ὑψηλὸς διὰ πολλούς. ³⁵Οὐδὲ περὶ τούτων ἤδη ἐπηρώτησαν αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων ἐν τοῖς ταμείοις αὐτῶν λέγουσαι Ἔως πότε ὧδε; καὶ πότε ἐλεύσεται ὁ θερισμὸς τοῦ μισθοῦ ἡμῶν; ³⁶Καὶ ἀπεκρίθη αὐταῖς Ἱερεμὴλ ὁ ἄγγελος καὶ εἶπεν Ὅταν πληρωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁμοίων ὑμῖν, ὅτι ἐν σταθμῷ ἔστησε τὸν αἰῶνα ³⁷καὶ μέτρῳ ἐμέτρησε τοὺς χρόνους καὶ ἀριθμῷ ἠρίθμησε τοὺς καιροὺς καὶ οὐκ ἀποκινήσει οὐδ' ἐξεγερεῖ τι ἕως ἂν πληρωθῇ τὸ προειρημένον μέτρον. ³⁸Καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον Δέσποτα κύριε, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς πάντες πλήρεις ἐσμέν ἀσεβείας. ³⁹Καὶ μήπως δι' ἡμᾶς οὐ πληρωθῇ τῶν δικαίων ὁ θερισμὸς, διὰ τὰς ἀμαρτίας τῶν κατοικοῦντων ἐπὶ τῆς γῆς. ⁴⁰Καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπεν Ὑπαγε καὶ ἐπερώτησον τὴν ἔγκνον, εἰ, ὅταν πληρώσῃ τοὺς ἐννέα μῆνας αὐτῆς, ἔτι δυνήσεται ἡ μήτρα αὐτῆς κατέχειν τὸν τόκον ἐν ἑαυτῇ; ⁴¹Καὶ ἔφη Οὐ δύναται, κύριε· καὶ εἶπέ μοι Τὰ ἐν ἄδῃ ταμεία τῶν ψυχῶν μήτρα ὁμοίονται. ⁴²Καθὼς σπεύδει ἡ τίκτουσα ἐκφυγεῖν τὴν ἀνάγκην τοῦ τόκου, οὕτω καὶ ταῦτα σπεύδει ἀποδοῦναι τὰ παρατεθειμένα ⁴³ἀπ' ἀρχῆς. Τότε ἀποδειχθήσεται σοι περὶ ὧν ἐπιθυμεῖς ἰδεῖν.

⁴⁴Καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον Εἰ εἶδρον χάρις ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, καὶ εἰ οἶδόν τε ἐστὶ, καὶ εἰ ἰκανὸς εἰμι, ⁴⁵ἀπόδειξόν μοι κἂν τοῦτο, εἰ πλείονα τοῦ παρελθόντος μέλλει ἔρχεσθαι, ἢ πλείονα παρήλθεν ἐφ' ἡμᾶς τῶν μελλόντων. ⁴⁶Ὅτι τὸ παρελθὸν οἶδα, τί δὲ μέλλει ἔσεσθαι ἀγνοῶ. ⁴⁷Καὶ εἶπέ μοι Στῆθι ἐπὶ

Στίχ. 47: Ἡ ἔκφρασι «Στῆθι ἐπὶ τὸ δεξιὸν μέρος» σημαίνει προσταγὴ πρὸς τὸν Ἔσδρα νὰ σταθῇ εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ ἀγγέλου, ὥστε ὁμοῦ νὰ ἰδοῦν τὸν παρερχόμενον ἐνώπιόν των κλίβανο. — Εἰς τὸ στίχ. 51 προτιμητέα ἡ γραφὴ «ἢ τί ἔσται...» ἀντὶ «ἢ τίς ἔσται...», διότι ἡ πρώτη καὶ τὸ στίχ. 52 κάμνει κατανοητὸ καὶ τὰ περὶ τῶν σημείων εἰς τὸ κεφ. V. Ὡρισμένοι ἐρευνηταὶ θεωροῦν αὐτὰ τὰ περὶ τῶν σημείων ὡς ἄσχετα ὄχι μόνον πρὸς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Ἔσδρα ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸν τόνο καὶ τὸ ὕφος ξένα πρὸς τὴν Ἀποκάλ. Σαλαθιήλ. «Εἶναι ἐν πάσῃ περιπτώσει στοιχεῖα ἀρχαιότερα καὶ φέρουν τὸν χαρακτῆρα τοῦ παραδεδομένου» (Box). Ἐμεῖς πιστεύομε ὅτι, ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ προέλευσις τοῦ παραδεδομένου τούτου ὕλικου, ἔχει ἐδῶ τὴν θέσιν του. Ἀφοῦ τὸ ἔργο τελειώνει μὲ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Ἔσδρα, εἶναι φανερόν ὅτι ὁ Ἔσδρας δὲν θὰ καταληφθῇ ζῶν ὑπὸ τοῦ νέου αἰῶνος, ἂν καὶ περὶ τούτου ὁ ἄγγελος οὔτε ἐντολὴ ἔχει νὰ μιλήσῃ οὔτε εἰς τὸ στάδιο αὐτὸ παρουσιάζεται ἐν τῷ γνωρίζῃ. Ὡς δηλωτικὸν τοῦ χρόνου ἐλεύσεως τοῦ νέου αἰῶνος ἡμπορεῖ νὰ δώσῃ μόνον μερικὰ (ἐκ μέρους) σημεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ Ἔσδρας ἀφίεται νὰ συναγάγῃ μόνος τὰ συμπεράσματά του, ἂν ὁ χρόνος τῆς ἀλλαγῆς τῶν πραγμάτων εἶναι ἐγγὺς ἢ εἶναι ἀκόμη μακριά. Ἡ καθόλου περιγραφή τῶν σημείων ὑποκρύπτει τὴν ἰδέαν ὅτι πρέπει νὰ θεωρῇ τὸν ἑαυτὸ του εὐτυχῆ ὁ Ἔσδρας, διότι δὲν θὰ ζήσῃ ὁ ἴδιος τοιαύτας ἡμέρας. Βλ. ἰδίως τοὺς στίχ. V, 3 καὶ 4, καθὼς καὶ τοὺς 14 καὶ 15. Περὶ τῶν σημείων πρὸ τοῦ Τέλους πρὸβλ. Κ.Δ. Μάρκ. 13,14 καὶ παρᾶλλ.

τὸ δεξιὸν μέρος, καὶ ἀποδείξω σοι ἐρμηνεῖαν παραβολῆς. ⁴⁸Καὶ ἔστην καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ! κλίβανος φλεγόμενος παρῆλθεν ἐνώπιόν μου, καὶ ἐγένετο, ὅτε παρῆλθεν ἡ φλόξ, εἶδον, καὶ ἰδοὺ παρέμεινε καπνός. ⁴⁹Καὶ μετὰ ταῦτα παρῆλθεν ἐνώπιόν μου νεφέλη πλήρης ὕδατος καὶ ἀφήκεν ὕετόν ὀρμηὴν πολὺν, καὶ ὅτε παρῆλθεν ἡ ὀρμηὴ τοῦ ὕετοῦ, παρέμειναν ἐν αὐτῇ σταγόνες. ⁵⁰Καὶ εἶπέ μοι Λόγισαι σεαυτῶ· καθὼς γὰρ πλεονάζει ὁ ὕετός πλεῖον τῶν σταγόνων, καὶ τὸ πῦρ πλεῖον τοῦ καπνοῦ, οὕτως ὑπερεπερίσσευσε τὸ παρελθὸν μέτρον. Παρέμειναν δὲ σταγόνες καὶ καπνός.

⁵¹Καὶ ἠρώτησα καὶ εἶπον Δοκεῖς, ζήσομαι ἕως τῶν ἡμερῶν ἐκείνων; Ἡ τίς ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις; ⁵²Καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπε Περὶ ὧν με ἐπερωτᾷς σημείων ἐκ μέρους δύναμαί σοι λέγειν, περὶ δὲ τῆς ζωῆς σου οὐκ ἐπέμφθη σοι λέγειν· οὐδὲν οἶδα.

V. ¹Περὶ δὲ τῶν σημείων, ἰδοὺ ἡμέραι ἐλεύσονται, καὶ καταληφθήσονται οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν φόβῳ πολλῶ. Καὶ ἀποκρυβήσεται ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας, καὶ στείρα ἔσται ἡ χώρα τῆς πίστεως. ²Καὶ πληθυνθήσεται ἡ ἀδικία ὑπὲρ ἣν αὐτὸς σὺ ὄρας, καὶ ὑπὲρ ἣν ἤκουσάς ποτε. ³Καὶ ἔσται ἄστατος καὶ ἄβατος ἡν νῦν ὄρας βασιλεύειν χώραν, καὶ ὄφονται αὐτὴν ἔρημον καὶ ἐγκατελελειμμένην ἐν συγγύσει· ⁴ἐὰν δὲ σοι δῶ ὁ ὕψιστος ζῆν, ὄψει τὴν μετὰ τὴν τρίτην περίοδον, καὶ ἀναλάβει ἐξαίφνης ὁ ἥλιος νυκτός, καὶ ἡ σεληνὴ ἡμέρας, ⁵καὶ ἐκ ξύλον αἷμα στάξει, καὶ λίθος δώσει τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ λαοὶ ταραχθήσονται καὶ αἱ ἔξοδοι τῶν ἀστέρων ἀλλαγῆσονται, ⁶καὶ βασιλεύσει ὃν οὐκ ἐλπίζουσιν οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ τὰ πετεινὰ μετοικεσίαν ποιήσουσι, ⁷καὶ ἡ θάλασσα τῶν Σοδόμων ἰχθύας ἀναβαλεῖ. Καὶ δώσει φωνὴν νυκτός, ἣν οὐκ οἶδασιν πολλοί, πάντες δὲ ἀκούσονται τὴν φωνὴν αὐτοῦ ⁸καὶ χάσματα γενήσεται κατὰ πολλοὺς τόπους, καὶ πῦρ ἐπὶ μακρόν ἀνεθήσεται, καὶ τὰ θηρία

Στίχ. V, 4 «τὴν μετὰ τὴν τρίτην» = κατὰ τὴν δ' βασιλεία τοῦ Δανιὴλ (πρβλ. 4 Ἔσδρ. XII, 11)· κατὰ τὸν Gunkel ἡ ἐξήγησι εἶναι πλέον περιπλοκός· ἀφοῦ ἀπὸ τὰ 12 μέρη τοῦ αἰῶνος τούτου ἔχομε ἤδη διανύσει τὰ 9¹/₂, τὰ ἀπομένοντα, κατὰ κάποια μορφή τοῦ κειμένου, 2¹/₂ δηλώνουν τὸ τμήμα τῆς περιόδου μέχρι τῆς τελικῆς καταστροφῆς τοῦ κακοῦ δηλ. τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας· τὸ 2¹/₂ ὁ Gunkel δέχεται, κατὰ παράδοσι τοῦ Δανιὴλ, ὡς 3¹/₂ ἡμέρας, καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτῆ ἐξηγεῖ «τὴν μετὰ τρίτην». — Ὁ στίχ. 5α παρατίθεται ὑπὸ τῆς Ἐπιστ. Βαρνάβα (12,1) ὡς ἀπὸ προφητικῆς γραφῆς. — Ὁ στίχ. 6 ἀναφέρεται εἰς τὴν βασιλεία τοῦ Ἀντιχρίστου.

Στίχ. 7: Ἡ γεν. «τῶν Σοδόμων» θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς ὡς γλώσσα, ποῦ εἰσηγήθη εἰς τὸ κείμενο. Ἡ ἀποψὶ αὐτῆ εἶναι πιθανή, ἔν, καθὼς φαίνεται, ὅ, σ. θέλει νὰ πῆ ὅτι ἡ θάλασσα θὰ ἀποβάλλῃ τὰ ψάρια. Ἄν διατηρηθῇ ἡ γεν. εἶναι δύσκολο νὰ ἀντιληφθῇ κανεὶς ὡς ὀδύνη τῶν ἐσχάτων καιρῶν τὸ ὅτι ἡ Νεκρὰ Θάλασσα θὰ ἀποκτήσῃ ψάρια. Κατὰ τὸν Ἰεζ. 47,8 τὰ ἄλμυρά νερά τῆς κατὰ τοὺς ἐσχάτους χρόνους θὰ γλυκανθοῦν ἀπὸ μιὰ πηγὴ ὕδατος, ποῦ θὰ ἔχῃ ἀφετηρία τὸ Ἱερό. — Εἶναι δύσκολο νὰ πῆ κανεὶς ὅ,τιδὴποτε περὶ τῆς φωνῆς, ποῦ θὰ ἐκπέμπῃ κατὰ τὴν νύκτα ἡ θάλασσα. Πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ κακοῦ οἰωνοῦ. Μερικοὶ διορθώνουν τὸ κείμενο ὡς ἐξῆς: «Καὶ κάποιος τὸν ὅποιον οἱ πολλοὶ δὲν γνωρίζουν θὰ

τοῦ ἀγροῦ μετοικήσουσιν ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν, καὶ γυναῖκες τέξονται τέρατα. ⁹Καὶ ἐν γλυκέσιν ὕδασι ἀλμυρὰ εὐρεθήσεται, καὶ φίλοι ἅμα φίλοις πολεμήσουσι. Καὶ ἀποκρυβήσεται τότε ἡ ἐπιστήμη, καὶ ἡ σύνεσις ἀποχωρήσει εἰς τὸ ταμειῖον αὐτῆς. ¹⁰Καὶ ζητηθήσεται ὑπὸ πολλῶν καὶ οὐχ εὐρεθήσεται. Καὶ πληθυνθήσεται ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀπροσύνη ἐπὶ τῆς γῆς. ¹¹Καὶ ἐπερωτήσῃ χώρα τὴν πλησίον αὐτῆς καὶ ἐρεῖ. Μὴ διὰ σοῦ διῆλθεν ἡ δικαιοσύνη ἢ δικαιοσύνην ποιῶν τις; Καὶ αὕτη ἀρνήσεται. ¹²Καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, καὶ ἐλπιούσιν οἱ ἄνθρωποι καὶ οὐκ ἐπιτύχουσιν, κοπιάσουσι καὶ οὐκ εὐδοκώθησονται. ¹³Ταῦτα τὰ σημεῖα λέγειν σοι ἐπιτέτραπται μοι, καὶ ἐὰν προσεύξῃ πάλιν καὶ κλαύσης, καθὼς καὶ νῦν, ἐπτὰ ἡμέρας, ἀκούσῃ πάλιν τούτων μερίζονα.

Τέλος τῆς πρώτης Ὁράσεως (14-19).

¹⁴Καὶ ἐξηγέσθην, καὶ τὸ σῶμά μου ἔφριξε λίαν, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἔκαμιν εἰς τὸ ἐκλιπεῖν. ¹⁵Καὶ ἐκράτησέ με ὁ ἄγγελος ὁ λαλήσας ἐν ἐμοὶ καὶ ἐκράτνέ με καὶ ἔστησέ με ἐπὶ τοὺς πόδας μου. ¹⁶Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ νυκτὶ τῇ δευτέρῃ, καὶ ἦλθε πρὸς με Φαλιτήλ, ὁ ἡγούμενος τοῦ λαοῦ, καὶ εἶπέ μοι Ποῦ ἦσθα; καὶ διὰ τί τὸ πρόσωπόν σου σκυθρωπόν; ¹⁷ἢ ἀγνοεῖς ὅτι σοὶ πεπίστευται ὁ Ἰσραὴλ ἐν τῇ χώρᾳ τῆς μετοικεσίας αὐτῶν; ¹⁸Ἐξεγέσθητι οὖν καὶ γεῦσαι ἄρτον τινὸς καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς καθὼς ὁ ποιμὴν τὴν ποίμνην αὐτοῦ ἐν χερσὶ λόκων πονηρῶν. ¹⁹Καὶ εἶπον αὐτῷ Ὑπαγε ἀπ' ἐμοῦ καὶ μὴ πρὸς με πλησιάσης ἕως ἡμερῶν ἐπτὰ. Τότε ἐλεύσῃ πρὸς με, καὶ ἀναγγελῶ σοι λόγους. Καὶ ἤκουσεν ὡς ἔλεγον καὶ ἀπεχώρησεν ἀπ' ἐμοῦ.

κάμη νὰ ἀκουσθῇ ἡ φωνὴ του τὴν νύκτα, καὶ ὅλοι θὰ ἀκούσουν τὴν φωνὴ του». — Στίχ. 9 ἐξ. πρβλ. I Ἐνώχ κεφ. 42 περὶ Σοφίας.

Στίχ. 13: Ὑπονοεῖ, μετὰ τοῦ κλαυθμοῦ καὶ τῆς προσευχῆς, 7 ἡμέρας νηστείας (ἐπίσης: V, 20· VI, 35· IX, 26· 27· XII, 51) Πρβλ. 2 Βαρ. XX, 5· 6. — Τὸ κεῖμενο στίχ. 14 ἐξ. δὲν ἔχει καθ' ἡμᾶς σχέσι μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ III κεφ. — Ὑπάρχει μεγάλη ἀβεβαιότητα εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ κειμένου ὡς πρὸς τὸ ὄνομα Φαλιτήλ. Ἔχουν προταθῆ διάφορα: Εἶτε πρόκειται περὶ τοῦ Piltai εἰς τὸν κατάλογο Νεεμ. 12,17, εἶτε περὶ τοῦ Pelatiaz, ἐνὸς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ λαοῦ (Νεεμ. 10,22). — Ἡ εἰκὼν τοῦ ποιμένου ἐν στίχ. 18 μᾶς φέρνει εἰς τὸν νοῦ τὸ χωρίο Ματθ. 10,15.

ΟΡΑΣΙΣ Β' (V 20 - VI 34)

Ἐρωτήματα διὰ τὰ παθήματα τοῦ Ἰσραήλ, περὶ τῆς τύχης τῶν θανόντων πρὸ τοῦ Τέλους, περὶ τῶν σημείων καὶ τοῦ χρόνου ἐλεύσεως τοῦ Τέλους.

Περὶ τῆς τύχης τοῦ Ἰσραήλ (20-40).

²⁰Κἀγὼ ἐνήστευσα ἡμέρας ἑπτὰ θρηγῶν καὶ κλαίων, καθὼς μοι ἐνετείλατο Οὐριήλ ὁ ἄγγελος. ²¹Καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας ἑπτὰ, καὶ πάλιν οἱ διαλογισμοὶ τῆς καρδίας ἠνώχλων με λίαν. ²²Καὶ ἀνέλαβεν ἡ ψυχὴ μου πνεῦμα συνέσεως, καὶ πάλιν ἠρξάμην λαλεῖν ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου λόγους. ²³Καὶ εἶπον Δέσποτα κύριε ἐκ πάσης ὕλης τῆς γῆς καὶ ἐκ πάντων τῶν δένδρων αὐτῆς ἐξελέξω σοὶ ἄμπελον μίαν. ²⁴Καὶ ἐκ πάσης χώρας τῆς οἰκουμένης ἐξελέξω σοὶ φυτεῖαν μίαν, καὶ ἐκ πάντων ἀνθέων τῆς οἰκουμένης ἐξελέξω σοὶ κρίνον ἔν. ²⁵Καὶ ἐκ πασῶν ἀβύσσων τῆς θαλάσσης ἐκλήρωσάς σοι χεῖμαρρον ἕνα, καὶ ἐκ πάντων κτισθέντων πτηνῶν ὠνόμασάς σοι περιστερὰν μίαν, ²⁶καὶ ἐκ πάντων κτισθέντων πτηνῶν ὠνόμασάς σοι περιστερὰν μίαν, καὶ ἐκ πάντων πλασθέντων κτηνῶν προεἰδές σοι πρόβατον ἕν. ²⁷Καὶ ἐκ πάντων πληθυνθέντων λαῶν περιεποιήσω σοὶ λαὸν ἕνα, καὶ ὑπὲρ πάντα δεδοκιμασμένον νόμον ἐχαρίσω

Ἡ Ὅρασις Β' ἐκτείνεται εἰς τὰ κεφ. V20 - VI 34. Μετὰ τὰ Εἰσαγωγικά (V 20-22), ὁ δραματιστὴς ἐπαναλαμβάνει τὸ παράπονόν του διὰ τὴν ἄδικο μεταχείρισιν τοῦ Ἰσραήλ (V 23-30), ὁ δὲ ἄγγελος τοῦ ἀπαντᾶ ἐπὶ τῶν αὐτῶν γραμμῶν σκέψεως τῆς προηγουμένης ἐνόητος (V 31-40). Ἀκολουθοῦν ἐν συνεχείᾳ ἀπαντήσεις τοῦ ἀγγέλου εἰς ἐρωτήματα τοῦ δραματιστοῦ σχετικῶς μὲ διάφορα ζητήματα ὅπως: Ἡ θέσις ποῦ ἔχουν ἐν τῷ θεῖῳ σχεδίῳ περὶ τοῦ κόσμου αἱ διαδεχόμεναι ἀλλήλας γενεαί (V 41-55) / Ὁ Θεὸς μόνος θὰ φέρῃ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος (V 56-VI 6) / Ὁ χωρισμὸς τῶν καιρῶν ἀπ' ἀλλήλων (VI 7-10) / Τὰ σημεῖα τῶν ἐσχάτων καιρῶν καὶ ὁ ἐρχομὸς τοῦ Τέλους (VI 11-29) / Κατακλείς τῆς Ὁράσεως (VI 30-34).

Οἱ εἰκόνες τῆς ἐκλογῆς καὶ προτιμῆσεως τοῦ Ἰσραήλ παρὰ τοῦ Θεοῦ προέρχονται ἐκ τῆς Π.Δ. Διὰ τὴν ἄμπελον βλ. Ἦσ. 5,7· Ψαλ. 80,9. Διὰ τὸ κρίνον βλ. Ἐσμ. 2,2· Ὠσ. 14,5. Διὰ τὸν χεῖμαρρον βλ. Ἦσ. 8,6· Ἐσμ. 4,15. Διὰ τὴν περιστερὰ βλ. Ψλ. 74,19· Ἐσμ. 2,14. Διὰ τὸ πρόβατον βλ. Ἦσ. 53,7· Ψλ. 79,13. Διὰ τὴν ρίζαν βλ. Ἰ' Ἐνώχ 93,8· Πρβλ. ἐπίσης Ρωμ. 11,17 ἐξ.

Ἐν τῇ ἀπαντήσει τοῦ ἀγγέλου, ὁ στίχ. 35β εὐρίσκεται καὶ εἰς τοὺς Στρωμ. Κλημ. τοῦ Ἀλεξανδρέως (3,16). Πρβλ. Ἰὼβ 3,11· 10, 18· 19· Ἰερ. 14,17. Ἐν στίχ. 37 εἶναι πιθανὸν ὅτι ὑπὸ τὰ «πνεύματα» νοοῦνται οἱ ἄνεμοι (βλ. Ἰ' Ἐνώχ 41,4· 77· Ἀποκ. 7,1).

Ἡ ἐπιχειρηματολογία τῶν στίχ. 36 καὶ ἐξ. εὐρίσκεται καὶ εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν Σεδράχ.

ᾧ ἐπεπόθησας λαῶ. ²⁸Καὶ νῦν, κύριε, ἵνατί παρέδωκας τὸν ἕνα τοῖς πλείοσι καὶ ἠτίμασας ὑπὲρ τὴν μίαν ῥίζαν τὰς ἄλλας καὶ διέσπειρας τὸν ἕνα σου ἐν τοῖς πολλοῖς; ²⁹Καὶ κατεπάτησαν οἱ ἀντιλέγοντες ταῖς ἐπαγγελίαις σου τοὺς πιστεύοντας ταῖς διαθήκαις σου. ³⁰Καὶ εἰ μισῶν ἐμίσησας τὸν λαόν σου, σαῖς χερσὶν ἔδει παιδεύεσθαι.

³¹Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐλάλησα τοὺς λόγους τούτους, καὶ ἐπέμφθη ὁ ἄγγελος πρὸς με ὁ τὸ πρότερον ἐλθὼν πρὸς με τῇ παρελθούσῃ νυκτί. ³²Καὶ εἶπέ μοι Ἄκουσόν μου καὶ διδάξω σε, καὶ πρόσχες μοι, καὶ λαλήσω ἐνώπιόν σου. ³³Καὶ ἔφην Δάλησον, κύριέ μου. Καὶ εἶπέ μοι Λίαν σὺ ἐν ἐκστάσει διανοίας ἐγενήθης ἐν σχέσει πρὸς τὸν Ἰσραήλ. ἢ πλεῖον ἠγάπησας αὐτὸν ὑπὲρ τὸν ποιήσαντα αὐτόν; ³⁴Καὶ εἶπον αὐτῷ Οὐχί, κύριε, ἀλλὰ πονῶν ἐλάλησα. Βασανίζουσί με γὰρ οἱ νεφροί μου καθ' ἑκάστην ὥραν ζητοῦντα καταλαμβάνειν τὴν ὁδὸν τοῦ ὑψίστου καὶ ἐξιγνάζειν μέρος τοῦ κρίματος αὐτοῦ. ³⁵Καὶ ἔλεγέ μοι Οὐ δύνασαι. Καὶ ἔφην Διατί, κύριε; Ἰνατί λοιπὸν ἐγεννήθην; Διὰ τί γὰρ οὐκ ἐγένετο ἡ μήτρα τῆς μητρός μου τάφος, ἵνα μὴ ἴδω τὴν ἀθλιότητα τοῦ Ἰακώβ καὶ τὴν καταπίεσιν τοῦ γένους Ἰσραήλ; ³⁶Καὶ ἔλεγέ μοι Ἀρίθμησόν μοι μήπω γενόμενα καὶ συνάγαγέ μοι διεσπαρμένας σταγόνας καὶ ἀνάθαλέ μοι ξηρὰ ἄνθη, ³⁷καὶ ἄνοιξόν μοι τὰ κεκλεισμένα ταμιεῖα καὶ ὀδήγησε πρὸς με τὰ ἐγκεκλεισμένα ἐν αὐτοῖς πνεύματα καὶ δεῖξόν μοι εἰκόνα ὧν οὐδέποτε εἶδες ἀνθρώπων ἢ δεῖξόν μοι φωνῆς εἰκόνα, καὶ τότε ἐπιδείξω σοι τὸν σκοπὸν, ὃν ἐρωτᾷς ἰδεῖν. ³⁸Καὶ ἔφην Δέσποτα κύριε, τίς γὰρ ἔστιν ὁ δυνάμενος ταῦτα εἰδέναί, εἰ μὴ σὺ οὐκ ἔστι κατοικητήριον μετ' ἀνθρώπων; ³⁹Εγὼ δὲ ἄφρων καὶ ἀνίσχυρος, καὶ πῶς δυνήσομαι λέγειν περὶ ὧν ἐμὲ ἐπηρώτησας; ⁴⁰Καὶ ἔλεγέ μοι Καθὼς σὺ δύνασαι ποιῆσαι ἐν τῶν εἰρημένων, οὕτως σὺ δυνήσῃ εὐρεῖν τὸ κρίμα μου ἢ τὸ τέλος τῆς ἀγάπης, ἣν τῷ λαῷ μοι ἐπηγγειλάμην.

Αἱ γενεαὶ τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ (41-45).

⁴¹Καὶ ἔφην Ἄλλ' ἰδοῦ, κύριε, σὺ ἐπηγγείλω εὐλογίαν τοῖς μενοῦσιν ἐν τῷ τέλει. Ἄλλὰ τί ποιήσουσιν οἱ πρὸ ἐμοῦ ἢ ἡμεῖς ἢ οἱ μεθ' ἡμᾶς; ⁴³Καὶ ἔλεγέ

Ἡ ὄραματιστὴς προφανῶς ἐπέλεγεται νὰ ἴδῃ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Τέλους. Τὸ ἀργὸ κύλισμα τοῦ χρόνου τὸν στενοχωρεῖ. Εἰς τὸ ἐρώτημά του στίχ. 41 ἐξ. διατί ὁ Θεὸς δὲν ἐδημιούργησε συγχρόνως ὅλας τὰς γενεὰς τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, ὥστε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μαζί ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς βροχοὺς νὰ μετᾶσχουν εἰς τὴν τελικὴ Κρίσι, δίδεται ἡ ἀπάντησις ὅτι ὁ Θεὸς ἔτσι ἔκρινε ὀρθόν, αἱ γενεαὶ νὰ διαδέχωνται ἢ μία τὴν ἄλλην· αὐτὸ εἶναι τὸ θεῖο σχέδιο. Εἰς τὴν νέα ἀγωνιώδη περὶ τοῦ Τέλους ἐρώτησι τοῦ ὄραματιστοῦ ἀν' ἡ μητέρα μας γῆ ἔχει γηράσει ἢ εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν νεότητά, ἢ ἀπάντησι εἶναι ὅτι ἡ γῆ κλίνει πλέον πρὸς τὸ γῆρας, καὶ τοῦτο φαίνεται, κατὰ τὴν ἀπάντησι, ἀπὸ τὸν ἐκφυλισμὸ τῶν ἐγγύς πρὸς τὸν σ. γενεῶν.

Ἐξ ἄλλου τὸ ἐρώτημα τοῦ στίχ. 41 εἶναι πολὺ φυσικὸ μετὰ τὴν ἐντὸς τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἐπέκτασι τοῦ ἀτομισμοῦ καὶ ἀντιλήψεων περὶ γενικωτέρας ἢ γενικῆς ἀναστάσεως, ἐνῶ ἡ παλαιότερα Ἰσραηλιτικὴ παράδοσι εἶχε ἐπαγγελίας μόνον περὶ τῆς εὐλογημένης ἐκείνης

μοι Στεφάνω δμοιον τὸ κρίμα μου· καθὼς οἱ ἔσχατοι οὐκ ὕστεροῦσιν ἐν χρόνῳ, οὕτως οὐδ' οἱ πρότεροι φθάνουσι ἐν βίᾳ. ⁴³Καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον Οὐκ ἠδυνήθης ποιεῖν τοὺς γενομένους καὶ τοὺς ὄντας καὶ τοὺς ἐσομένους εἰς ἓν, ἵνα τάχιον τὸ κρίμα σου δείξης; ⁴⁴Καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπεν Οὐ δύναται σπεύδειν ἡ κτίσις ὑπὲρ τὸν κτίσαντα, οὐδὲ βαστάζειν ὁ αἰὼν τοὺς ἐν αὐτῷ κτισθέντας εἰς ἓν. ⁴⁵Καὶ ἔφην· Πῶς ἔλεγες τῷ δούλῳ σου, ὅτι ζωοποιῶν ζωοποιήσεις τὴν ὑπὸ σοῦ κτισθεῖσαν κτίσιν διὰ μιᾶς εἰ ἄρα οἱ ζῶντες ἀναζήσουσιν διὰ μιᾶς (συγχρόνως), καὶ ἡ κτίσις δυνήσεται βαστάζειν αὐτούς, δυνήσεται καὶ νῦν φέρειν παρόντας συγχρόνως. ⁴⁶Καὶ ἔλεγέ μοι Ἐπερώτησον μήτραν γυναικὸς καὶ ἔρεις πρὸς αὐτήν· Δέκα τίκτεϊς, διὰ τί γεννᾷς ἕκαστον κατὰ καιρόν; ἐρώτησον λοιπὸν αὐτήν, ἵνα δῶ δέκα διὰ μιᾶς. ⁴⁷Καὶ ἔφην· Οὐδαμῶς δυνήσεται, ἀλλὰ ἕκαστον κατὰ καιρόν. ⁴⁸Καὶ ἔλεγέ μοι· Κἀγὼ ἔδωκα μήτραν τὴν γῆν τοῖς ἐσπαρμένοις ἐπ' αὐτήν κατὰ καιρόν. ⁴⁹Καθὼς γὰρ νήπιον τέκνον οὐ τίκτει οὐδὲ ἡ γηράσασα ἔτι, οὕτω κἀγὼ διέθηκα τὸν κόσμον ὃν ἔκτισα.

⁵⁰Καὶ ἐπηρώτησα αὐτὸν καὶ εἶπον Ἐπεὶ ἤδη ἔδωκάς μοι ὁδόν, λαλήσω ἐνώπιόν σου ἡ μήτηρ ἡμῶν, περὶ ἧς ἔλεγές μοι, ἔτι νεάζει, ἢ ἤδη γήρει πλησιάζει; ⁵¹Καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπεν Ἐπερώτησον τὴν τεκοῦσαν, καὶ ἔρει σοι. ⁵²Ἐρεῖς γὰρ αὐτῇ Διὰ τί οὐς ἔτεκες νῦν οὐκ εἰσιν ὅμοιοι τοῖς πρότεροις, ἀλλ' ἐλάσσονές εἰσιν ἡλικία; ⁵³Καὶ ἔρει σοι καὶ αὕτη Ἄλλοι εἰσὶν οἱ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἰσχύος γεννηθέντες, καὶ ἄλλοι οἱ ὑπὸ τὸν καιρὸν τοῦ γήρους, ἐξασθενοῦσης τῆς μήτρας, γεννηθέντες. ⁵⁴Θεώρησον οὖν καὶ σύ, ὅτι ἐλάσσονές ἐστε ἡλικία τῶν πρὸ ὑμῶν, ⁵⁵καὶ οἱ μεθ' ὑμᾶς ἢ ὑμεῖς, ὡς ὅτι ἤδη γηρασκούσης τῆς κτίσεως καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς ἀκμῆς παρελθούσης.

Ἡ Κρίσι καὶ τὰ σημεῖα τῶν ἐσχάτων καιρῶν (V 56 - VI 29).

⁵⁶Καὶ ἔφην Ἐρωτῶ, κύριε, εἰ εἶδρον χάριν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἀπόδειξον τῷ δούλῳ σου, διὰ τίνος ἐπισκέψη τὴν κτίσιν σου; VI. ¹Καὶ εἶπέ μοι Ἐν ἀρχῇ γῆς οἰκουμένης καὶ πρὶν ἢ στήναι τὰς ἐξόδους τοῦ οὐρανοῦ

νὰ ἔλθῃ γενεᾶς τοῦ Τέλους. Πρβλ. Ψλ. Σολ. 17,7· Λουκ. 2,29 ἐξ. Τελικά, ἡ λύσις τοῦ προβλήματος βρῖσκεται εἰς τὴν κατὰ στάδια ἀνάστασι (βλ. Α' Κορ. 15,23 ἐξ. Ἀποκ. 20,1 ἐξ.) ἢ, ὅταν τὸ πρόβλημα εἶναι ἀπλῶς ἡ σειρά, εἰς τὴν δῆλωσι ποῖος θὰ προηγηθῇ (βλ. Α' Θεσ. 4,13 ἐξ.).

Ἡ ἰδέα τοῦ γηράσκοντος κόσμου (στῖχ. 55) εἶναι κοινὴ εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Ἐκτός τοῦ Ἔσδρα (IV, 44 ἐξ. XIV, 10· 16) βλ. καὶ 2 Βαρ. I XXXV, 10· Λουκρήτιος II, 1150 ἐξ. Καὶ ὁ Φίλων (De Opif. Mundi, 49) πιστεύει ὅτι ἡ τελικὴ γενεὰ τῆς ἀνθρωπότητος θὰ εἶναι κατωτέρα τῶν προηγουμένων εἰς ἐμφάνισι καὶ δυνάμει.

— Ἡ περικοπὴ αὐτῇ VI, 1 ἐξ. δείχνει ὅχι μόνο τὴν ποιητικὴν διάθεσι τοῦ σ., ἀλλὰ καὶ ἓνα αἰσθημα διὰ τὴν φύσι, ὅπως αὐτὸ τοῦ συναντῶμεν εἰς τὸν Ἰώβ καὶ εἰς τὸ Ἄσμα Ἄσματων. Ἡ ἰδέα εἶναι πῶς, ἀφοῦ τὸν κόσμον ἄρχισε ὁ Θεὸς μετ' ἡ δημιουργία, ὁ Θεὸς εἶναι

καὶ πρὶν ἢ πνεῦσαι τὰς ὀλκὰς τῶν ἀνέμων, ²καὶ πρὶν ἢ ἠχῆσαι τὰς φωνὰς τῶν βροντῶν, καὶ πρὶν ἢ λάμπαι τὰς ἀγὰς τῶν ἀστραπῶν, καὶ πρὶν ἢ στηριχθῆναι τὰ ἐδάφη τοῦ παραδείσου, ³καὶ πρὶν ἢ ὀφθῆναι τὴν εὐπρέπειαν τῶν ἀνθέων, καὶ πρὶν ἢ στηριχθῆναι τὰς ἀρχὰς τῶν δυνάμεων, καὶ πρὶν ἢ συλλεχθῆναι τὰς ἀναριθμήτους στρατιάς τῶν ἀγγέλων, ⁴καὶ πρὶν ἢ ἐξαρθῆναι τὸ ὕψος τοῦ ἀέρος, καὶ πρὶν ἢ ὀνομασθῆναι τὰ μεγέθη τῶν στερεωμάτων, καὶ πρὶν ἢ οἰκοδομηθῆναι τὸ ὑποπόδιον Σιών, ⁵καὶ πρὶν ἢ ἐξιχνυθῆναι τοὺς παρόντας ἔναντούς, καὶ πρὶν ἢ ἀποκρουσθῶσι τῶν νῦν ἁμαρτανόντων τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ πρὶν ἢ σφραγισθῆναι τοὺς πίστιν θησαναρίζοντας, ⁶τότε ταῦτα ἐλογισάμην, καὶ ἐγένετο ταῦτα πάντα δι' ἐμοῦ καὶ οὐ δι' ἑτέρου, καὶ τὸ τέλος δι' ἐμοῦ καὶ οὐ δι' ἑτέρου.

⁷Καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον *Τί τὸ σημεῖον ὃ ἔσται ὁ ἀφορισμὸς τῶν καιρῶν;* ⁸*Ἡ πότε τοῦ προτέρου τέλος καὶ τοῦ δευτέρου ἀρχή;* ⁹Καὶ εἶπέ μοι Ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ ἕως τῶν τοῦ Ἀβραάμ. *Ὅτι τῷ Ἀβραάμ ἐγεννήθη Ἰσαάκ, καὶ τῷ Ἰσαάκ ἐγεννήθη Ἰακώβ καὶ Ἡσαῦ. Ἡ δὲ χεὶρ τοῦ Ἰακώβ ἐκράτησε ἀπ' ἀρχῆς τῆς πτέρυγος Ἡσαῦ. ⁹τὸ γὰρ τέλος τούτου τοῦ αἰῶνος Ἡσαῦ, καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ δευτέρου Ἰακώβ. ¹⁰Ἡ γὰρ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἢ χεὶρ αὐτοῦ, καὶ τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου ἢ πτέρνα αὐτοῦ. Τοῦ ἀνθρώπου τὰ μέλη μεταξὺ πτέρυγος καὶ χειρός. Ἄλλο μὴ ζητήσης, Ἐξρα.*

¹¹Καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον *Δέσποτα κύριε, εἰ εἶδρον χάρις ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ¹²ἀπόδειξον δὴ τῷ δούλῳ σου τὸ τέλος τῶν σημείων σου, ὧν μέρος τί μοι ὑπέδειξας τῇ παρελθούσῃ νυκτί. ¹³Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπέ μοι Ἐγρέθητι ἐπὶ τοὺς πόδας σου καὶ ἀκούσῃ φωνὴν πληρεστάτην ἤχου. ¹⁴Καὶ ἔσται, ὡς ἂν*

ποῦ θὰ τὸν τελειώσει, δὲν θὰ χρειασθῆ κάποιος ἐνδιάμεσος, ὅπως π.χ. ὁ Μεσσίας τῶν χριστιανῶν. Αἱ παραστάσεις περὶ τῆς δημιουργίας εἶναι αἱ παραδοσιακαὶ, μεγάλης ἀρχαιότητος εἰκόνες, ποῦ ἀπαντῶνται καὶ εἰς ἄλλα ἔπη τῆς δημιουργίας τῶν λαῶν τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς.

Εἰς τὸ στίχ. 3 δὲν πρόκειται περὶ σεισμῶν ἀλλὰ μᾶλλον περὶ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων, ποῦ ἀπασχολοῦνται μὲ τὴν κίνησι τῶν οὐρανίων σωμάτων. Ἡ σφράγισι τοῦ στίχ. 5 ἀφορᾷ τοὺς ἐκλεκτούς, ὅπως εἰς τὴν Ἀποκάλυψι τοῦ Ἰωάννη 7,4.

Ὁ Gunkel νομίζει ὅτι ἡ περικοπὴ (V 56 - VI 6) ἠμπορεῖ νὰ ἀποτελεῖ πολεμικὴν ἐναντίον τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας ὅτι ἡ Τελικὴ Κρίσι θὰ γίνῃ ἀπὸ τὸ Χριστό.

Οἱ στίχ. 7-10 ἀλληγορικῶς ἐξαίρουν τὴν ταχεῖα ἀπὸ τὸ παρὸν εἰς τὸ μέλλον μεταβάσι. Ἡ φράσι «ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ ἕως τῶν τοῦ Ἀβραάμ» σημαίνει πὼς ὁ νέος αἰὼν θὰ ἀκολουθῆ τὸν παλαιὸ χωρὶς ὅποιαδήποτε διακοπὴ. — Οἱ στίχ. 11-28 παρουσιάζουν παραλληλότητα πρὸς τὸ κείμενο IV 52 - V 13α μὲ τὴν ἔννοια ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο συμπληρῶνουν τὸν κατάλογο τῶν σημείων. Ἐξάλλου τὸ κείμενο ἐδῶ συνδέει στενὰ τὰ σημεῖα μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ τέλους ὡς ἐὰν τὰ σημεῖα νὰ φέρουν τὸ τέλος διὰ τῆς προκλήσεως μετανοίας (στίχ. 26-28).

Καὶ αὐτὰ τὰ σημεῖα εὐρίσκομε εἰς ὅλας τὰς Ἀποκαλύψεις καὶ εἰς τὴν Κ.Δ. (βλ. π.χ. Μάρκ. 13 καὶ παραλλ.).

συσσεισμῶ συσσεισθῆ ὁ τόπος, οὗ ἔσθης ἐπ' αὐτοῦ, ¹⁵ἐν τῷ λαλεῖν μετὰ σοῦ σὺ μὴ ἐκπλαγῆς. Ὅτι περὶ τοῦ τέλους ὁ λόγος, καὶ τὰ θεμέλια τῆς γῆς συνήσουσι, ¹⁶ὅτι περὶ αὐτῶν ὁ λόγος. Τρομήσει καὶ σαλευθήσεται· οἶδασι γὰρ ὅτι τὸ τέλος αὐτῶν δεῖ ἀλλαγῆναι. ¹⁷Καὶ ἐγένετο ὅτε ἤκουσα, καὶ ἠγέρθη ἐπὶ τοὺς πόδας μου καὶ ἤκουσα, καὶ ἰδοὺ φωνὴ λαλοῦσα, καὶ ὁ ἦχος αὐτῆς ὡς ἦχος ὑδάτων πολλῶν. ¹⁸Καὶ εἶπεν· Ἴδοὺ ἡμέραι ἐρχονται, καὶ ἔσται ὅταν πλησιάζειν μέλλω τοῦ ἐπισκέπτεσθαι τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς. ¹⁹Καὶ ὅταν ἐκζητεῖν μέλλω ἀπὸ τῶν ἀδικησάντων τὴν τιμωρίαν τῆς ἀδικίας αὐτῶν, καὶ ὅταν πληρωθῆ ἡ ταπεινώσις Σιών, ²⁰καὶ ὅταν ἐπισφραγισθῆ ὁ αἰὼν ὁ μέλλον διελθεῖν, ταῦτα τὰ σημεῖα ποιήσω· βίβλοι ἀνοιγήσονται ἐμπροσθεν τοῦ στερεώματος, καὶ πάντες ὄφονται ὁμοῦ. ²¹Καὶ ἐνιαύσια τέκνα λαλήσουσι ταῖς φωναῖς αὐτῶν, καὶ ἔγκυοι ἀμβλώσουσι τέκνα τριῶν καὶ τεσσάρων μηνῶν, καὶ ζήσονται καὶ ὀρχήσονται. ²²Καὶ ἐξαίφνης φανήσονται σπόριμοι χῶραι οὐ σπόριμοι, καὶ πλήρη ταμειᾶ ἐξαίφνης εὐρεθήσεται κενά, ²³καὶ ἡ σάλπιγξ φθέγγεται ἠχηρῶς, ἣν ἀκούσαντες πάντες ἐξαίφνης φοβηθήσονται. ²⁴Καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, καταπολεμήσουσι φίλοι φίλους ὡς ἐχθροί, καὶ φοβηθήσεται ἡ γῆ σὺν τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν, καὶ αἱ κρῆναι τῶν πηγῶν σταθήσονται καὶ οὐ καταδαμοῦνται ὥρας τρεῖς. ²⁵Καὶ ἔσται, πᾶς ὁ περιλειπόμενος ἐκ πάντων τούτων ὧν προείρηκά σοι, αὐτὸς σωθήσεται καὶ ὄψεται τὸ σωτήριόν μου καὶ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνός μου. ²⁶Καὶ ὄφονται ἀναληφθέντας ἀνθρώπους οἱ θανάτου οὐκ ἐγενέσαντο ἐκ γενετῆς αὐτῶν. Καὶ ἀλλαγῆσεται ἡ καρδιά τῶν κατοικούντων τὴν γῆν καὶ ἐπιστραφήσεται εἰς διάνοιαν ἑτέραν. ²⁷Ἐξαλειφθήσεται γὰρ τὸ κακόν, καὶ ἐξαφανισθήσεται ὁ δόλος, ²⁸ἀνθήσει δὲ ἡ πίστις, καὶ νικηθήσεται ἡ φθορά, καὶ ἐπιδειχθήσεται ἡ ἀλήθεια, ἡ ἀκαρπὸς ἦν τοσαύταις ἡμέραις.

Στίχ. 21-22. Βλ. καὶ κεφ. V 8-9.

Ὁ στίχ. 26 ἀναφέρεται εἰς τοὺς Ἐνώχ καὶ Ἡλία, τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ, οἱ ὅποιοι θὰ ἐπιστρέψουν μὲ τὸ Μεσσία διὰ τὸ ἐγκαινιάσουν τὴν περίοδον τῆς σωτηρίας καὶ τῆς εὐδαιμονίας. Ἡ πιδ ἐξέχουσα μετὰ τῶν προδρομικῶν αὐτῶν μορφῶν εἶναι τοῦ Ἡλία. Ἐνίοτε στή ραββινικὴ φιλολογία (Midr. Deb. Rab. X,1) καὶ στήν Κ.Δ. (Μάρκ. 9,2 ἐξ. καὶ πρλλ. Ἀποκάλ. 11) ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἡλίας ἐμφανίζονται μαζί ὡς πρόδρομοι τοῦ Μεσσία.

«Καὶ ἀλλαγῆσεται...» Βλ. Μαλαχ. 4,6. — Εὐθύτης — σεμνότης: ἐκτὸς ἀπὸ τὴν νηστεία ὁ ὀραματιστὴς ἔχει ὡς ἐφόδιο τὴ «σεμνότητα ἀπὸ τῆς νεότητος». Ὑπάρχει ἐδῶ, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Charles, μία ἀσκητικὴ νότα. — Εἰς τὸν στίχ. 34 μόνο ἡ γενικὴ ἰδέα εἶναι σαφής: ἡ ἀκριβὴς διερεύνησι τόσο τοῦ παρόντος ὅσο καὶ τοῦ τέλους τῆς ἱστορίας δὲν συνιστᾶται. — Ἀπὸ τὸ στίχ. 35 ἐξ. ἐπαναλαμβάνεται τὸ αὐτὸ θέμα ὅπως καὶ πρὶν: Ἄν ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη πρὸς χάρι τοῦ Ἰσραήλ, διατὶ ὁ Ἰσραήλ ἔχει στερηθῆ τὴν κληρονομία του; (35-37). Διατὶ δὲν εἶναι ἤδη κάτοχος τοῦ κόσμου, ποῦ τοῦ ἀνήκει (38-59); Ὁ κακὸς αὐτὸς κόσμος εἶναι ἡ ἀναγκαία εἴσοδος εἰς τὸν μέλλοντα.

Τέλος τῆς δευτέρας δράσεως (30-39).

²⁹Καὶ ἐγένετο αὐτοῦ λαλοῦντός μοι, καὶ ἰδοὺ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐσαλεύετο ὁ τόπος, οὗ ἔστιν ἐπ' αὐτοῦ. ³⁰Καὶ εἶπέ μοι· Ταῦτα ἤλθόν σοι ἐπιδειξαι. Καὶ τῷ καιρῷ τῆς ἐρχομένης νυκτός, ³¹ἐὰν πάλιν προσεύξη καὶ πάλιν νηστεύσης ἑπτὰ ἡμέρας, πάλιν σοι ἀπαγγελῶ τούτων μείζονα. Πάλαι ἤδη ἀκοῆς ³²ἠκούσθη ἡ φωνή σου παρὰ τῷ ὑψίστῳ. Εἶδε γὰρ ὁ ἰσχυρὸς τὴν εὐθύτητά σου καὶ προεῖδε τὴν σεμνότητα, ἣν ἐκ τῆς νεότητός σου ἔσχες, ³³καὶ διὰ τοῦτο ἔπεμψέ με ἀποδείξαι σοι ταῦτα πάντα καὶ λέγειν σοι θάρσει καὶ μὴ φοβηθῆς. ³⁴Καὶ μὴ σπεύσης ἐν τοῖς προτέροις καιροῖς λογίζεσθαι μάταια καὶ μὴ σπεύδης φέρειν τὸ τέλος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν.

ΟΡΑΣΙΣ Γ' (VI 35 - IX 23)

³⁵Καὶ ἐγένετο μετὰ ταῦτα, καὶ ἔκλαυσα πάλιν καὶ ὁμοίως ἐνήστευσα ἑπτὰ ἡμέρας τοῦ πληρῶσαι τὰς τρεῖς ἑβδομάδας τὰς εἰρημένας μοι. ³⁶Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ὀγδόῃ νυκτί, καὶ ἡ καρδία μου πάλιν ἐταράσσετο ἐν ἐμοί, καὶ ἠρξάμην λαλεῖν πρὸς τὸν ὕψιστον. ³⁷Ἐπυροῦτο γὰρ τὸ πνεῦμά μου λίαν, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἤγγετο.

Ἄν ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη πρὸς χάριν τοῦ Ἰσραήλ, διατι αὐτὸς στερεῖται τὴν κληρονομίαν του (38-59).

³⁸Καὶ εἶπον Κύριε, λαλῶν ἐλάλησας ἀπ' ἀρχῆς τῆς κτίσεώς σου ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ λέγων Γενηθήτω ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, καὶ σοῦ ὁ λόγος τὸ ἔργον κατήρτισε. ³⁹Καὶ ἦν τότε πνεῦμα ἐπιφερόμενον, καὶ σκότος περιεφέρετο, ἀλλὰ καὶ σιγὴ ἦχου, καὶ φωνὴ ἀνθρώπου οὐπω ἦν. ⁴⁰Τότε ἔλεγες ἐκ τῶν θησαυρῶν σου προσφύρεσθαι φῶς φωτεινόν, ἵνα φανεῖται τὸ ἔργον σου. ⁴¹Καὶ τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ πάλιν ἔκτισας τὸ πνεῦμα τοῦ στερεώματος καὶ προσέταξας αὐτῷ διαχωρῖσαι ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος, ἵνα τὸ μὲν χωρήσῃ

Στίχ. 35: Πρβλ. Δαν. 10,2· 3· Διαθήκη Ρουβὴν 1,10, σχετικῶς μὲ τὰς τρεῖς ἑβδομάδας.

— Ὁ ὁραματιστὴς ἀριθμεῖ κατὰ τάξιν τὰ ἔργα τῆς Δημιουργίας, διὰ τὴν θέσιν μετὰ τὸ ἐρώτημα, πῶς ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς, πρὸς χάριν τοῦ ὁποίου ἔγινε ἡ Δημιουργία εἶναι ἀποκληρωμένοι ἀπὸ τὴν κληρονομίαν του. Τὸ ἴδιον θέμα εἶχαν καὶ αἱ προηγούμεναι Ὀράσεις. Ἐδῶ ὅμως τίθεται τὸ ἐρώτημα εἰς τὴν τελικὴν του μορφήν. Εἰς τὴν πρώτην Ὀρασίαν εἶχε τὴν μορφήν: Πῶς θὰ δικαιωθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἐφόσον ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς εἶναι γονατιστὸς μπροστὰ εἰς τοὺς κυρίους του, τοὺς εἰδωλολάτρεις. Εἰς τὴν δευτέραν: Ἄν ὁ λαὸς ποῦ ὁ Θεὸς διάλεξε ἐπάνω ἀπὸ τοὺς λαοὺς πρέπει νὰ τιμωρηθῇ, διατι δὲν τιμωρεῖται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ παραδίδεται διὰ τὴν καταπατηθῆν ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν. Ἐδῶ, εἰς τὴν τρίτην Ὀρασίαν, τὸ ἐρώτημα εἶναι: Ἄν ὁ παρὼν κόσμος εἶναι τόσο ἐφοαρμένος, διατι δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὸν Ἰσραήλ. Γιατί εἶναι ὁ παρὼν αἰὼν τοῦ Ἡσαῦ, καὶ μόνο ὁ μέλλων αἰὼν πρόκειται νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν Ἰσραήλ (VI 8-10);

Στίχ. 40: Κατὰ τὴν βιβλ. παράδοσιν, ἂν καὶ οἱ φωστῆρες τοῦ οὐρανοῦ ἔλαμψαν τὴν τετάρτην ἡμέραν, τὸ φῶς εἶχε δημιουργηθῆ ἀπὸ τὴν πρώτην. Στὸ Σλαβον. Ἐνώχ XXV 3 σημειώνεται: «...καὶ καθὼς τὸ φῶς προῆλθε ἐκ τοῦ φωτός, ἐγεννήθη ὁ μέγας κόσμος, ἀποκαλύπτων ὅλην τὴν δημιουργίαν, ποῦ εἶχε σκοπὸν νὰ δημιουργήσῃ».

Στίχ. 41: Μυθολογικὴ ἔκφρασις. Τὸ στερεῶμα θεωρεῖται ὡς ζῶσα ὑπαρξίς, ἡ ὁποία δέχεται ἐντολὰς. Ἡ ἰδέα ὅτι καὶ ἡ γῆ χωρίζεται εἰς ἑπτὰ μέρη κατάγεται ἀπὸ τὴν κοσμολογίαν τῆς Ἀνατολῆς.

ἐπάνω, τὸ δὲ ὑποκάτω μένη. ⁴²Καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ προσέταξας τοῖς ὕδασι συναχθῆναι ἐν τῷ ἐβδόμῳ μέρει τῆς γῆς· ἕξ δὲ μέρη ἐξήρανας καὶ συντηρήσας, ἵνα ἐκ τούτων ὤσιν ἐνώπιόν σου εἰς διακονίαν σπειρόμενά τε καὶ γεωργούμενα. ⁴³Ὁ δὲ λόγος σου προῆλθε, καὶ τὸ ἔργον εὐθέως ἐγένετο. ⁴⁴Ἐβλαστε γὰρ ἐξαίφνης καρπὸς πλήθει ἄπειρος καὶ ἠδύτητι γένσεως πολυλαπλάσιος καὶ ἄνθη χρώματος ἀμιμήτου καὶ δένδρα εἶδει ποικίλια καὶ ὄσμαι εὐωδίας ἀνεξερευνήτου. Καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ταῦτα ἐγένετο. ⁴⁵Τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ προσέταξας γενέσθαι ἡλίου λαμπρότητα, σελήνης φῶς, ἄστρων τάξιν. ⁴⁶Καὶ προσέταξας αὐτοῖς δουλεύειν τῷ πλασθησομένῳ ἀνθρώπῳ. ⁴⁷Τῇ δὲ πέμπτῃ ἡμέρᾳ ἔλεγε τῷ ἐβδόμῳ μέρει τῆς γῆς, ὅπου ἦν τὸ ὕδωρ συνηγμένον, ἐξαγαγεῖν ζῶα, πετεινά καὶ ἰχθύας. Καὶ οὕτως ἐγένετο. ⁴⁸Ἐδωρ ἄλαλον καὶ ἄψυχον ζῶα ἐποίησεν, ἵνα ἐκ τούτου τὰ θαυμασιά σου αἰ γενεαὶ διηγῶνται. ⁴⁹Καὶ τότε συντηρήσας δύο κήτη ἃ ἔκτισας, τοῦ μὲν ἐνὸς τὸ ὄνομα ἐκάλεσας Βεεμῶθ, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δευτέρου ἐκάλεσας Λευιαθάν. ⁵⁰Καὶ ἐχώρισας αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων· οὐ γὰρ ἐδύνατο τὸ ἔβδομον μέρος, ὅπου ἦν τὸ ὕδωρ συνηγμένον, χωρεῖν αὐτά. ⁵¹Καὶ ἔδωκας τῷ μὲν Βεεμῶθ ἐν μέρος ἐξηραμμένον τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τοῦ κατοικεῖν ἐν αὐτῷ, ὅπου εἰσὶν ὄρη χίλια, ⁵²τῷ δὲ Λευιαθάν ἔδωκας τὸ ἔβδομον μέρος τὸ ὑγρόν. Καὶ ἐτήρησας αὐτὰ τοῦ γενέσθαι εἰς βρῶσιν οἷς θέλεις, καὶ ὅτε θέλεις. ⁵³Τῇ δὲ ἕκτῃ ἡμέρᾳ προσέταξας τῇ γῇ ἐξαγαγεῖν ἐνώπιόν σου τετράποδα καὶ θηρία καὶ ἔρπετά, ⁵⁴καὶ ἐπὶ τούτοις τὸν Ἀδὰμ, ὃν κατέστησας ἡγούμενον ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις ἃ ἔκτισας· καὶ ἐξ αὐτοῦ καταγόμεθα ἡμεῖς πάντες, λαόν σου ὃν ἐξελέξω. ⁵⁵Ταῦτα δὲ πάντα ἔλεγον ἐνώπιόν σου, κύριε, διότι εἶπας ὅτι δι' ἡμᾶς ἔκτισας τὸν αἰῶνα τοῦτον, ⁵⁶τὰ δὲ ὑπόλοιπα ἔθνη τὰ ἐξ Ἀδὰμ γεννηθέντα ἔλεγε αὐτὰ οὐδὲν εἶναι, καὶ ὅτι σιέλῳ εἰσὶν ὅμοια καὶ ὡς σταγόνα ἐν κάδῳ ὁμοίωσας τὴν περισ-

Στίχ. 49: Βεχεμῶθ... Λεβιάθαν. Πρβλ. Ἰὼβ 40,15-24· 41,1-34. Τὰ δύο αὐτὰ τέρατα εἶναι βαβυλωνιακῆς καταγωγῆς (Tiamat καὶ Kingu). Εὐρίσκονται συχνὰ εἰς τὴν ἀποκαλυπτικὴν φιλολογίαν. Βλ. Ἀποκ. Βαρ. 19,4: «Καὶ ὁ Βεχεμῶθ θὰ ἀποκαλυφθῇ ἐκ τῆς θέσεώς του καὶ ὁ Λεβιάθαν θὰ ἀνέλθῃ ἐκ τῆς θαλάσσης, τὰ δύο αὐτὰ τέρατα ποὺ ἐδημιούργησα κατὰ τὴν πέμπτῃ ἡμέρᾳ τῆς δημιουργίας, καὶ θὰ διαφυλάξω μέχρις ἐκεῖνης τῆς ἡμέρας: Τότε θὰ εἶναι εἰς τροφὴν δι' ὅλους τοὺς ἀπολειφθέντας (δικαίους μῆσα εἰς τὴν μεσσιανικὴν βασιλεία)». Καὶ ὁ I Ἐνώχ 60,7-9 δίνει ἐπίσης ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας διὰ τὰ τέρατα αὐτά.

Στίχ. 55 ἐξ. Ἡ ἰδέα πὼς ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη πρὸς χάρι τοῦ Ἰσραὴλ στηρίζεται εἰς τὸ Δευτ. 10,15· 14,2. κ.ά., ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἐκλογὴ τοῦ Ἰσραὴλ. Ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἰσραὴλ ἦτο ὁ εἰδικῶς ἐκλελεγμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, πολλοὶ Ἰσραηλῖται ἐξῆγον τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη εἰδικῶς δι' αὐτούς. Πρβλ. Ἀνάλ. Μωϋσ. 1,12. Ἀπὸ τοὺς χαρακτηρισμοὺς τῶν ἐθνῶν ποὺ ἀκολουθοῦν διαπιστώνει κανεὶς ἀφ' ἐνὸς τὸ μῖσος τῶν Ἰουδαίων πρὸς τὰ ἔθνη, ἀφ' ἑτέρου τὴν ἔλλιψιν στοιχειώδους ρεαλισμοῦ. Ὁ ἀποκαλυπτικὸς συγγραφεὺς κινεῖται ἐντὸς ἰδικοῦ του κόσμου, μὲ εἰδικὰ διὰ τὸν κόσμον αὐτὸν προβλήματα καὶ ἐρωτήματα.

σειαν αὐτῶν. ⁵⁷Καὶ νῦν, κύριε, ἴδου ἐκεῖνα τὰ ἔθνη, ἃ εἰς οὐδὲν ἐλογίσθησαν, ἤρξαντο κυριεύειν καὶ καταπατεῖν ἡμᾶς. ⁵⁸Ἡμεῖς δὲ ὁ λαός σου, ὃν ἐκάλεσας τὸν πρωτότοκον, τὸν μονογενῆ, παρεδόθημεν εἰς χεῖρας αὐτῶν. ⁵⁹Εἰ δι' ἡμᾶς ἐκτίσθη ὁ κόσμος, διὰ τί δὲν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ ἀνήκοντος ἡμῖν κόσμου, ἕως πότε ταῦτα;

Ἡ φθορὰ τοῦ παρόντος κόσμου καθιστᾷ τὴν ὁδὸν πρὸς τὸν μέλλοντα δύσκολο (VII 1-25).

VII. ¹Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσα λαλεῖν τούτους τοὺς λόγους, ἐπέμφθη πρὸς με ὁ ἄγγελος ὁ πεμφθεὶς πρὸς με ταῖς προτέραις νυξὶ ²καὶ εἶπέ μοι Ἐγέρθητι, Ἔξρα, καὶ ἄκουσον τοὺς λόγους, οὓς ἤλθον λαλεῖν σοι. ³Καὶ ἔφην Λάλησον, κύριέ μου. Καὶ εἶπέ μοι Θάλασσα κεῖται ἐν εὐρυχώρῳ, ὥστε εἶναι πλατεῖαν καὶ ἄπειρον, ⁴ἔστι δὲ αὐτῇ ἡ εἴσοδος ἐν στενοχώρῳ κειμένη, ὥστε εἶναι ὁμοίαν ποταμῷ. ⁵Ὅς δ' ἂν θελήσῃ εἰσβῆναι τὴν θάλασσαν καὶ ἰδεῖν αὐτὴν ἢ θαλαττοκρατεῖν, ἐὰν μὴ διέλθῃ τὸ στενόχωρον, εἰς τὸ εὐρύχωρον ἐλθεῖν πῶς δύναται; ⁶Πάλιν ἕτερον πόλις ἔστιν, ὠκοδομημένη καὶ κειμένη ἐν τόπῳ πεδινῷ, ἔστι δὲ πλήρης πάντων ἀγαθῶν, ⁷ἡ δὲ εἴσοδος αὐτῆς στενὴ καὶ ἐν κρημνώδει κειμένη, ἔχουσα ἐκ δεξιῶν μὲν πύρ, ἐξ ἀριστερῶν δὲ ὕδωρ βαθύ, ⁸τρίβος δὲ ἔστι μία μόνη μεταξὺ αὐτῶν κειμένη, τοῦτ' ἔστι πῦρ καὶ ὕδατος, ὥστε μὴ χωρεῖν τὴν τρίβον εἰ μὴ μόνον ἵχνος ἀνθρώπου. ⁹Εὰν δὲ δοθῇ ἡ πόλις ἀνθρώπῳ εἰς κληρονομίαν, ἐὰν μήποτε τὸν προκειμένον κίνδυνον διέλθῃ, πῶς λήψεται τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ; ¹⁰Καὶ ἔφην Ναί, κύριε. Καὶ εἶπέ μοι Οὕτως ἔστι καὶ τοῦ Ἰσραὴλ τὸ μέρος. ¹¹Δι' αὐτοὺς γὰρ ἐποίησα τὸν αἰῶνα καὶ ὅτε παρέβη ὁ Ἀδὰμ τὰς διατάξεις μου, ἐκρίθη τὸ γενόμενον, ¹²καὶ ἐγένοντο αἱ εἴσοδοι τούτου τοῦ αἰῶνος στεναὶ καὶ λυπηραὶ καὶ μοχθηραὶ, ὀλίγαι δὲ καὶ πόνηραι καὶ κινδύνων πλήρεις καὶ μόχθων πολλῶν ἐχόμεναι. ¹³Τοῦ δὲ μέλλοντος αἰῶνος αἱ εἴσοδοι εὐρύχωροι καὶ ἀσφαλεῖς καὶ βλαστάνουσαι καρπὸν ἀθανασίας. ¹⁴Εὰν οὖν μὴ εἰσβῶσιν οἱ ζῶντες τὰ στενά καὶ πόνηρα ταῦτα, οὐ δύνησονται ἀπολαβεῖν τὰ ἀποκείμενα. ¹⁵Νῦν ἄρα σὺ διὰ τί ταράσσει ὅτι φθαρτὸς εἶ; καὶ τί κινήσῃ σὺ, ὅτι θνητὸς εἶ; ¹⁶καὶ διὰ τί οὐκ ἐδέξω ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὸ μέλλον ἔρχεσθαι ἀλλὰ τὸ παρόν;

VII 4· 7. Διὰ τὴ στενότητα τῆς εἰσόδου βλ. Ματθ. 7,13· 14· Λουκ. 13,24. Ἐπίσης Ἐρωμᾶ Παρ. IX 12· 5.

Στίχ. 9: Ὡς κληρονομία θεωρεῖται ὁ Ἰσραὴλ.

Στίχ. 11: Τὰ ἀποτελέσματα τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδὰμ διατυπῶνται εἰς τὴν Ἀποκ. Βαρ. XXIII 4: «Διότι, ὅταν ὁ Ἀδὰμ ἡμάρτησε καὶ ὁ θάνατος καθωρίσθη δι' ὅσους θὰ ἐγεννῶντο...». Ἐν στίχ. 15 «... αἱ εἴσοδοι βλαστάνουσαι... ἀθανασίας» = οἱ εἰσερχόμενοι θὰ τρώγουν ἀπὸ φυτὰ ποὺ χαρίζουν τὴν ἀθανασίαν» Βλ. καὶ Ἦσ. 26,19· I Ἐνώχ 24,4-5· Διαθ. Λευί 19,10-11 καὶ Ἀποκ. 22,2: «καὶ ἐν μέσῳ τῆς πλατείας αὐτῆς καὶ τοῦ ποταμοῦ ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν ξύλον ζωῆς ποιοῦν καρποὺς δώδεκα...».

¹⁷Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον Δέσποτα κύριε, ἰδοὺ διέθου ἐν τῷ νόμῳ σου, ὅτι οἱ δίκαιοι κληρονομήσουσι ταῦτα, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἀπολοῦνται. ¹⁸Οἱ μὲν δίκαιοι ὑφίστανται τὰ στενόχωρα ἐλπίζοντες τὰ εὐρύχωρα, οἱ δὲ ἀσεβήσαντες τὰ τε στενόχωρα ἔπαθον ἀλλὰ τὰ εὐρύχωρα εἰς τέλος οὐκ ὄφονται. ¹⁹Καὶ εἶπέ μοι Σὺ οὐ κριτὴς ὑπὲρ τὸν θεόν, οὐδὲ νουνεχῆς ὑπὲρ τὸν ὕψιστον. ²⁰ἀπόλουντο δὴ πολλοὶ μᾶλλον ἢ ἀμεληθῆναι τὸν προκείμενον αὐτοῖς τοῦ θεοῦ νόμον. ²¹Ἐντελλόμενος γὰρ ἐνετείλατο ὁ θεὸς τοῖς γενομένοις, ὅτε ἐγενήθησαν, τί ποιοῦντες ζήσονται καὶ τί τηροῦντες οὐ κολασθήσονται, ²²οὗτοι δὲ ἠπειθήσαν καὶ ἀντεῖπον αὐτῷ καὶ κατέστησαν ἑαυτοῖς ἐνθυμήματα ματαιότητος ²³καὶ προέθεντο ἑαυτοῖς παραβάσεις πλημμελημάτων καὶ ἐπέλεγον τὸν ὕψιστον οὐκ εἶναι καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ ἠγνόησαν ²⁴καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ ἠθέτησαν καὶ τὰς διαθήκας αὐτοῦ ἀπηρηγόσαντο καὶ τοῖς νόμοις αὐτοῦ ἠπίστησαν καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ κατεφρόνησαν. ²⁵Διὰ τοῦτο, Ἐξῆρα, τὰ κενὰ τοῖς κενοῖς καὶ τὰ πλήρη τοῖς πλήρεσιν.

Ἡ Μεσσιανικὴ Βασιλεία, ἡ Ἀνάστασι καὶ ἡ Κρίσι (VII 26-44).

²⁶Ἰδοὺ γὰρ ὁ καιρὸς ἐλεύσεται, καὶ ἔσται, ὅταν ἔλθωσι τὰ σημεῖα ἃ προεῖπόν σοι, καὶ φανήσεται ἡ νόμφη καὶ ἐπιφανῆς πόλις, καὶ ἐπιδειχθήσεται ἡ νῦν ἀφανῆς γῆ. ²⁷Καὶ πᾶς ὁ ῥυσθεὶς ἐκ τῶν προειρηγμένων κινδύνων, αὐτὸς ὄφεται τὰ θαυμάσιά μου. ²⁸Ἀποκαλυφθήσεται γὰρ ὁ υἱός μου ὁ χριστὸς σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ καὶ εὐφρανεῖ τοὺς περιλειπομένους ἐπὶ ἔτη τετρακόσια. ²⁹Καὶ ἔσται μετὰ τὰ ἔτη ταῦτα, καὶ ἀποθανεῖται ὁ υἱός μου ὁ χριστὸς καὶ πάντες οἱ

Στίχ. 18: Ὅπως ἔχει δὲν δίδει νόημα. Ὁ Βοχ ἀποδίδει ὡς ἐξῆς τὸ 18 β: ὅσοι ὁμως ἠσέβησαν ὑποφέρουν τὰ στενόχωρα, χωρὶς ὁμως νὰ ἴδουν καὶ τὰ εὐρύχωρα.

Στίχ. 21: Ἀναφέρεται εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, Ἰουδαίους καὶ Ἑθνικούς. Οἱ Ραββῖνοι ἐδίδασκαν ὅτι ὁ Νόμος δὲν προωρίζετο μόνον διὰ τοὺς Ἰουδαίους ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς Ἑθνικούς (Schechter, Aspects..., σελ. 131 ἐξ.). Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτὴ λοιπὸν πρέπει νὰ ἐρμηνευθῆ καὶ ὁ στίχ. 20, καθὼς καὶ ὅσα λέγονται ἐν συνεχείᾳ περὶ Νόμου, διαθηκῶν, ὁδῶν, κλπ.

Στίχ. 26: Διὰ τὴν νόμφη καὶ τὴν πόλι ἐξ οὐρανοῦ, βλ. Ἀποκ. 21,2.

Στίχ. 28. Κατὰ τὸν Joshua Bloch (Some Christological Interpretations in the Ezra-Apocalypse, The Harvard Theological Review, 51, 1958, σελ. 88 ἐξ.) καὶ τὰ χωρία 7,28· 29 (ὅπως καὶ τὰ 13,32· 37· 52 καὶ 14,9), ὅπου ὁ Μεσσίας ἀναφέρεται ὡς «ὁ υἱός μου» πρέπει νὰ εἶναι χριστιανικῶς ἐπεξεργασμένα. Αὐτὸ εἶναι πολὺ πιθανόν, ἀλλὰ δὲν εἶναι βέβαιον. Εἰς πολλὰ χειρόγραφα τὸ «ὁ Χριστὸς» γίνεται ὁ Ἰησοῦς. Ἡ ὅλη ὕψη τῆς ἐσχατολογίας τῶν κειμένων αὐτῶν δὲν ἔχει καμμία σχέση πρὸς τὴν Κ.Δ. Ὅχι μόνον διότι ἡ οὐρανία πόλις καὶ ὁ παράδεισος ἀποκαλύπτονται πρὸ τῆς ἐμφάνισεως τοῦ Μεσσοῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπὶ 400 ἔτη μεσοβασιλεία τοῦ Μεσσία, τὸν ἀκολουθοῦντα ἀμέσως τὸ θάνατό του, καὶ τὴν ἐπιστροφή τοῦ κόσμου εἰς τὴν ἀρχαία σιγὴ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας. Μετὰ τὰς 7 ἡμέρας ἔρχεται ἡ γενικὴ ἀνάστασις καὶ ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ γενικὴ Κρίσι. Ἡ ἐπίδειξις τῶν μελλόντων ἀγαθῶν διὰ τοὺς δικαίους καὶ τῶν φοβερῶν βασάνων διὰ τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἀποτελοῦν

ἔμπροοι ἄνθρωποι. ³⁰Καὶ ἐπιστραφήσεται ὁ αἰὼν εἰς τὴν ἀρχαίαν σιγὴν ἡμέρας ἑπτὰ, καθὼς ἐν ταῖς προτέραις ἀρχαῖς, ὥστε μηδένα περιλείπεσθαι. ³¹Καὶ ἔσται μεθ' ἡμέρας ἑπτὰ, καὶ ἀνεγερθήσεται ὁ μήπω γρηγορῶν αἰὼν, καὶ ἀποθανεῖται τὸ φθαρτόν, ³²καὶ ἡ γῆ ἀποδώσει τοὺς ἐν αὐτῇ καθεύδοντας, καὶ ἡ κόνις τοὺς ἐν αὐτῇ ἠσυχάζοντας, καὶ τὰ ταμεία ἀποδώσει τὰς αὐτοῖς παρατεθείσας ψυχάς. ³³Καὶ ἀποκαλυφθήσεται ὁ ὕψιστος ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς κρίσεως, καὶ ἐλεύσεται ἡ συντέλεια, καὶ παρελεύσονται οἱ χρόνοι τῶν οἰκτιρισμῶν καὶ ἡ μακροθυμία ἀποχωρήσει. ³⁴Ἡ κρίσις δὲ μόνη ἐπιμενεῖ, καὶ ἡ ἀλήθεια σταθήσεται, καὶ ἡ πίστις κατισχύσει. ³⁵Καὶ τὸ ἔργον ἀκολουθήσει, καὶ ὁ μισθὸς ἐπιδειχθήσεται, καὶ αἱ δικαιοσύναι γρηγορήσουσι, καὶ αἱ ἀδικίαι οὐ καθευδήσουσι. ³⁶Καὶ φανήσεται ὁ λάκκος τῶν βασάνων, κατέναντι δὲ αὐτοῦ ὁ τόπος τῆς ἀναπαύσεως· ἀποκαλυφθήσεται ὁ κλίβανος τῆς γεέννης κατέναντι δὲ αὐτοῦ πάλιν ὁ παράδεισος τῶν τρυφῶν. ³⁷Καὶ ἔρεϊ τότε ὁ ὕψιστος κατὰ τῶν λαῶν τῶν ἐξεγερθέντων Θεωρεῖτε καὶ βλέπετε, τίνα ἀπηρηγήσασθε, ἢ τίνα οὐκ ἔθεραπεύσατε, ἢ τίνας τὰς ἐντολάς ἠθετήσατε. ³⁸Βλέπετε οὖν κατέναντι ὑμῶν ἰδοὺ ὧδε τρυφαὶ καὶ τέρφεις, κἀκεῖ πῦρ καὶ βάσανος. Ταῦτα ἔρεϊ αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. ³⁹Ἐκείνη γὰρ ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως τοιαύτη ἔσται· οὐκ ἔσται ἥλιος ἐν αὐτῇ, οὐδὲ σελήνη, οὐδὲ ἄστρα· ⁴⁰οὐδὲ νεφέλαι, οὐδὲ ἀστραπαί, οὐδὲ βρονταί· οὐδὲ ἄνεμοι, οὐδὲ ὕδωρ, οὐδὲ ἀήρ· οὐδὲ σκότος, οὐδὲ ἑσπέρα, οὐδὲ ὄρθρος· ⁴¹οὐδὲ θέρος, οὐδὲ χειμῶν, οὐδὲ ἔαρ· οὐδὲ καύσων, οὐδὲ παγετός, οὐδὲ ψῦχος· οὐδὲ χάλαζα, οὐδὲ δρόσος, οὐδὲ ὑετός· ⁴²οὐδὲ μεσημβρία, οὐδὲ νύξ, οὐδὲ ἡμέρα· οὐδὲ φῶς, οὐδὲ ἀγῆ, οὐδὲ αἴγλη· οὐδὲ λαμπηδών, εἰ μὴ μόνον ἡ ἀκτίς τῆς δόξης τοῦ ὑψίστου, ὅθεν ἔσται ὄρῶν τοὺς πάντας τὰ ὀρισθέντα. ⁴³τὸ δὲ μῆκος τοῦ χρόνου ἔσται αὐτῇ ὡς ἑβδομάς ἐτῶν· ⁴⁴αὕτη δὲ ἔστιν καὶ ἡ ἐμὴ κρίσις καὶ ἡ καθωρισμένη τάξις, καὶ σοὶ μόνω ἀπέδειξα αὐτά.

τὸν θρίαμβο τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ, τὴν ὅποια ὁ Ἔσθρας προκαλεῖ διὰ τῶν ἐρωτήσεών του.

Διὰ τὸν ἀριθμὸ 400: Ἴσως προέρχεται ἀπὸ συνδυασμὸ ἐκ τοῦ Ψαλ. 90,15 καὶ Γεν. 15,13. Ὑποστηρίζεται συνήθως ὅτι οἱ Προφῆται ἀνέμεναν μίαν βασιλείαν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐνῶ οἱ Ἀποκαλυπτικοὶ προσεδόκουν μίαν ὑπερβατικὴ βασιλεία. Ἡ διάκρισις νομίζω μεταξὺ γηίνου καὶ ὑπερβατικοῦ εἶναι δυσχερῆς τόσο διὰ τοὺς προφήτας ὅσο καὶ διὰ τοὺς ἀποκαλυπτικούς.

Ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου τοῦ Μεσσίαυ μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ζῶντας εἰς τὸ τέλος τῶν 400 ἐτῶν εἶναι πολὺ περιεργος, ἐκφράζει ὅμως τὴν ἄποψιν ὅτι ἡ ἀνάστασις θὰ εἶναι μιὰ καθολικὴ μεταβολὴ τοῦ κόσμου. Τὸ περιεργὸ εἶναι ὅτι ὁ Μεσσίας δὲν ἔχει νὰ παύσῃ κανένα ιδιαίτερο ρόλο μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Ἀπὸ κείμενα, ὅπως τὸ δικό μας, εἶναι δύσκολο νὰ συμπεράνῃ κανεὶς μετὰ βεβαιότητος περὶ τυχόν ἐπιστροφῆς του εἰς τὸν ὑπερβατικὸν χῶρον μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Αὐτὰ εἶναι χριστιανῶν ἐρμηνευτῶν ὑποθέσεις.

Ὅλη ἡ ἔμφρασις εἰς τὴν περιγραφὴν αὐτῆ εἶναι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ σημερον γινόμενα ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς. Αὐτὸ εἶναι τὸ κέντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος.

Στίχ. 43: «...ἡ ἑβδομάς ἐτῶν» Πρβλ. Δαν. 9,24· 25, ὅπου οἱ ἑβδομήκοντα ἑβδο-

**Διατί τόσον ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι. Θρηῆνος τοῦ προφήτου.
(VII 45-74).**

⁴⁵Καὶ ἀπεκριθὴν: Ἐἶπόν ποτε ἐγὼ Κύριε καὶ νῦν ἔτι λέγω Μακάριοι οἱ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενοι καὶ τηροῦντες τὰς ἐντολάς σου. ⁴⁶Ὑπὲρ τίνος ὄμως τότε ηὐχθήθην; τίς τῶν ζώντων οὐχ ἡμάρτηκεν; Ἡ τίς τῶν τέκνων τῆς γυναικὸς οὐ παρέβη τὴν διαθήκην σου; ⁴⁷Νῦν βλέπω ὅτι ὁ μέλλον αἰὼν ὀλίγοις ἀνάψυξιν φέρει, τοῖς δὲ πολλοῖς βάσανον. ⁴⁸Ὅτι ἡ πονηρὰ καρδιά ἠνδρώθη ἐν ὑμῖν, ἥτις τοῦ Θεοῦ ἡμᾶς ἀπεξένωσε καὶ εἰς φθορὰν ἤγαγεν, καὶ τὰς ὁδοὺς τοῦ θανάτου ἡμῶν ἐγνώρισεν, καὶ τὰς ἀτραποὺς τῆς ἀπωλείας ἔδειξε, καὶ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ζωῆς ἐμάκρυνεν· τοῦτο δὲ οὐχὶ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τοὺς ὀλίγους ἀλλὰ σχεδὸν πρὸς πάντας τοὺς πλασθέντας. ⁴⁹Καὶ ἀπεκριθὴ μοι καὶ εἶπεν· Ἄκουσέ μου καὶ διδάξω σε καὶ τὸ δεύτερον καθοδηγήσω σε. ⁵⁰Ἐνεκεν τούτου ὁ Ὑψιστος οὐχὶ ἓνα ἀλλὰ δύο αἰῶνας ἐποίησεν. ⁵¹Ἐλέχθη παρὰ σοῦ ὅτι οὐ πολλοὶ ἀλλ' ὀλίγοι οἱ δίκαιοι, ἐνῶ οἱ ἀσεβεῖς ἀφθονοῦν. Ἄκουσον περὶ τούτου· ⁵²Εἰ εἶχες λίθους πολυτίμους καίτοι ὀλίγους, οὐχ αὐτοὺς μετὰ μολύβδου καὶ πηλοῦ ἐτίθεις ἄν. ⁵³Καὶ εἶπον· Κύριε πῶς τοῦτο ἤθελε γίνεσθαι. ⁵⁴Καὶ ἀπεκριθὴ μοι· Οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ τὴν γῆν ἐρώτησησόν καὶ αὕτη ἀποκριθήσεται·

μάδες εἶναι ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες ἐτῶν. Ὅπως σημειώνει ὁ Βοκ: «Ἄς σημειωθῆ ὅτι ἡ λέξις «ἑβδομάς» (Shaku'a) εἰς τὴν ἑβραϊκὴ τῆς Μίσινα ἔχει συχνὰ τεχνικὴ ἔννοια καὶ σημαίνει ἑβδομάδα ἐτῶν (ἑπτὰ ἔτη) ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὸ σαββατιαῖον ἔτος».

Τὸ νέο ἐρώτημα ποῦ θέτει ὁ Ἔσδρας εἶναι ὅτι αἱ προϋποθέσεις τῆς εισόδου εἰς τὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐφικταὶ δι' ἐλαχίστους, ἴσως δι' οὐδένα, ἂν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψει τοῦ τὴν «πονηρὰ καρδιά» ἢ ὅποια ἔχει ἀνδρωθῆ εἰς τὸ ἀνθρώπινο γένος μὲ ἀποτελέσματα φρικτὰ ἀλλὰ ἀναπόφευκτα. Ἡ ἀπορία τοῦ Ἔσδρα εἶναι: Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ ποῦ ἐτοίμασες εἶναι ἐπὶ ματαίῳ, ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπάρξουν ἄνθρωποι ἄξιοι διὰ τὴν ἀπόλαυσίν των.

Ἡ ἀναλογία ποῦ προβάλλει τὸ παράδειγμα, παρὰ τὴν καλὴν διάθεσιν τοῦ συγγραφέως, εἶναι καὶ ἀπλοῖκή καὶ κυνική. Χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ὁ ἴδιος, παρουσιάζει τοὺς δικαίους ὡς μίαν ἔλιτε χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἐντὸς τῆς γῆς, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἀντιπροσωπεύουν τὰ λοιπὰ μέταλλα. Τὸ χειρότερο εἶναι πὼς τὴν αἰωνία καταστροφή τόσων καὶ τόσων ἀνθρώπων θεωρεῖ φυσική, προκειμένου ὁ ὀλίγος χρυσοὺς καὶ ὁ ἄργυρος νὰ ἐξαχθοῦν ἐκ τῆς γῆς. Ὁ Θεὸς θὰ χαρῆ διὰ τοὺς ὀλίγους καὶ δὲν θὰ λυπηθῆ καθόλου διὰ τοὺς πολλούς. Τέτοια σκληρότητα παρουσιάζουν καὶ ἄλλα κείμενα τοῦ αὐτοῦ εἴδους.

Στίχ. 61: Πρβλ. Ἐνὸχ 94,10 «...Ὁ δημιουργὸς θὰ σᾶς ἀπορρίψῃ καὶ διὰ τὴν πτώσιν σας δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἔλεος, καὶ ὁ δημιουργὸς σας θὰ εὐφρανθῆ διὰ τὴν καταστροφὴν σας». Βλ. καὶ 89,52· 97,2. Οἱ σχολιασταὶ ἐπισημαίνουν τὴν ἐντελῶς ἀντίθετον τάσιν εἰς τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Ἰησοῦ. Βλ. π.χ. Λουκᾶ 16,23.

Καθὼς ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ τὸ νοητικὸ τοῦ ἀνθρώπου ὑπεύθυνον διὰ μίαν τόσο ἐκτεταμένην καταστροφή ἐξαιρεῖ τὴν ὑπεροχὴ τῶν ζώων, καὶ αὐτῶν τῶν θηρίων ὑπὲρ τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὑψιστος μὲ τὴν σειρά του ἀπαντᾷ πὼς ὁ νοῦς δίδει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν δυνατότητα διακρίσεως μεταξύ καλοῦ καὶ κακοῦ, διὰ τοῦτο ὑπόκεινται εἰς κρίσιν. Δὲν ἔχουν δικαιολογία. Ἐπεδείχθη πρὸς αὐτοὺς ἡ θεία μακροθυμία ἂν καὶ οἱ καιροὶ τῆς κρίσεως εἶναι προκαθορισμένοι καὶ ἡ μακροθυμία χάνει τὴν ἔννοια τῆς καλῆς θελήσεως.

λάλησον πρὸς αὐτὴν καὶ αὕτη δηλώσει σοι. ⁵⁵Εἶπέ αὕτῃ· παράγεις χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ ὀρείχαλκον — καὶ σίδηρον καὶ μόλυβδον καὶ πηλόν· ⁵⁶ἄλλ' ὁ ἄργυρος ἀφθονώτερός ἐστι τοῦ χρυσοῦ, καὶ ὁ ὀρείχαλκος τοῦ ἀργύρου, ὁ μόλυβδος τοῦ σιδήρου, καὶ ὁ πηλὸς τοῦ μόλυβδου. ⁵⁷Θεωρεῖς οὖν ποῖα πολῦτιμα καὶ ἐπιθυμητὰ εἰσίν, τὸ ἀφθονοῦν ἢ τὸ σπάνιον; ⁵⁸Καὶ εἶπον· Δέσποτά μου Κύριε, τὸ ἀφθονοῦν τὸ ὀλιγώτερον ἄξιον, τὸ δὲ σπάνιον τὸ πολῦτιμον ἐστί. ⁵⁹Καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπε· Στάθμησον ἐν σοὶ τὰ ὑπὸ σοῦ ἐσκεμμένα! Ὅτι ὁ ἔχων τὸ σπάνιον μείζονα χαρὰν ἔχει ἢ ὁ ἔχων ὅ,τι ἀφθονεῖ. ⁶⁰Οὕτως ἐστὶ καὶ περὶ τῆς ὑπεσχημένης παρ' ἐμοῦ κρίσεως· Χαίρω ἐπὶ τοῖς ὀλίγοις, οἱ σωτηρίαν εὐρήσουσι. Οὗτοί εἰσιν οἱ ἔτι νῦν τὴν ἐμὴν δόξαν στερεοῦντες, καὶ δι' αὐτῶν τὸ ἐμὸν ὄνομα ἤδη δοξάζεται. ⁶¹Καὶ οὐ πενήθισα διὰ τὸ πλῆθος τῶν βαινόντων εἰς ἀπώλειαν· ὅτι οὗτοι νῦν ὅμοιοι ἀτιμίδι εἰσίν, ὡς καπνὸς λογίζονται, οὗτοι πυροῦνται ἐν τῷ πυρὶ, κατακαίονται καὶ ἀφανίζονται. ⁶²Καὶ εἶπον· ὦ σὺ γῆ, ἵνα τί ἐγέννησας, εἰ ὁ νοῦς, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο πλάσμα, ἐκ τοῦ χόδου ἐγένοντο; ⁶³Κάλλιον ἤθελεν εἶσθαι μηδέποτε τὸν χοῦν γενέσθαι, ἵνα μὴ ὁ νοῦς ἐξ αὐτοῦ γεννηθῆ. ⁶⁴Ἀλλὰ νῦν ὁ νοῦς μεθ' ἡμῶν ἀξάνει, καὶ τοῦτου ἐνεκεν βασανίζομεθα, ὅτι, γινώσκοντες, εἰς τὴν ἀπώλειαν βαίνομεν. ⁶⁵Οὕτω πενήθισα τὸ ἀνθρώπινον γένος, χαρήτωσαν δὲ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ. Οἱ υἱοὶ τῆς γυναικὸς θρηγήτωσαν, καὶ εὐφρανθήτωσαν τὰ κτήνη καὶ τὰ ποιμνία! ⁶⁶Ὅτι κάλλιον ἐστὶ μετ' αὐτῶν ἢ μεθ' ἡμῶν· κρίσιν γὰρ οὐ προσδοκῶσιν, οὔτε βάσανον γινώσκουσι οὔτε ὑπεσχημένην τινὰ μετὰ θάνατον σωτηρίαν. ⁶⁷Τί γὰρ τὸ ὄφελος ὅτι εἰς μακαριότητα ἐλθεῖν δυνάμεθα, εἰς βάσανον ὅμως μεγάλην περιπίπτομεν. ⁶⁸Ὅτι πάντες οἱ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ἀδικίαις μεμόλονται, πλήρεις εἰσὶν ἁμαρτιῶν, πεφορτισμένοι δὲ ἀνομιμάτων. ⁶⁹Εἰ γὰρ οὐκ εἰς κρίσιν μετὰ θάνατον ἐρχόμεθα, τοῦτο κάλλιον ἤθελεν εἶσθαι δι' ἡμᾶς! ⁷⁰Καὶ ἀπεκρίθη καὶ

Στίχ. 69: Δείχνει τὴν ἄκρα ἀπαισιοδοξία τοῦ συγγραφέως ἢ πρόκειται περὶ ρητορικῆς ὑπερβολῆς, ὅπως ἐμεῖς πιστεύομε. Διότι ἂν ἡ ἁμαρτία εἶναι τόσο βαθειὰ ριζωμένη εἰς τὸν ἄνθρωπο, πῶς ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ σωθῆ ἀπὸ τὴν Κρίσι; Οἱ παλαιότεροι ἀποκαλυπτικοὶ δὲν ἀντιμετώπιζαν τέτοιο πρόβλημα. Ἡ ἐσχατολογία τους ἦταν ἐθνικῶς χρωματισμένη. Δὲν ἀντιμετώπιζαν θέμα σωτηρίας διὰ τὸν ἑαυτοῦ τους. Πῶς ὅμως ὁ Ἐσδρας εὐρίσκει τὴ δικαιοσύνη; Καθ' ἡμᾶς καὶ αὕτη δὲν ἔχει πρόβλημα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν δομὴν τοῦ ὅλου ἔργου. Ὁ Oesterly (σελ. 81-82) προτείνει ὡς λύσι τὴν ταπείνωσι τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν ἀπόθεσι τῆς ἀπογνώσεώς του εἰς τὸν Θεό: «Ὅτι ἐταπείνωσέ σε, καθὼς πρέπει σοι, καὶ οὐκ ἐκρινέν σε ἐν τοῖς δικαίοις, πλεῖον δοξασθήσῃ» (8,49). Ἐξ ἄλλου ὅμως, πέραν ἀπὸ τὴν ἀσάφεια τοῦ χωρίου, ὑπάρχει τόσο ἰσχυρὰ ἡ ἔμφασι εἰς ὅλο τὸ βιβλίον περὶ τῆς σημασίας τῶν καλῶν ἔργων. Ὅτι ὁ σ. χρησιμοποιοῖ τὴν ὑπερβολὴ διὰ νὰ ἐξάρη καὶ τὴ δυνατότητα τῆς σωτηρίας σημειώνει μετὰ χάριτος ὁ ἴδιος λίγο πρὸ τοῦ παρατεθέντος χωρίου: «Πολὸν γὰρ σοι λείπει τοῦ ἀγαπᾶν τὴν κτίσιν μου ὑπὲρ ἐμέ. Σὺ δὲ συνεχῶς παρέβαλες τοῖς ἀδίκους. Μηδαμῶς. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ θαυμάσιος ἔσει ἐνώπιον τοῦ Ὑψίστου, ὅτι ἐταπείνωσάς σε, καθὼς καὶ πρέπει σοι, καὶ οὐκ ἐκρινάς σε ἐν τοῖς δικαίοις, ὥστε πλεῖον δοξασθήσῃ». Καὶ λίγο ἀκόμη πρὶν, διακόπτεται ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου εἰς τὰς λεπτολόγους ἐρωτήσεις του περὶ

εἶπε· Ὅτε ὁ Ὑψιστος τὸν κόσμον ἐποίησε καὶ τὸν Ἀδὰμ καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ, πρῶτον τὴν κρίσιν ἠτοίμασε καὶ πάντα τὰ αὐτῇ ἀκόλουθα. ⁷¹Νῦν δὲ μάθε ἐκ τῶν ἰδίων σου λέξεων· εἶπας γὰρ ὅτι ὁ νοῦς σὺν ἡμῖν αὔξει. ⁷²Ἐνεκεν ἀκριβῶς τούτου οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν βασανίζονται, ἔχοντες γὰρ νοῦν τὴν ἀδικίαν ἐργάζονται καὶ λαμβάνοντες ἐντολὰς οὐ τηροῦσιν αὐτάς, καὶ νόμον δεχθέντες ἐξουθενοῦσιν ὃν παρέλαβον. ⁷³Τί οὖν δύναται ἐν τῇ κρίσει εἰπεῖν, καὶ τί ἀποκρίσονται ἐν τοῖς ἐσχάτοις χρόνοις; ⁷⁴Ἴνα τί ὁ Ὑψιστος ἐπὶ τοσοῦτον μακροθυμίαν ἐδείξατο τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς; Ὅντως, οὐχὶ αὐτῶν ἔνεκεν, μᾶλλον δὲ διὰ τοὺς ὀρισθέντας ὑπ' αὐτοῦ χρόνους.

Ἡ κατάστασις τῶν ψυχῶν μετὰ θάνατον καὶ πρὸ τῆς Κρίσεως (VII 75-101).

⁷⁵Καὶ ἐλάλησα· εἰ εἶδρον χάριν ἐνώπιόν σου, Κύριε, δεῖξον ἔτι τοῦτο τῷ δούλῳ σου· Εἰ καὶ μετὰ θάνατον, νῦν ἔτι ὅτε ἕκαστος ὀφείλει ἀποδοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀναπασσόμεθα μέχρις καιροῦ ἐν ᾧ ἀνακαινεῖς τὴν κτίσιν, ἢ περιπεσσοῦμεν βασάνοις ἐφεξῆς; ⁷⁶Καὶ ἀπεκρίθη μοι· Καὶ τοῦτο δεῖξω σοι ἀλλὰ μὴ κατα-

τῆς καταστάσεως τῶν ψυχῶν μετὰ θανάτου καὶ Κρίσεως, διὰ τὸ τοῦ ἀποκαλυφθῆ καταχάρι ὁ θησαυρὸς τῶν καλῶν ἔργων του· «Καὶ ἀπεκρίθη μοι· Καὶ τοῦτο δεῖξω σοι ἀλλὰ μὴ καταριθμῆσης σεαυτὸν μετὰ τῶν ἐμπαικτῶν οὐδὲ μετὰ τῶν μελλόντων βασανίζεσθαι. Ἐχεις γὰρ θησαυρὸν καλῶν ἔργων τεθησαυρισμένον παρὰ τῷ Ὑψίστῳ· οὗτος οὐ δειχθήσεται οἱ μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας» (VII 76-77).

Ἐξ ὅλων αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς ὅλης διδασκαλίας τοῦ βιβλίου περὶ καλῶν ἔργων καὶ περὶ παραδείσου τῶν δικαίων ἠμποροῦν νὰ ἐξαχθοῦν τὰ ἐξῆς: (α) Ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος λόγῳ τῆς πονηρᾶς ροπῆς δὲν ἠμπορεῖ νὰ στηριχθῆ εἰς οἰαδήποτε ἔργα του διὰ τὸ ἀξιώσει τὴ σωτηρίαν. (β) Παρὰ τὰ ἀρνητικὰ στοιχεῖα μέσα εἰς τὸν ἄνθρωπο, ὁ Θεὸς ἔχει τὸν τρόπο νὰ διακρίνη τὰ θετικὰ, τὰ καλὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ νὰ τὸν κατατάξῃ εἰς τοὺς δικαίους. Ἔτσι ὁ Ἑσδρας καὶ τὴν οἰκουμηνικότητα τῆς ἀμαρτίας διεκτραγωδεῖ, καὶ τὴν ἐπιλογὴ τῶν δικαίων ἀφίνει δυνατὴ εἰς τὸν Θεόν.

Στίχ. 75: Τὸ ἐρώτημα εἶναι ἂν θὰ ὑπάρξῃ κάποια μέση κατάστασι ψυχῶν μέχρι τῆς Κρίσεως.

Τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι ὁ συγγραφεὺς, ἐνῶ παρουσιάζει διὰ τῶν ἐρωτημάτων του ἀναλυτικῶς μετὰ ἀπογνώσεως καὶ θρήνου τὰ προβλήματα του, τελικῶς ex silentio φαίνεται μᾶλλον ἰκανοποιημένος ἐκ τῶν ἀπαντήσεων, τὰς ὁποίας ὡς ἰκανοποιητικὰ καὶ ἰσχυροῦσας προσφέρει καὶ εἰς τοὺς ἀναγνώστας του.

Τὰ ἐρωτήματα καὶ αἱ ἀπαντήσεις, ποὺ δίδονται περὶ τῶν δικαίων καὶ τῆς μετὰ θάνατον τύχης τους, δὲν δικαιολογοῦν καθόλου τὴν ἀπὸ πολλοῦ ἐρευνητὰς πολὺ ἐξαιρομένη ἀπαισιοδοξία τοῦ συγγραφέως. Ὁ νοῦς του πράγματι φθάνει ἐνίοτε εἰς ἀκραίας θέσεις, τοῦτο ὅμως πρὸς στιγμήν, διότι ταχέως ἐπιστρέφει εἰς τὰς καθιερωμένας ἀπόψεις περὶ δικαιοσύνης. Εἶναι ἀσυνεπής, ἐνῶ ὁ Παῦλος εἶχε συνέπεια: ἐὰν ὁ ἄνθρωπος εἶναι τόσο βαθεῖα διεφθαρμένος, μπορεῖ νὰ σωθῆ, ὅχι ὅμως ἀπὸ τὰ ἔργα του ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πίστι. Ἄλλωστε, ἅς μὴ λησμονῆται, ὅτι Ἑβραῖος εἶναι ὁ σ. καὶ πρὸς Ἑβραίους ἀπευθύνεται. Ἦτο συνήθης δι' αὐτοὺς ἡ ἰδέα τῆς ἀπωλείας ὅλων τῶν ἐθνῶν καὶ τῆς σωτηρίας μόνο τοῦ Ἰσραὴλ!

ριθμῆσης σεαυτὸν μετὰ τῶν ἐμπαικτῶν οὐδὲ μετὰ τῶν μελλόντων βασανίζεσθαι. ⁷⁷Ἐχεις γὰρ θησαυρὸν καλῶν ἔργων τεθησαυρισμένον παρὰ τῷ Ὑψίστῳ· οὗτος οὐ δειχθήσεται σοι μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας. ⁷⁸Καὶ περὶ τοῦ θανάτου αὕτη ἐστὶν ἡ διδαχὴ· Ἐξελλούσης παρὰ τοῦ Ὑψίστου τῆς τελικῆς ἀποφάσεως, ὅτι τις ὀφείλει ἀποθανεῖν, ἐν τῷ χωρίζεσθαι τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος, ἵνα αὕτη ἐπιστρέψῃ τῷ δόντι αὐτὴν εἰς τὸ λατρεύειν τὴν δόξαν τοῦ Ὑψίστου, πρῶτον μὲν: ⁷⁹εἰ ἐκ τῶν ἀσεβῶν ἐστι καὶ μὴ ἐκ τῶν τηρητῶν τῶν ὁδῶν τοῦ Ὑψίστου, τῶν καταφρονητῶν τοῦ νόμου αὐτοῦ καὶ τῶν μισούντων τοὺς φοβουμένους τὸν Θεὸν — ⁸⁰ψυχαὶ τοιαῦται οὐκ εἰσελεύσονται ἐν ταῖς μοναῖς ἀλλὰ περιπλανηθήσονται ἐν πόνῳ, ἐν λύπῃ καὶ στεναγμῷ, ἐν ἐπτὰ βασάνοις. ⁸¹Ἡ πρώτη ὅτι περιεφρόνησεν τὸν Νόμον τοῦ Ὑψίστου· ⁸²ἡ δευτέρα ὅτι οὐχ οἶόν ἐστιν αὐτοῖς ἀληθῶς μετανοεῖν εἰς τὸ ζῆν· ⁸³ἡ τρίτη ὅτι ὄφονται τὸν μισθὸν τὸν τεθησαυρισμένον τοῖς πιστεύουσιν ταῖς διαθήκαις τοῦ Ὑψίστου· ⁸⁴ἡ τετάρτη ὅτι ὄφονται τὴν βάσανον τὴν τηρουμένην αὐτοῖς ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ· ⁸⁵ἡ πέμπτη ὅτι ὄφονται πῶς ἄγγελοι τὰς μονὰς ἐτέρων ψυχῶν ἐν βαθεῖα σιγῇ φυλάττουσιν· ⁸⁶ἡ ἕκτη ὅτι ὄφονται πῶς ἐφεξῆς τοῖς βασάνοις ἐμπεσοῦνται· ⁸⁷ἡ ἑβδόμη ἡ ὑπερβάλλουσα τὰς προορηθείσας πάσας, ὅτι κατατήξονται ἐν αἰσχύνῃ καὶ ἀναλωθήσονται ἐν τρόμῳ καὶ μαρανθήσονται ἐν φόβῳ ἰδόντες τὴν δόξαν τοῦ Ὑψίστου, ἐνώπιον οὗ ἡμαρτον ζῶντες καὶ ἐνώπιον οὗ μέλλουσι κρῖνεσθαι ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ⁸⁸Ἀλλὰ περὶ ἐκείνων τῶν φυλαξάντων τὰς ὁδοὺς τοῦ Ὑψίστου αὕτη ἐστὶν ἡ τάξις, ὅτε χωρισθήσονται ἀπὸ τοῦ θνητοῦ τούτου σκεύους. ⁸⁹Ἐφ' ὅσον εἶχον τὴν κατοικίαν των ἐν αὐτῷ μετὰ μόχθου ὑπηρετήσαν τὸν ὕψιστον, καὶ ἐν κινδύνῳ ἦσαν ἐκάστην ὥραν, ἵνα πλήρως

Στίχ. 77: Ὁ θησαυρισμὸς καλῶν ἔργων εἶναι ἐκ τῶν βασικῶν διδασκαλιῶν τοῦ ραββινικοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τῶν Ἀποκαλυπτικῶν. Π.χ. Ἀποκ. Βαρ. XIV 12· 13: «Διότι οἱ δίκαιοι ὀρθῶς ἀποβλέπουν μετ' ἐλπίδος εἰς τὸ τέλος, καὶ χωρὶς φόβου ἀναχωροῦν ἐκ ταύτης τῆς κατοικίας, ἀφοῦ ἔχουν μετὰ σοῦ πλῆθος ἔργων φυλασσομένων εἰς θησαυροφυλάκεια. Ἐνεκα τούτου χωρὶς φόβου ἐγκαταλείπουν αὐτὸν τὸν κόσμον, καὶ μετὰ χαρᾶς, πίστεως ἐλπίζουσαν νὰ ἀποκτήσουν τὸν κόσμον πρὸς τοὺς ὑπεσχήθης». Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅμως μὴ ἀποψι τῆς περὶ καλῶν ἔργων διδασκαλίας τοῦ Ἐσδρα, πού εἶναι ἐντελῶς δική του. Εἰς τὸν Ἐσδρα τὰ ἔργα εἶναι ἀποτελεσματικὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ δικαίου, τοῦ ποιητοῦ τῶν ἔργων. Εἰς ἄλλα κείμενα ὅμως τὰ καλὰ ἔργα δὲν ὠφελοῦν μόνον τοὺς ποιητάς τους, ἀλλὰ ἀποτελοῦν προστασία, βοήθεια καὶ μεσιτεία εἴτε διὰ τοὺς περὶ αὐτοὺς ζῶντας ἀδιακρίτως, εἴτε ὑπὲρ τῆς Σιών, ἀσκοῦν δὲ τὴν εὐεργετική τους ἐπίδρασι ἀκόμη καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δικαίου. Τοιαύτη περὶ τῶν καλῶν ἔργων, ὅπως παρατηροῦν οἱ Box καὶ Oesterly, εἶναι ἡ διδασκαλία τῆς Ἀποκαλύψεως Βαρούχ.

Στίχ. 79 ἐξ. Περιγράφεται κατὰ τρόπο σκληρὸ ἢ ψυχικὴ βάσανος τῶν ἀδίκων, ὅταν ἐπὶ ἐπτὰ ἡμέρας θὰ πρέπει νὰ βλέπουν τὴν ἀπώλεσάν ἔνεκα τῆς ἀσεβείας των! Ὁ σ. δὲν διαμαρτύρεται, ἐρωτᾷ μόνον εἰς τὸ 102 ἐξ. ἂν ἡμποροῦν οἱ δίκαιοι νὰ μεσιτεύσουν ὑπὲρ τῶν ἀσεβῶν.

Κανεὶς δὲν ξενίζεται, διότι ἐπτὰ εἶναι αἱ θλίψεις τῶν ἀσεβῶν καὶ ἐπτὰ αἱ χαραὶ τῶν δικαίων, ἀφοῦ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς εἶναι τόσον κοινὸς εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ βιβλίου τοῦ Ἐσδρα.

τὸν νόμον τοῦ νομοθέτου φυλάξωσιν. ⁹⁰ Διὸ αὐτοῖς ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία τοιῶδε τῷ τρόπῳ: ⁹¹ Πρῶτον μὲν ὄφονται ἐν χαρᾷ πολλῇ τὴν δόξαν τοῦ αὐτοῦ δεχομένου, καὶ εἰσελεύσονται εἰς τὴν ἀνάπαυσιν αὐτῶν ἐν χαρᾷ ἑπταπλῆ. ⁹² Ἡ πρώτη χαρὰ ἐστὶν ὅτι πολλὰ ἠγωνίσαντο καὶ ἐμόχθησαν εἰς ὑπερνίκησιν τῆς ἐμφύτου κακῆς σκέψεως, εἰς τὸ μὴ ἀποστρέφαι αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ζωῆς πρὸς τὸν θάνατον. ⁹³ Ἡ δευτέρα χαρὰ ἐστὶν ὅτι θεῶνται ποῦ αἱ ψυχαὶ τῶν ἀσεβῶν πλανῶνται, καὶ τὴν ἀναμένουσαν αὐτοὺς τιμωρίαν. ⁹⁴ Ἡ τρίτη χαρὰ ἐστὶν ὅτι τὴν μαρτυρίαν ὀρῶσιν, ἣν νῦν αὐτοῖς ὁ πλαστοουργὸς δίδωσιν, ὅτι ζῶντες πιστῶς ἐφύλαξαν τὸν δοθέντα αὐτοῖς Νόμον. ⁹⁵ Ἡ τετάρτη χαρὰ ἐστὶν ὅτι τὴν ἀνάπαυσιν γνωρίζουσι, ἣν ἐν ταῖς μοναῖς αὐτῶν ἠθροισμένοι ἐν βαθείᾳ γαλήνῃ ἀπολαύουσιν, ὑπὸ τῶν ἀγγέλων φυλαττόμενοι, ὡς καὶ τὴν ἀναμένουσαν αὐτοὺς ἐν τοῖς ἐσχάτοις δόξαν. ⁹⁶ Ἡ πέμπτη χαρὰ ἐστὶν· χαίρουσιν ὅτι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ φθορτοῦ, καὶ ὅτι τὸν ἐρχόμενον κληρονομήσουσιν, ἔτι δὲ ὀρῶντες ἀπὸ τίνος μόχθου καὶ πόνου ἠλευθερώθησαν ὡς καὶ τὸ μάκρος, ὃ μέλλουσι κληρονομεῖν ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀθανασία. ⁹⁷ Ἡ ἕκτη χαρὰ ἐστὶν· δειχθήσεται αὐτοῖς ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτῶν λάμψει ὡς ὁ ἥλιος, καὶ ὅτι τῷ φωτὶ τῶν ἀστρῶν ὁμοιωθήσονται, ἐφεξῆς ἀφθαρτοί. ⁹⁸ Ἡ ἑβδόμη χαρὰ ἐστὶν, ἡ ὑπερέχουσα πᾶσαν προρηθεῖσαν, ὅτι εὐφρανθήσονται ἐν παρρησίᾳ, πιστεύσουσιν ἄνευ συγχύσεως, χαρήσονται ἄνευ φόβου, σπεύδουσι γὰρ πρὸς τὸ θεωρεῖν τὸ πρόσωπον ἐκείνου ὃν ἐν ζωῇ ὑπηρέτησαν, παρ' οὗ μέλλουσι λαβεῖν τὸν μισθὸν αὐτῶν ἐν δόξῃ. ⁹⁹ Αὕτη ἐστὶν ἡ χαρὰ τῶν ψυχῶν τῶν δικαίων ἢ ἐπηγγελμένη αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ νῦν, τῇ δὲ προειρημένη τάξει βασάνων ἐμπίπτουσιν νῦν ἀπὸ τοῦδε οἱ ἁμαρτωλοί. ¹⁰⁰ Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον· Δοθήσεται ἄραγε ταῖς ψυχαῖς χρόνος, μετὰ τὸ χωρισθῆναι ἀπὸ τοῦ σώματος, ἵνα ἴδωσι τὰ περιγραφέντα εἰς ἐμέ; ¹⁰¹ Καὶ εἶπέ μοι· Ἐπτά ἡμέρας εὐκαιρήσουσιν, ἵνα ἐν αὐταῖς ταῖς ἑπτὰ ἡμέραις ἴδωσιν τὰ προειρημένα, μετὰ δὲ ταῦτα εἰς τὰς μονὰς αὐτῶν συναχθήσονται.

Στίχ. 92: ἡ ἐμφυτη κακὴ σκέψις (Yetzer ha-ra'), ἡ τάσις ἢ προκατάληψις τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸ κακὸν εἰς τὸ Ταλμουδ (Kiddushin 30b) καὶ εἰς τὸ Midrasch Bereshith Rabba (XXVII) ἐτέθη εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἰς τὰ κείμενα τοῦ Qumran τὸ «πνεῦμα τῆς πλάνης». Μάλιστα, κατὰ τὸ Ταλμουδ, λέγονται τὰ ἑξῆς: «Ἐγὼ (ὁ Θεὸς) ἐδημιούργησα δι' αὐτόν, δηλ. τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ ἀνθίσταται εἰς τὸν Yetzer ha-ra' τὸν Νόμον ὡς μέσον θεραπείας. Ἄν ἀσχολῆσθε μὲ τὸν Νόμον, δὲν θὰ περιέλθετε εἰς τὴν δυνάμειν τῆς». «Ὅπως ἤδη ἐσημειώσαμεν εἶναι χαρακτηριστικὴ διὰ τὸ Qumran ἡ διδασκαλία περὶ δύο Πνευμάτων, τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πλάνης, ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὡς μερῶν τῆς φύσεώς του (βλ. π.χ. Ἐγγχειρίδιον Πειθαρχίας, κεφ. Β' καὶ Γ', Μετάφρασι καὶ ἔκδοσις Ἀθ. Χαστούπη). Διὰ τοῦτο συναντῶμεν εἰς ὀρισμένα κείμενα πολεμικὴν κατ' αὐτῆς. βλ. π.χ. Σοφ. Σειρ. «Μὴ εἶπες ὅτι διὰ Κύριον ἀπέστην... Μὴ εἶπες ὅτι αὐτὸς μὲ ἐπλάνησεν...» (15,11-20)· Ἰακώβου 1,13 «Μὴδεὶς πειραζόμενος λεγέτω ὅτι ἀπὸ Θεοῦ πειράζομαι...».

Στίχ. 101: Ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας ἀπὸ τοῦ θανάτου των αἱ ψυχαὶ θεῶνται τὰ ἑπτὰ εἶδη τῆς εὐφροσύνης, ποῦ τὰς ἀναμένουν. Καὶ τὸ ἐρώτημα τοῦ Ἔσδρα καὶ ἡ ἀπάντησις ἐπ' αὐτοῦ στηρίζονται εἰς παλαιὰ παράδοσι. Ὁ Bousset (Die Religion des Judentums..., 1926,

Καμμία Μεσιτεία δεκτὴ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Κρίσεως (VII 102-115).

¹⁰²Καὶ εἶπον· εἰ εἶδρον χάριν ἐνώπιόν σου, δεῖξον μοι, τῷ δούλω σου, καὶ τοῦτο, εἰ δυνήσονται οἱ δίκαιοι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ὑπὲρ τῶν ἀσεβῶν μεσιτεῦσαι, ἢ τὸν Ὑψιστον ἰκετεῦσαι ὑπὲρ αὐτῶν. ¹⁰³πατέρες ὑπὲρ υἱῶν, υἱοὶ ὑπὲρ γονέων, ἀδελφοὶ ὑπὲρ ἀδελφῶν, συγγενεῖς ὑπὲρ τῶν ὁμαίμων, φίλοι ὑπὲρ τῶν ὁμαίμων, φίλοι ὑπὲρ τῶν ἀγαπητῶν αὐτῶν. ¹⁰⁴Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπε μοι ἐπειδὴ εἶδες χάριν ἐνώπιόν μου, δεῖξω εἰς σὲ καὶ τοῦτο. Ἡ ἡμέρα τῆς τελικῆς κρίσεως ἐστὶν ὡς δίκης ἀπόφασις, ὡς ἀληθείας σφραγὶς τοῖς πᾶσι. Ὡς νῦν πατὴρ οὐκ ἀποστέλλει υἱόν, υἱὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἢ κύριος τὸν δούλον αὐτοῦ, ἢ φίλος τὸν προσφιλέστατον, ἵνα ἀντ' αὐτοῦ ἀσθενήσῃ, ἢ ὑπνώσῃ, ἢ φάγῃ, ἢ θεραπευθῇ. ¹⁰⁵Οὕτως οὐδεὶς εὐξεται ὑπὲρ ἐτέρου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, οὔτε φορτίον ἐπὶ τῶν ὤμων ἄλλον θέσει· ἕκαστος γὰρ φορεὺς ἐστὶ τῆς ἑαυτοῦ δικαιοσύνης ἢ ἀδικίας. ¹⁰⁶Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον· Ἀλλὰ πῶς εὐρίσκομεν γεγραμμένον ὅτι πρῶτος Ἀβραάμ ἠξῆσατο ὑπὲρ τοῦ λαοῦ Σοδόμων, καὶ Μωϋσῆς ὑπὲρ τῶν ἁμαρτησάντων ἐν τῇ ἐρήμῳ πατέρων ἡμῶν. ¹⁰⁷καὶ Ἰησοῦς μετ' αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ ἐν ταῖς ἡμέραις Ἀχάθ. ¹⁰⁸καὶ Σαμωὴλ ἐν ταῖς ἡμέραις Σαούλ, καὶ Δαυὶδ ὑπὲρ λοιμοῦ, καὶ Σοδόμων ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ Ἱερῶ, ¹⁰⁹εἶτα Ἡλίας ὑπὲρ τῶν δεχθέντων τὸν ὑετὸν καὶ ὑπὲρ τοῦ τεθνεώτος ἵνα ζήσῃ, ¹¹⁰καὶ ὁ Ἐζεκίας ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις Σαναχερείβ, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὑπὲρ πολλῶν; ¹¹¹Εἰ οὖν νῦν τῆς φθορᾶς ἀψήθεισης καὶ τῆς ἀδικίας πληθυνθείσης, οἱ δίκαιοι ἰκεσίαν ποιήσωσιν ὑπὲρ τῶν ἀσεβῶν, ἵνα τί οὐχὶ ὁμοίως γενήσεται τότε; ¹¹²Καὶ εἶπε μοι· ὁ παρῶν αἰῶν οὐκ ἐστὶ τὸ τέλος, καὶ ἡ θεία δόξα οὐ μένει ἐν

σελ. 297) παραθέτει τὸ ἐξῆς ἐνδιαφέρον χωρίον ἀπὸ τὸν Βίον καὶ τὴν Πολιτείαν Ἀδάμ καὶ Εὐᾶς 43: «Δὲν θὰ θρηνησέτε πέραν τῶν ἕξ ἡμερῶν, τὴν ἐβδόμην ἡμέραν θὰ εἰσθε ἐν εἰρήνῃ, καὶ θὰ χαρῆτε ἐπ' αὐτοῦ (δηλ. τοῦ θανόντος)· ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐτῆς ὁ Θεὸς καὶ ἡμεῖς, οἱ ἄγγελοι, χαίρομεθα περὶ τῆς δικαίας ψυχῆς ποῦ ἐγκατέλειψε τὴν γῆν». Κατ' ἄλλη ἀρχαία παράδοσις ἡ ψυχὴ ὑπερίπταται τοῦ νεκροῦ σώματος ἐπὶ τρεῖς ἢ ἐπτά ἡμέρας. Ὁ Oosterly ἀναφέρει συναφῶς ἀπὸ τὸν Σλαυον. Ἐνώχ τὸ ταξεῖδι τοῦ Ἐνώχ διὰ τῶν ἐπτά οὐρανῶν. Εἰς τὰ Κεφάλαια Πατέρων (βλ. Ἀθ. Χαστούπη, Θεσσαλονίκη, 1961) ὁ ραββὶ Ἐλιέζερ λέγει ὅτι, καθ' ὅλας τὰς ἐπτά ἡμέρας τοῦ πένθους, ἡ ψυχὴ φεύγει καὶ ἐπιστρέφει ἀπὸ τὴν προηγουμένη κατοικία τῆς εἰς τὴν ταφικὴ διαμονή, καὶ ἀπὸ τὴν ταφικὴ διαμονή εἰς τὴν προηγουμένη κατοικία.

Ἐντύπωσι κάνει εἰς τὸν ἀναγνώστη ἡ συγκινητικὴ ἔκκλησι τοῦ Ἔσδρα νὰ ἰσχύσῃ καὶ κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Κρίσεως ἡ μεσιτεία τῶν δικαίων, ὅπως ἰσχύει καὶ κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα. Ἡ ἀπάντησι δὲν εἶναι μόνο σκληρὰ ἀπορριπτικὴ, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι περιέχει καὶ αἰχμὴ ἐναντίον τῆς ἀντιθέτου διδασκαλίας τῶν ραββίνων καὶ ἄλλων ὁμάδων. Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ τὸ παράδειγμα ποῦ ἔχομε εἰς τὴν Διαθήκῃ Ἀβραάμ (XII-XIV), ποῦ κατατάγεται ἀπὸ τὸν γ' αἰ. Τὰ καλὰ καὶ κακὰ ἔργα μιᾶς ψυχῆς ἰσοσταθοῦν καὶ εὐρίσκονται ὅλοι ἐν ἀπορίᾳ περὶ τῆς τύχης τῆς. Τότε ὁ Ἀβραάμ προτείνει μεσιτεία ὑπὲρ αὐτῆς ἀπὸ τοῦς δικαίους. Ὅταν ἔγινε ἡ σχετικὴ προσευχὴ, ἡ ψυχὴ ἀπῆλθε εἰς τὸν παράδεισο.

αὐτῶ ἐς αἰεί· διὸ ἰσχυροὶ ἐμεσίτευσαν ὑπὲρ ἀσθενῶν. ¹¹³ Ἡ δὲ ἡμέρα τῆς Κρίσεως τὸ τέλος ἔσται τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ ἀρχὴ τοῦ ἐρχομένου αἰωνίου αἰῶνος· ἐν αὐτῶ ¹¹⁴ φθορὰ παρέρχεται, ἀσθένεια καταλύεται, ἀπιστία ἀποκόπτεται ἐξ ἐναντίας δικαιοσύνης αὐξάνει καὶ ἀλήθεια ἀνθεῖ. ¹¹⁵ Οὕτω οὐδεὶς ἄνθρωπος δυνήσεται ἐλεῆσαι τὸν κατακριθέντα ἐν τῇ Κρίσει, οὐδὲ δυνήσεται ἀνατρέφαι τὸν νικητήν.

Τί ὠφελεῖ ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ αὐτὸν ποὺ γεννᾶται ἐν ἁμαρτίαις; (VII 116-131).

¹¹⁶ Καὶ εἶπα· οὗτος ὁ ἐμὸς πρῶτος καὶ ἔσχατος λόγος· κάλλιον ἂν ᾦν εἰ ἢ γῆ Ἀδάμ οὐκ ἐγένεα, ἢ, τοῦτον γεννήσασα, ἐκώλυνεν ἂν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἁμαρτεῖν. ¹¹⁷ Τί γὰρ ἡμῖν πᾶσι τὸ ὄφελος ὅτι ἐν πόνῳ ὀφείλομεν ζεῖν ἐν τῷ παρόντι, μετὰ δὲ θάνατον ἀναμένειν τὴν τιμωρίαν; ¹¹⁸ Ὡς Ἀδάμ, τί ἐποίησας; Εἰ γὰρ καὶ ὑπῆρξες σὺ μόνον ὁ ἁμαρτήσας, ἢ πτώσις οὐκ ᾦν μόνον σή, ἀλλὰ καὶ ἡμετέρα ἀπέβη, τῶν σῶν ἀπογόνων! ¹¹⁹ Τί γὰρ τὸ ὄφελος ἡμῖν ὅτι ἔχομεν τὴν ἐπαγγελίαν τῆς αἰωνίου ζωῆς, ποιῶμεν δὲ τὰ ἔργα τοῦ θανάτου; ¹²⁰ Καὶ τί ὅτι ἀφθαρτος ἐλπίς ἐπηγγέλται ὑπὲρ ἡμῶν, ἀγόμεθα δὲ ἡμεῖς ἐν ἀθλιότητι πρὸς ματαιότητα; ¹²¹ Καὶ τί ὅτι μοναὶ ἀναψύξεως καὶ ἀσφαλείας τηροῦνται, ἡμεῖς δὲ ἐν πονηρίᾳ ζῶμεν; ¹²² Καὶ τί ὅτι ἡ δόξα τοῦ Ὑψίστου ἐπισκιάσει τοὺς καθαρὸν ἄγοντας βίον, ἡμεῖς δὲ περιπατοῦμεν ἐν ὁδοῖς πονηραῖς; ¹²³ Καὶ τί ὅτι ἀποκαλυφθήσεται Παράδεισος, οὐτινος ὁ καρπὸς ἀφθαρτος διαμένει, ἐν ᾧ χορτασμός καὶ εὐφροσύνη, ¹²⁴ ἀλλ' ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα εἰσελθεῖν, ὅτι κατὰ τὴν ζωὴν ἐν ἀπρεπέσι ὁδοῖς περιεπατήσαμεν; ¹²⁵ Καὶ ὅτι τῶν ἐγκρατευσασμένων τὰ πρόσωπα λάμπει ὑπὲρ τὰ ἄστρα, ἡμῶν δὲ τὰ πρόσωπα ὑπὲρ τὸ σκότος ἀμυροῦνται; ¹²⁶ Εἰ γὰρ ζῶντες ἠσεβούμεν, ἐλογισάμεθα ὅτι μέλλομεν μετὰ τὸν θάνατον πάσχειν. ¹²⁷ Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν· Οὗτος ἐστὶν ὁ ὄρος τοῦ ἀγῶνος ὃν ἀγωνιεῖται ὁ ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωπος, ¹²⁸ ὥστε εἰ ἠττηθῆ, πάθη ἃ ἔλεγες, εἰ δὲ νικήσῃ ἀπολήφεται ἃ ἔλεγον. ¹²⁹ Ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ὁδός, ἣν ἐλάλησε Μωϋσῆς, ὅτε ἔζη, πρὸς τὸν λαὸν λέγων Ἐκλεξαί σοι τὴν ζωὴν, ἵνα ζήσῃς. ¹³⁰ Οὐκ ἐπίστευσαν δὲ αὐτῶ, οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτὸν Προφήταις, οὐδ' ἐμοὶ τῶ λαλήσαντι πρὸς αὐτούς. ¹³¹ Διὰ τοῦτο οὐκ ἔσται λύπη ἐπ' ἀπωλεία αὐτῶν, καθὼς ἔσται χαρὰ ἐπὶ τῶν πεισθέντων σωτηρία.

Στίχ. 126: Ὑπὲρ τὸ σκότος ἀμυροῦνται. Πρβλ. I Ἐνώχ 10,4· 5· 96,6· 62,10· 63,11· Ματθ. 8,12· 22,13· Ἰουδ. 13. Ὁ Ἄδης ὡς τόπος σκοτεινὸς διεδέχθη τὸ Σεδλ. Βλ. Ἰδβ 10,22· Ψλ. 143,3. Ἀλλοῦ ὁ Ἄδης παρουσιάζεται συνήθως ὡς ὁ τόπος τοῦ πυρός, μιὰ ἀντίληψις ποὺ ἐπικράτησε μεταγενεστέρως.

Στίχ. 128: Ἡττηθῆ... νικήσῃ: πρόκειται περὶ τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς Vetzler ha'ra.

Στίχ. 129: Ἐκ τοῦ Δευτ. 30,19· Ἀποκ. Βαρ. XIX· Ἀνάλ. Μωϋσ. 3,11· 12. Οἱ Ἀποκαλυπτικοὶ χρησιμοποιοῦν τὸν ὄρον «ζωή» μετὰ τὴν ἔννοια τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. «Οὐδ' ἐμοὶ τῶ λαλήσαντι πρὸς αὐτούς»: οἱ ἄγγελοι ὀμιλοῦν ἐξ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.

Πῶς συμβιβάζεται με τὸ χαρακτήρα τοῦ Θεοῦ ἡ ἀπώλεια τῶσαν πολλῶν ἀνθρώπων (VII 131 - VIII 3).

¹³²Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον· Οἶδα, κύριε, ὅτι νῦν κέκληται ὁ ὕψιστος οἰκτιρῶν ἐν τῷ οἰκτιρεῖν τοὺς μήπω γενομένους εἰς τὸν κόσμον, ¹³³καὶ ἐλεήμων ἐν τῷ ἐλεεῖν τοὺς ἐπιστρεφόμενους εἰς τὸν νόμον αὐτοῦ, ¹³⁴καὶ μακροθύμος, ὅτι μακροθυμίαν παρέχει τοῖς ἁμαρτήσασιν ὡς πλάσμασιν αὐτοῦ, ¹³⁵καὶ χαριστικός, ὅτι χαρίζεσθαι θέλει μᾶλλον ἢ ἀπαιτεῖν, ¹³⁶καὶ πολυέλεος, ὅτι πληθύνει μᾶλλον τὰ ἐλέη αὐτοῦ τοῖς παροῦσι καὶ τοῖς παρελθούσι καὶ τοῖς γενησομένοις — ¹³⁷ἐὰν γὰρ μὴ πληθύνῃ, οὐ παραμενεῖ ἐν ζωῇ ὁ αἰὼν σὺν τοῖς κατοικοῦσιν ἐν αὐτῷ—, ¹³⁸καὶ δωρητικός, ὅτι ἐὰν μὴ δωρήσῃται ἀπὸ τῆς ἀγαθωσύνης αὐτοῦ, ἵνα ἐπικουφίζωνται οἱ ἀνομήσαντες ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν, οὐ δυνήσεται ἐπιζεῖν τὸ μωριστὸν μέρος τῶν ἀνθρώπων, ¹³⁹καὶ ὁ κριτὴς ἐὰν μὴ συγγνώσῃ τοῖς κτισθεῖσι τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ ἐξαλείψῃ τὸ πλῆθος τῶν ἀθετημάτων, ¹⁴⁰οὐκ ἂν ἐγκατελείποντο ἀπὸ ἀναριθμήτου πλήθους εἰ μὴ ὀλίγοι λίαν.

VIII. ¹Καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπε Τούτον τὸν αἰῶνα ἐποίησεν ὁ ὕψιστος διὰ πολλούς, τὸν δὲ μέλλοντα δι' ὀλίγους. ²Ἐρῶ δὲ ἐνώπιόν σου παραβολήν, Ἔζρα· ὡσπερ ἐρωτήσας τὴν γῆν, ἐρεῖ σοι, ὅτι δώσει πηλὸν πολὺν μᾶλλον, ὅθεν ἂν γένοιτο ὀστράκινα σκευή, ὀλίγην δὲ κόνιν, ὅθεν χυρσὸς γίνεται· οὕτω καὶ ἡ πράξις τοῦ παρόντος αἰῶνος. ³Πολλοὶ μὲν ἐκτίσθησαν, ὀλίγοι δὲ σωθήσονται.

Ἄπο μετὰ τὴν φροντίδος καὶ τέχνης δημιουργηθεῖς ἀνθρώπος εἶναι δυνατόν τελικῶς νὰ ἀπολεσθῇ (VIII 4-12).

⁴Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον Κατάπιε οὖν, ὦ ψυχὴ, τὸν νοῦν καὶ κατάφαγε τὸ φρονεῖν. ⁵Συνῆλθες γὰρ ὧδε ἄκουσα καὶ σπεύδεις ἄκουσα· οὐδὲ γὰρ

Στίχ. 132: Ὁ δραματιστὴς συνεχίζει μετὰ τὰς ἀμφιβολίας του. Δὲν ἔμπορεῖ νὰ συμβιβασθῇ τὴν ἀπώλεια τῶσαν ἀνθρώπων μετὰ τὴν εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ. Ἐκκινεῖ πιθανῶς ἀπὸ τὸ Ἐξῆδ. 24,6-7, ὅπου ἐξαίρονται τὰ ἀγαπητικὰ τοῦ Θεοῦ αἰσθήματα πρὸς τὸν λαὸ του.

—«Τοὺς μήπω γενομένους εἰς τὸν κόσμον» ὁ Θεὸς οἰκτιρεῖ μὴ θεωρῶν αὐτοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐκτὸς ἂν εἰς τὴ ζωῇ, εἰς τὴν πράξι παραβοῦν τὰς ἐντολάς του. Ὅπως ἐδῶ, ἔτσι καὶ εἰς ὅλη τὴν ραββινική φιλολογία, δὲν λογίζεται εἰς τὸν ἄνθρωπο ἁμαρτία, ἀπλῶς διότι ἁμάρτησε ὁ Ἀδάμ.

VIII 1: Ἡ ἀπάντησι εἰς τὸ ἐρώτημα εἶναι τρομακτικὴ ὅσον καὶ σαφής: ὁ Θεὸς γνωρίζει ὅτι ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ποὺ δημιουργεῖ ὀλίγοι εἶναι οἱ ἐκλεκτοί. Ὁ Θεὸς παρουσιάζεται ὡς νὰ ἐνεργῇ μετὰ τὸ σύστημα τῆς ἐπιλογῆς, ὅπως θὰ ἐλέγαμε σήμερα. Πρβλ. Ματθ. 20,16· 22,14. Ὁ σ. συνεχίζει ἐν πλήρει ἀμηχανίᾳ καὶ προσφέρει λόγους ἀπογνώσεως. Καταφεύγει εἰς μίαν προσευχήν, ὅπου ὁμιλεῖ διὰ τὰ θαυμάσια τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὅποιος ὅμως θὰ γίνῃ ἕνας ἁμαρτωλός. Διὰ τοῦτο ὁ σ. προσεύχεται ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου γενικώτερα.

Στίχ. 4: Ἡ ἔκφρασι σημαίνει τὴν θλιβερὰ διαπίστωσι ἀπὸ τὸ σ. ὅτι δὲν θὰ ζήσῃ

συνεχωρήθη σοι, εἰ μὴ μόνον ὀλίγον ζῆν. ⁶Κύριε ὁ ἐφ' ἡμῶν, εἰ ἐπιτρέψεις τῷ δούλῳ σου προσεύξασθαι ἐνώπιόν σου, καὶ δώσεις ἡμῖν σπέρμα καρδίας καὶ τῷ νοῦ θεραπείαν, ἵνα προέλθῃ καρπὸς ἐξ αὐτοῦ, δι' οὗ ἂν ζῆν δύναιτο πᾶς φθαρτὸς ὁ φορῶν τὸν τύπον τοῦ ἀνθρώπου; ⁷Μόνος γὰρ εἶ, καὶ πλάσμα ἐν ἡμεῖς ἐσμέν, ἔργον τῶν χειρῶν σου, καθὼς εἶπας. ⁸Καὶ ὅτε ζωοποιεῖς νῦν τὸ ἐν τῇ μήτρᾳ πλασθὲν σῶμα καὶ ἐπιχορηγεῖς μέλη, συντηρεῖται ἐν πυρὶ καὶ ὕδατι τὸ κτίσμα σου, καὶ ἐννέα μῆνας ἀνέχεται τὸ πλάσμα σου τοῦ κτίσματος τοῦ ἐν αὐτῷ κτισθέντος. ⁹Αὐτὸ δὲ τὸ τηροῦν καὶ τὸ τηρούμενον, ἀμφοτέρα τηρεῖται τῇ προνοίᾳ σου· ὅτε πάλιν ἀποδίδωσιν ἡ μήτρα τὰ ἐν αὐτῇ πεφικνῶτα, ¹⁰προσέταξας γὰρ ἐξ αὐτῶν τῶν μελῶν, τουτέστι τῶν μαστῶν, παρέχειν γάλα, καρπὸν τῶν μαστῶν, ¹¹ἵνα τρέφῃται τὸ πλασθὲν ἕως καιροῦ τινός. Καὶ μετὰ ταῦτα διατίθῃς αὐτὸν τῷ ἐλέῳ σου. ¹²Ἐξέθρεψας αὐτὸν τῇ δικαιοσύνῃ σου καὶ ἀνέθρεψας αὐτὸν ἐν τῷ νόμῳ σου καὶ κατηύθυνας αὐτὸν τῇ παιδείᾳ σου, ¹³καὶ θανατώσεις αὐτὸν ὡς κτίσμα σου καὶ ζωοποιήσεις αὐτὸν ὡς πλάσμα σου. ¹⁴Ἐὰν ἄρα ἀπολέσῃς τὸν τοσοῦτοις μόχθοις πλασθέντα τῷ κελεύσματί σου τῷ προστακτικῷ, ἵνα τί καὶ ἐγένετο; ¹⁵Καὶ νῦν λαλῶν λαλήσω· περὶ παντὸς ἀνθρώπου σὺ μᾶλλον οἶδας· περὶ δὲ τοῦ λαοῦ σου, δι' ὃν ποινῶ, ¹⁶καὶ περὶ τῆς κληρονομίας σου, δι' ἣν πενθῶ, καὶ διὰ τὸν Ἰσραήλ, δι' ὃν λυποῦμαι, καὶ περὶ τοῦ σπέρματος Ἰακώβ, δι' ὃ συνταράσσομαι. ¹⁷Διὰ τοῦτο μέλλω προσεύχεσθαι ἐνώπιόν σου ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν. Ὅτι ὄρω τὰ πταίσματα ἡμῶν τῶν κατοικούντων τὴν γῆν ¹⁸ἀλλ' ἤκουσα τὴν σπουδὴν τῆς ἐρχομέ-

ἐπὶ τόσο μακρὸ χρόνο διὰ τὰ ἀντιληφθῆ τὰ προβλήματα ποῦ ἐνοχλοῦν τὴν σκέψι του. Εἰς τῆς αὐτῆς ποιητικῆς ἐκφράσεις δὲν ἔμπορεῖ κανεὶς νὰ στηρίξῃ διδασκαλία περὶ προϋπάρξεως τῆς ψυχῆς. Ἐν συνεχείᾳ περιγράφει τὸν θαυμάσιο τρόπο τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ μήτρᾳ καὶ τῆς διατροφῆς του, ὅταν γεννηθῇ. Διὰ τῆς περιγραφῆς αὐτῆς θέλει νὰ πῇ ὅτι ὁ Θεός, ποῦ τόση φροντίδα καὶ μέριμνα καταβάλλει γιὰ τὸν ἄνθρωπο, δὲν θὰ τὸν ἐκμηδενίσῃ μὲ ἓνα κτύπημα, ἄνευ σοβαροῦ, ἔστω ἀκαταλήπτου εἰς ἡμᾶς λόγου. Δὲν ἐπιχειρεῖ ἀπάντησι ἐδῶ, τὴν ἀναβάλλει. Ὅπως σωστὰ παρατηρεῖ ὁ Oesterly: «Πράγματι, πῶς ἦτο δυνατόν γι' αὐτὸν τὸν ἀπαισιόδοξο ὄραματιστὴ, μὲ μιὰ λαθεμένη διδασκαλία περὶ ἀμαρτίας, πολλὴ στενὴς ἰδέας περὶ ἀνθρώπου, ἀνεπαρκῆ καὶ πτωχὴ ἀντίληψι περὶ Θεοῦ καὶ φανταστικῆς ἀπόψεως γιὰ τὰ πέραν τοῦ τάφου — πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἀπαντήσῃ αὐτὸ τὸ ἐρώτημα; Εἶναι ἐν τούτοις ἐνδιαφέρουσα ἡ παρακολούθησι τοῦ πῶς αὐτὸς ὁ εἰλικρινῆς ἀναζήτητῆς τῆς ἀλήθειας ἠγωνίσθη διανοητικὰ μὲ τὸν ἑαυτὸ του, καὶ ἀντελήφθη πόσο ἦσαν ἀσθενεῖς καὶ ἀνεπαρκεῖς ἡ ἀφετηρία καὶ ἡ προοπτικὴ του· ἀπὸ τὸ ἔργο του δὲν φαίνεται ὅτι ἔφθασε ποτὲ εἰς τὴ λύσι τῶν ἀμφιβολιῶν καὶ τῶν δυσκολιῶν του, τοῦλάχιστον εἰς κάτι ποῦ θὰ ἔμπορούσαμε νὰ ὀνομάσωμε λύσι» (σελ. 99).

Τὸ πρόβλημα τοῦ Ἐσδρα εἶναι διπλοῦν: Ἡ καθολικότης τῆς ἀμαρτίας περιλαμβάνει κάθε ἄνθρωπο, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ, ποῦ κι' αὐτὸς ἀνήκει εἰς τὸν χῶρο τῆς ἀμαρτίας. Τὸ πῶς ὁ ἄνθρωπος σώζεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἂν καὶ ἀμαρτωλός, ὀδηγεῖ τὸν ὄραματιστὴ εἰς τὸ γενικώτερο πρόβλημα τοῦ ἔθνους τοῦ Ἰσραήλ: πῶς μπορεῖ νὰ καταδικασθῇ καὶ νὰ ἐκμηδενισθῇ ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ λαὸς γιὰ τὸν ὅποιο ὁ Θεὸς τόσα πολλὰ ἔπραξε;

νης κρίσεως. ¹⁹Διὰ τοῦτο ἄκουσον τὴν φωνὴν μου καὶ σῦνες τὸν λόγον μου, καὶ λαλήσω ἐνώπιόν σου.

**Ἐκκλησις τοῦ δραματιστοῦ εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ.
Ἡ θεία ἀπάντησις (VIII 20-45).**

²⁰Καὶ εἶπον, Κύριε, ὁ διαμένων εἰς τὸν αἰῶνα, οὗ οἱ ὀφθαλμοὶ ὑψηλοί, καὶ τὰ ὑπερῶα ἐν ἄερί, ²¹καὶ οὗ ὁ θρόνος ἀτίμητος, καὶ ἡ δόξα ἀκατάληπτος, ᾧ παρίσταται ἡ στρατιὰ τῶν ἀγγέλων ἐν τρόμφ, ²²οὔτινες τῇ προσταγῇ σου εἰς πνεῦμα καὶ πῶρ μεταστρέφονται, οὗ ὁ λόγος ἀληθής, καὶ τὰ ῥήματα μόνιμα, ²³οὗ ἡ κέλευσις ἰσχυρά, καὶ ἡ διάταξις φοβερά, οὗ τὸ βλέμμα ξηραίνει ἄβυσσον, καὶ ἡ ἀπειλή τήκει ὄρη, καὶ ἡ ἀλήθεια μαρτυρεῖται, ²⁴εἰσάκουσον τὴν προσευχὴν τοῦ δούλου σου καὶ ἐνώτισαι τὴν δέησιν τοῦ πλάσματός σου, πρόσχες τοῖς λόγοις μου. ²⁵Ἔως γὰρ ζῶ λαλήσω, καὶ ἕως φρονῶ ἀποκριθῆσομαι. ²⁶Μὴ ἐπιβλέψης τοῦ λαοῦ σου τὰ πλημμελήματα, ἀλλὰ τοὺς σοὶ λατρεύοντας ἐν ἀληθείᾳ. ²⁷μηδὲ ἐμβλέψης τῶν ἀσεβούντων τὰ ἐπιτηδεύματα, ἀλλὰ τοὺς τὰς μαρτυρίας σου ἐν πόνοις φυλάξαντας. ²⁸μηδὲ λογίσῃ τοὺς ἔμπροσθέν σου ὑποκριτικῶς ἀναστραφέντας, ἀλλὰ μνήσθητι τῶν ἐκ προαιρέσεως σοῦ τὸν φόβον ἐγνωκότων. ²⁹μηδὲ θελήσης ἀπολέσαι τοὺς κτηνῶν τρόπους σχόντας, ἀλλ' ἐπίβλεπον τοὺς τὸν νόμον σου λαμπρῶς διδάξαντας. ³⁰μηδὲ δυσχεραίνης τοῖς θηρίων χεῖρον κριθεῖσιν, ἀλλ' ἀγάπα τοὺς αἰεὶ τῇ δόξῃ σου πεποιοτάς. ³¹Οτι ἡμεῖς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν θανατηφόροις ὁδοῖς διεξήλθομεν τὸν βίον, οὐδὲ δι' ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐλεήμων κληθήσῃ. ³²Εὰν γὰρ ἀξιώσης ἡμᾶς ἐλεῆσαι, τότε ἐλεήμων κληθήσῃ, δι' ἡμᾶς τοὺς μὴ ἔχοντας ἔργα δικαιοσύνης. ³³Οἱ γὰρ

Ἡ προσευχὴ του (στίχ. 19β-36) ἔχει λειτουργικὴ δομὴ, ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Θεὸ διὰ τῆς παραθέσεως θεῶν ἰδιωμάτων. Ἀκολουθοῦν αἰτήματα, διάσπαρτα μὲ ὁμολογίες τῶν ἁμαρτιῶν καὶ μεσιτικὰς ἐκκλήσεις.

Στίχ. 25: Ὁ Ἔσδρας εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ ἔργου παρουσιάζεται ὡς μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ Ἰσραὴλ, κατὰ τὸν τύπο τοῦ Μωϋσέως. Ἡ μεσιτικὴ του αὐτὴ ιδιότης δὲν συνίσταται μόνο εἰς τὸ νὰ ἐκμαιεῖται παρὰ τοῦ Θεοῦ τοὺς εὐνοϊκώτερους διὰ τὸν λαὸ του ὄρους Κρίσεως, ἀλλὰ ἐκφράζεται κυρίως εἰς τὰς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ προσευχάς. Εἶναι ἐκδηλοὶ αἱ ἀντιφάσεις πού περιπίπτει. Ἐνῶ κανεὶς ἄνθρωπος δὲν ὑπῆρξε «ὅς οὐκ ἠσέβησεν», εἰς τὰ καλὰ ἔργα καὶ τὸν ἐνάρετο βίον τῶν ἁγίων τοῦ λαοῦ του στηρίζεται διὰ νὰ ζητήσῃ ἔλεος διὰ τοὺς λοιπούς. Ἐδῶ παρουσιάζεται μιὰ ἄλλη τελείως ἄποσι ἀπὸ τὴν ἐκφρασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προηγουμένως: «Τοῦτον τὸν αἰῶνα ἐποίησεν ὁ ὕψιστος διὰ πολλούς, τοὺς δὲ μέλλοντας δι' ὀλίγους» (VIII 1). Ἐδῶ ζητεῖται καὶ μέλλων αἰῶν διὰ τοὺς πολλοὺς πρὸς χάρι τῶν ὀλίγων. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ πολὺ ἔντονα ἐδῶ γίνεται λόγος περὶ ἀξιομισθίας, ἐνῶ εἰς ὅλο τὸ ἔργο ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει νὰ προσφέρῃ τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀναξιοποίητά του. Αὐτὲς ὁμῶς αἱ ἀντιφάσεις εἶναι συνήθεις εἰς τὰ Ἀποκαλυπτικὰ ἔργα. Ἡ διδασκαλία των περὶ Κρίσεως καὶ ἀναποδόσεως εἶναι τόσο αὐστηρά, ὥστε, ἐνῶ δὲν ἤμποροῦν νὰ ἀποστοῦν ἀπὸ αὐτὴν, «χρυσῶνον τὸ χάπι» κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον. Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι ἐν πολλοῖς ὁ ἀναγνώστης συμφωνεῖ μᾶλλον μὲ τὸν συνήγορό του συγγραφέα παρὰ μὲ τὸν ἄτεγκτο Θεό.

δίκαιοι, οἷς ἔργα πολλὰ ἀπόκειται παρὰ σοί, ἐξ ἰδίων ἔργων ἀπολήμφονται μισθόν. ³⁴Τί γάρ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ἵνα αὐτῷ ὀργισθῆσῃ, ἢ τὸ φθαρτὸν γένος, ἵνα οὕτω πικραίνῃ περὶ αὐτοῦ; ³⁵Ἐπ' ἀληθείας γὰρ οὐδεὶς ἐκ τῶν γεννητῶν ἐστιν, ὃς οὐκ ἠσέβησε, καὶ ἐκ τῶν ζώντων ὃς οὐκ ἐπλημμέλησεν. ³⁶Ἐν τούτῳ γὰρ μνησθῆσεται ἡ δικαιοσύνη σου καὶ ἡ ἀγαθὸσύνη σου, κύριε, ἐὰν ἐλεήσῃς τοὺς μὴ ἔχοντας ὑπόστασιν ἔργων ἀγαθῶν.

³⁷Καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπεν Ὁρθῶς ἐλάλησάς τινα, καὶ κατὰ τοὺς λόγους σου, οὕτω καὶ γενήσεται. ³⁸Ὅτι ἀληθῶς οὐ μεριμνήσω διὰ τὴν πλάσιν τῶν ἁμαρτησάντων ἢ διὰ τὸν θάνατον αὐτῶν, ἢ διὰ τὴν καταδίκην των ἢ διὰ τὴν ἀπώλειάν των. ³⁹Ἄλλ' εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ τῶν δικαίων πλάσματι, ταῖς τε ἀποδημίαις ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ τῆ σωτηρία καὶ τῆς μισθαποδοσίας αὐτῶν, ⁴⁰καθὼς οὖν εἴρηκα, οὕτω καὶ ἔσται. ⁴¹καθὼς γὰρ ὁ γεωργὸς σπεύρει ἐπὶ τὴν γῆν σπέρματα πολλὰ καὶ φυτείας πλήθος φυτεύει, ἀλλ' οὐκ ἐν καιρῷ πάντα τὰ ἐσπαρμένα σφίζεται, οὐδὲ πάντα τὰ πεφυτευμένα ριζοῦνται, οὕτω καὶ οἱ ἐν τῷ αἰῶνι ἐσπαρμένοι οὐ πάντες σωθήσονται. ⁴²Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον Εἰ εἶδρον χάριν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, λαλήσω ⁴³ὅτι ὁ σπόρος τοῦ γεωργοῦ ἐὰν μὴ ἀνατείλῃ — οὐ γὰρ ἔλαβε τὸν ὑετὸν σου ἐν καιρῷ —, καὶ ἐὰν φθαρῇ τῷ πλήθει τοῦ ὑετοῦ, ⁴⁴οὕτως ἀπόλλυται. Καὶ ὁμοίως ὁ ἄνθρωπος, ὃς ταῖς χερσί σου ἐπλάσθη, καὶ σὺ αὐτῷ εἰκὼν ὀνομάσθης — ὅτι ὁμοιώθη σοι —, δι' ὃν τὰ πάντα ἐπλάσας, καὶ ὁμοίωσας αὐτὸν τῷ σπέρματι τοῦ γεωργοῦ. ⁴⁵Μὴ ὀργίσῃ ἐφ' ἡμᾶς, ἀλλὰ φεῖσαι τοῦ λαοῦ σου καὶ ἐλέησον τὴν κληρονομίαν σου, ὅτι ἔλεος ἔχεις ἐπὶ τὴν κτίσιν σου.

Εἰς τὸν στίχ. 36 φθάνει μέχρι τὸ κατώφλι τῆς Κ.Δ., ὅπου σωτηρία εἶναι ἡ «δικαίωσι τοῦ ἀσεβοῦς», καὶ οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρνοι «προάγουσιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ».

Εἰς τὴν προσευχὴ αὐτὴ πρόκειται περὶ τῆς ἐσχάτης προσπαθείας τοῦ Ἑσδρα νὰ κάμψῃ τὴν θεία δικαιοσύνη. Ἄλλ' ἡ θεία βουλή, μὲ τὴν παραβολὴ τῆς μεγάλης σποράς καὶ τοῦ μικροῦ θερισμοῦ, παραμένει ἡ αὐτὴ. Καὶ ὡς ἐὰν ὁ Θεὸς ἐβαρύνθη νὰ ἀκούῃ παρὰ τοῦ Ἑσδρα τὰς ἰδίαις ἐρωτήσεις καὶ ἱκεσίας, τοῦ συνιστᾶ νὰ ἐνδιαφερθῇ ἐφεξῆς γιὰ τὸν ἑαυτοῦ τοῦ καὶ τοὺς ὁμοίους του (στίχ. 51 ἐξ.).

Στίχ. 45: Ἡ ἐπίπληξι πρὸς τὸν Ἑσδρα ὅτι αὐτὸς δὲν ἀγαπᾶ οὔτε ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ ἀνθρώπινα πλάσματα τοῦ Θεοῦ περισσότερο ἀπὸ ἑκεῖνον πρέπει νὰ κατέχῃ κεντρικὴ θέσι εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἑσδρα. Ὅλα ὅσα γράφονται περὶ Yetzzer ha-ra' καὶ περὶ ἀνθρωπίνης ἀσθενείας, ὅλοι οἱ σχετικοὶ συλλογισμοὶ τοῦ προφήτου καὶ ὅλοι αἱ μεσιτικαὶ ἱκεσίες του, χάνουν τὸ νόημά τους ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ὅτι κανεὶς ἄλλος παρὰ ὁ Θεὸς ἀγαπᾶ περισσότερο τὰ ἀνθρώπινα πλάσματα. Ἡ ἀγάπη αὐτὴ ἐκφράζεται ὡς ἀκριβοδικαία κρίσις. Εἶναι περίεργον ἐπίσης, ὅτι ὁ Ἑσδρας δὲν ἀσχολεῖται καθόλου μὲ τὴν μετάνοια τῶν ἁμαρτωλῶν. Κατὰ τρόπον φαταλιστικὸν δέχεται κατὰ κάποιον τρόπο ὡς δεδομένη τὴν διαφθορὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ τελικὴ θεία ἀπάντησις: Ὁ δραματιστὴς ἄς σκέπτεται τὴν εὐδαιμονίαν ποὺ ἀναμένει τοὺς δικαίους καὶ ἄς μὴ βυθίζεται εἰς σκέψεις διὰ τὴν μοῖρα τῶν ἁμαρτωλῶν (VIII 46-62).

¹⁶Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπε Τὰ παρόντα τοῖς παροῦσι, καὶ τὰ μέλλοντα τοῖς μέλλουσι. ⁴⁷Πολὸν γὰρ σοι λείπει τοῦ ἀγαπᾶν τὴν κτίσιν μου ὑπὲρ ἐμέ. Σὺ δὲ συνεχῶς σεαυτὸν παρέβαλες τοῖς ἀδίκοις μηδαμῶς. ⁴⁸Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ θαυμάσιος ἔση ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου, ⁴⁹ὅτι ἐταπεινώσας σε, καθὼς πρέπει σοι, καὶ οὐκ ἔκρωιάς σε ἐν τοῖς δικαίοις, ὥστε πλεῖον δοξασθήσῃ. ⁵⁰Διότι ταλαιπωρίαί πολλαὶ καὶ δεινὰ ἀποτελεσθήσονται τοῖς κατοικοῦσι τὸν αἰῶνα ἐν τοῖς ἐσχάτοις, ὅτι ἐν πολλῇ ὑπερηφανείᾳ περιεπάτησαν. ⁵¹Σὺ δὲ ὑπὲρ σεαυτοῦ σύνες καὶ περὶ τῶν ὁμοίων σοι ἐπιζήτησον δόξης. ⁵²Υμῶν γὰρ ἡνοίγη ὁ παράδεισος, ἐφρυτεύθη τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, προητοιμάσθη ὁ μέλλον χρόνος, προητοιμάσθη ἡ περισσεΐα, ὠκοδομήθη ἡ πόλις, ἐδοκιμάσθη ἡ ἀνάπανσις, κατηρτίσθη ἡ ἀγαθωσύνη, προκατηρτίσθη ἡ σοφία. ⁵³Ἡ ῥίζα τοῦ κακοῦ ἐσφραγίσθη ἀπ' ὑμῶν, ἡ ἀσθένεια ἀπεσβέσθη ἀπ' ὑμῶν, ὁ θάνατος ἀπεκρῦβη, εἰς ἄδην ἐφρυγεν ἡ φθορά, εἰς λήθην ⁵⁴παρῆλθον οἱ πόνοι, καὶ ἐπεδείχθη εἰς τέλος ὁ θησαυρὸς τῆς ἀθανασίας. ⁵⁵Μὴ οὖν προσθῆς ἐκζητῶν περὶ τοῦ πλήθους τῶν ἀπολλυμένων. ⁵⁶Ὅτι καὶ αὐτοὶ λαβόντες ἐλευθερίαν ἐξουθένθησαν τὸν ὕψιστον καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ κατεφρόνησαν καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ ἐγκατέλιπον, ⁵⁷ἔτι δὲ τοὺς δικαίους αὐτοῦ κατεπάτησαν ⁵⁸καὶ εἶπον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν οὐκ εἶναι τὸν θεόν, καὶ μὴ εἰδότες ὅτι ἀποθανοῦνται. ⁵⁹Καθὼς γὰρ ὑμᾶς ὑποδέξεται τὰ προειρημένα, οὕτως αὐτοὺς δίψα καὶ βάσανος, αἶ προητοιμάσθησαν, οὐ γὰρ ὁ ὕψιστος ἠθέλησε τὸν ἄνθρωπον ἀπολέσθαι. ⁶⁰Ἀλλ' αὐτοὶ οἱ κτισθέντες ἐμίαναν τὸ ὄνομα τοῦ ποιήσαντος αὐτοὺς καὶ ἠχαρίστησαν τῷ προετοιμάσαντι αὐτοῖς ζωὴν. ⁶¹Διὸ τὸ κρίμα μου ἄρτι πλησιάζει. ⁶²Ἄ οὐ πάσιν ἔδειξα, εἰ μὴ σοὶ καὶ ὁμοίοις σοὶ ὀλίγοις.

Εἰς τὸ ἀγωνιώδες ἐρώτημα τοῦ «πότε» τὸ Τέλος, ὁ Θεὸς ὑποδεικνύει ὠρισμένα σημεῖα (VIII 63 - IX 12).

Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον ⁶³Ἴδου νῦν, κύριε, ὑπέδειξάς μοι πλήθος σημείων, ἃ μέλλεις ποιεῖν ἐν τοῖς ἐσχάτοις, ἀλλ' οὐκ ἀπέδειξάς μοι, τίνι καιρῷ.

¹Ἀπὸ VIII 63-IX 13 ἔχομε τὴν ἀπάντησι εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ δραματιστοῦ πότε θὰ ἔλθῃ τὸ Τέλος καὶ ποῖα σημεῖα θὰ προηγηθοῦν. Μερικὰ σημεῖα περιγράφονται. Οἱ ἔχοντες καλὰ ἔργα καὶ πίστι θὰ σωθοῦν, οἱ λοιποὶ θὰ ἀπολεσθοῦν. Πρόκειται περὶ περικοπῆς ἀκραιφνῶς ἐσχατολογικῆς, ἡ ὅποια εἶναι πολὺ καλὰ «δεμένη» μέσα εἰς τὴν συνάφεια. Ἡ συγκεκριμένη ἐρώτησι δὲν ἀφορᾷ εἰς τὰ σημεῖα ποὺ θὰ προηγηθοῦν, διότι τοιαῦτα σημεῖα τοῦ ἐπεδείχθησαν καὶ προηγουμένως ἢ συγκεκριμένη ἐρώτησι ἀφορᾷ εἰς τὸν ἀκριβῆ καιρὸ τοῦ ἐρχομοῦ τῆς Κρίσεως.

¹Καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπε Μετρῶν μέτρησον ἐν σεαυτῷ, καὶ ἔσται, ὅταν ἴδῃς, ὅτι παρήλαθε μέρος τι τῶν σημείων τῶν προειρημένων, ²τότε συνήσεις, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ καιρὸς, ἐν ᾧ μέλλει ὁ ὕψιστος ἐπισκέπτεσθαι τὸν αἰῶνα τὸν ὑπ' αὐτοῦ πεποιημένον. ³Καὶ ὅτε ὀφθήσεται ἐν τῷ αἰῶνι σεισμοί, λαῶν τάραχος, ἐθνῶν ῥαδιουργίαι, ἡγουμένων ἀκαταστασίαι, ἀρχόντων ἀνησυχία, ⁴τότε συνήσεις, ὅτι περὶ τούτων ἐλάλησεν ὁ ὕψιστος ἀφ' ἡμερῶν προτοῦ ἀπ' ἀρχῆς. ⁵Καθὼς γὰρ πᾶν τὸ γενόμενον ἐν τῷ αἰῶνι ἀρχὴν ἔχει ἐμφανῆ, ὁμοίως καὶ συντέλειαν, καὶ ἡ συντέλεια ἐμφανῆς ἐστίν, ⁶οὕτω καὶ τοῦ ὕψιστου οἱ καιροί· αἱ ἀρχαὶ ἐμφανεῖς ἐν τέρασι καὶ δυνάμεσι, καὶ ἡ συντέλεια ἐν ἐνεργείᾳ καὶ ἐν σημείοις. ⁷Καὶ ἔσται, πᾶς ὃς ἂν σωθῆ, καὶ ὃς δυνήσεται ἐκφυγεῖν διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἢ τῆς πίστεως, ἐν ᾗ ἐπίστευσεν, οὗτος ⁸περιλειφθήσεται ἀπὸ τῶν προειρημένων κινδύνων καὶ ὄψεται τὸ σωτήριόν μου ἐν τῇ γῆ μου καὶ ἐν τοῖς ὄρεοις μου, ἃ ἠγάσά μοι ἀπ' αἰῶνος δι' ἐμέ. ⁹Καὶ τότε θαυμάσουσιν οἱ νῦν παραχρησάμενοι ταῖς ὁδοῖς μου, καὶ ἐν βασάνοις διατρίψουσιν οἱ ἀπορρίψαντες αὐτάς ἐν καταφρονήσει. ¹⁰Ὅσοι γὰρ ἠγγόησάν με ζῶντες, ἂν καὶ εὐεργετούμενοι, ¹¹καὶ ὅσοι περιεφρόνησαν τὸν νόμον μου ἔτι ἔχοντες ἐλευθερίαν, ¹²καὶ ἔτι ἀνεωγμένοι αὐτοῖς τῆς μετανοίας τόπου οὐ συνήσαν, ἀλλ' ἠθέτησαν, τούτους δεῖ μετὰ τὸν θάνατον ἐν βασάνῳ γινῶναι.

Τελικὴ διατύπωσις τῆς θείας ἀπαντήσεως: Θὰ σωθοῦν οἱ ὀλίγοι δίκαιοι. Προετοιμασία διὰ τὴν ἐπομένην ὄρασι (IX 13-25).

¹³Σὺ ὄν μηκέτι περιεργάζου, πῶς οἱ ἀσεβεῖς βασανισθήσονται, ἀλλ' ἐκζητεῖ, πῶς οἱ δίκαιοι σωθήσονται, καὶ τίνων ὁ αἰὼν, καὶ διὰ τίνας ὁ αἰὼν, καὶ πότε;

¹⁴Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπον ¹⁵Πάλαι ἐλάλησα καὶ νῦν λαλῶ καὶ μετέ-

Στίχ. IX 1 ἐξ.: Εἰς τὸν Ἔσδρα ἔχουν δοθῆ καὶ προηγουμένως σημεῖα τοῦ Τέλους. Δὲν ἔχει, λοιπόν, παρὰ τὰ «μετρήσῃ ἐν ἑαυτῷ» — συνήθης πράξις παρὰ τοῖς ἀποκαλυπτικοῖς — διὰ τὰ διαπιστώσει ποῖα ἐκ τῶν δοθέντων σημείων ἤδη ἐπραγματοποιήθησαν. Καὶ τὰ σημεῖα ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὸν στίχ. 3 περιληπτικὰ εἶναι παλαιὰ προφητικὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα οἱ Ἀποκαλυπτικοὶ ἔχουν μεταφέρει ἀπὸ μία λαϊκῆ διεργασία τῆς ἐποχῆς τους.

Ὁ στίχ. 4 ἐξ. δὲν εἶναι σαφῆς. Θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι πᾶν τὸ συμβαῖνον ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι προκαθορισμένο ὑπὸ τοῦ θεοῦ δημιουργικοῦ λόγου καὶ εὐρίσκεται ἐν τῷ νῶ τοῦ Θεοῦ, κεκρυμμένο ἀπὸ τοὺς θνητούς. Ὅταν ὁμως ἔλθῃ ὁ καιρὸς νὰ συμβοῦν τὰ προκαθορισμένα πράγματα, τότε ὅλα γίνονται ἐμφανῆ. Ἔτσι συμβαίνει μὲ τοὺς καιροὺς τοῦ Ὑψίστου: «αἱ ἀρχαὶ» εἶναι ἐμφανεῖς μόνο εἰς ὠρισμένους μὲ τέρατα καὶ σημεῖα, ὅταν ὁμως ἔλθῃ ἡ συντέλεια, τότε εἶναι ἐμφανῆ εἰς ὅλους διὰ θεῶν ἐνεργειῶν καὶ σημείων. Τὴν ἀποψὶ αὐτῆ δέχονται καὶ ὁ Βοx καὶ ὁ Oesterly.

Στίχ. 14: Καὶ πάλι ὁ ὄραματιστὴς ἐπανέρχεται εἰς τὸ γνωστὸ μοτίβο: ἡ μεγάλη πληθὺς τῶν ἀνθρώπων ὑπάγει εἰς τὴν ἀπώλεια. Ἡ θεὰ ὁμως ἀπάντησι εἶναι, ὅπως πάντοτε, τὸ ἴδιο σαφῆς. Εἶναι διατυπωμένη εἰς τὸ ὑπόβαθρον τοῦ Κατακλισμοῦ.

πειτα λαλήσω, ὅτι πλείονές εἰσιν οἱ ἀπολλύμενοι τῶν σφζομένων, ¹⁶καθὼς πλεονάζει κῦμα ὑπὲρ σταγόνα. Καὶ ἀπεκρίθη μοι καὶ εἶπεν ¹⁷Ὁ ἄγρός, τοιαῦτα καὶ τὰ σπέρματα, καὶ οἷα τὰ ἄνθη, τοιαῦτα καὶ τὰ χρώματα, καὶ οἶος ὁ ἐργάτης, τοιοῦτον καὶ τὸ ἔργον, καὶ οἶος ὁ γεωργός, τοιοῦτος καὶ ὁ θερισμός. "Ὅτι καιρὸς ἦν τοῦ κόσμου, ¹⁸καὶ τότε ἔτι ἐτοιμάζοντός μου τὰ νῦν ὄντα, πρὶν ἢ γενέσθαι αὐτὰ ἐν τῷ κόσμῳ ἐν ᾧ κατοικοῖεν, καὶ οὐδεις ἀντεῖπέ μοι. ¹⁹Τότε γὰρ ἦν οὐδὲ εἷς. Καὶ νῦν κτισθέντων ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῷ ἡτοιμασμένῳ τραπέζῃ ἀνελλιπεῖ καὶ νομῶ ἀνεξιχνιάστῳ, ἐφθάρησαν αἱ ὁδοὶ αὐτῶν. ²⁰Καὶ ἐθεώρησα τὸν κόσμον μου, καὶ ἰδοὺ ἦν ἀπολωλώς, καὶ τὴν οἰκουμένην μου, καὶ ἰδοὺ ἦν ἐν κινδύνῳ διὰ τὰς ῥαδιοργίας τὰς ἐν αὐτῇ γενομένας. ²¹Καὶ εἶδον καὶ ἐφεισάμην αὐτῶν λίαν δυσκόλως, καὶ ἐτήρησά μοι ῥάκα ἀπὸ βότρυος καὶ φντεῖαν ἀπὸ δάσους μεγάλου. ²²Απόλοιτο οὖν τὸ πλῆθος τὸ εἰκῆ γενόμενον, καὶ ἐτηρήθη ἡ ῥάξ μου καὶ ἡ φντεία μου, ὅτι ἐν πολλῷ μόχθῳ κατήρτισα ταῦτα. ²³Σὺ δὲ ἀνάβαλε ἔτι ἄλλας ἐπτὰ ἡμέρας καὶ — νηστεύσεις ἐν αὐταῖς, ²⁴ἴθι δὲ εἰς πεδῖον ἀνθινόν, ὅπου οἶκος οὐκ ᾤκοδόμηται, καὶ ἔσθιε μόνον ἀπὸ τῶν καρπῶν τοῦ πεδίου, καὶ κρέως μὴ γεύσῃ, καὶ οἶνον μὴ πίε ἀλλὰ μόνον καρπούς—, ²⁵δεήθητι τοῦ ὑψίστου ἀδιαλείπτως, καὶ ἐλεύσομαι καὶ λαλήσω μετὰ σοῦ.

(Συνεχίζεται)